

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL'DA TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE
BAŞKANLIĞI'NA AİT TARİHİ SARAY VE KASIR BAHÇELERİNİN
PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir Hancısı Aşire DevrimişBECER**

Anabilim Dalı : ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA

Program : PEYZAJ PLANLAMA

OCAK 2004

**İSTANBUL'DA TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE
BAŞKANLIĞI'NA AİT TARİHİ SARAY VE KASIR BAHÇELERİNİN
PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehi r Hancısı Aşire Devri miŞBECER
(502001709)**

**Tezi n Enstitüye Veril di ği Tari h : 22 Aralı k 2003
Tezi n Savunul du ğu Tari h : 12 Ocak 2004**

**Tez Danış manı : Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDI ZCI
Di ğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. Cengiz G İ R İ TL İ OĞOLU (İ . T Ü)
Y. Doç. Dr. Reyhan Genli Y İ Ğ İ TER (İ . T Ü)**

OCAK 2004

ÖNSÖZ

Tarihi değeri olan saray ve kasır bahçeleri birer kültür anıtları olmaları yanı sıra günümüzde de içinde yaşamlan, kullanılan ve beğeni ile incelenen birer mekanlardır. Her birinin çok yönlü anlamı ve etkilili görevleri vardır. Bu bahçeler, tasarım özellikleri, bitkisel ve mimari eleman tasarımlarıyla işlevsel ve estetik yönden bir çok özelliklere sahiptirler

TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na At Tarihi Saray ve Kasır Bahçelerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi adlı çalışmam sırasında değerli eleştirileri ve desteğini esirgemeyen danışmam Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI' ya teşekkürlerimi bir borç bilirim

Araştırmamda, çalışmam için gerekli bilgilerin paftaların sağlanması ve değerli bilgileriyle bana yardımcı olan Milli Saraylar Daire Başkanlığı Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nden Ziraat Mühendisi (Peyzaj Mimarı) Yasemin ACARALP' a çok teşekkür ediyorum Ayrıca literatür çalışmamda gerekli kaynakların bulunmasında yardımcı olan İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi çalışanlarından Saki ne BOZTEPE, Sevil ÇİN ve Selma ÖZKAN'a, Dolmabahçe Saray Kütüphanesi çalışanlarından Akile Hanım'a teşekkürlerimi sunarım

Gerektikçe çalışmam sırasında gerekse tüm yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek ve neşe kaynağı olan sevgili arkadaşlarım Defne FERİDUN, Ebru ERBAŞ, Eda YILDIRIM Zeynep ERDAL ve Bengü BİLGE'ye çok teşekkür ediyorum

En büyük teşekkürlerimi; maddi ve manevi her an yanımda olan ve olacaklarını bildiğim sevgili ailem babama anneme ve abime sunuyorum Özellikle bütün yaşamım boyunca bana karşı her zaman anlayışla ve sevgiyle yaklaşan, benim her daim destekleyici olan sevgili anneme sonsuz sevgiler ve saygılar.

Ocak, 2004

Aşire Devri miŞBECER

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ

v

ÖZET

x

SUMMARY

xii

1. GİRİŞ

1

1.1. Tezi n Amacı ve İçeri ği

1

1.2. Çalış ma Yönt e mi

2

2. TARİ Hİ TÜRK BAHÇELERİ NDE KASIR VE SARAY BAHÇELERİ

3

2.1. Saray Ve Kasır Bahçeleri ni n Öne mi

3

2.2. Saray ve Kasır Kavra nları

4

2.2.1. Saray Kavra m ve Bahçeleri

4

2.2.2. Kasır Kavra m ve Bahçeleri

5

2.3. Türkl erde Saray ve Kasır Bahçeleri Düzeni

7

2.4. Saray ve Kasırları n Tari hsel Geli ş i ni

14

3. İSTANBUL' DA TBMM Mİ LLİ SARAYLAR DAİ RE BAŞ KANLI Ğ' NA Aİ T TARİ Hİ SARAY VE KASIR BAHÇELERİ NİN PLANLAMA OLARAK GEÇİ RDİ Ğİ EVRİ M

19

3.1. Dol mabahçe Sarayı ve Bahçesi

19

3.2. Beylerbeyi Sarayı ve Bahçesi

29

3.3. Yıld ız- Ş ale Kö ş kü ve Bahçesi

36

3.4. Aynalı kavak Kasrı ve Bahçesi

41

3.5. İhl amur Kasrı ve Bahçesi

45

3.6. Mısl ak Kasrı ve Bahçesi

48

3.7. Kličüksu Kasrı ve Bahçesi

52

4. İSTANBUL' DA TBMM Mİ LLİ SARAYLAR DAİ RE BAŞ KANLI Ğ' NA Aİ T TARİ Hİ SARAY VE KASIR BAHÇELERİ BUGÜNKÜ DURUMUNUN PEYZAJ Mİ MARLI Ğİ AÇISI NDAN İ NCELENMESİ

56

4.1. Dol mabahçe Sarayı

56

4.1.1. Dol mabahçe Saray Bahçesi ni n Tasarı m Açı sı ndan İ nce len me si

56

4.1.2. Dol mabahçe Saray Bahçesi ni n Bt kisel Mı teryal Açı sı ndan İ nce len me si

61

4.1.3. Dol mabahçe Saray Bahçesi ni n Mı mari Ö ğ eler Açı sı ndan İ nce len me si

65

4.1.4. Dol mabahçe Sarayı Bahçesi İ nce le me Sonucu

73

4.2. Beylerbeyi Sarayı	74
4.2.1. Beylerbeyi Saray Bahçesi'nin Tasarım Açısından İncelenmesi	74
4.2.2. Beylerbeyi Saray Bahçesi'nin Btkisel Materyal Açısından İncelenmesi	79
4.2.3. Beylerbeyi Saray Bahçesi'nin Mimarî Öğeler Açısından İncelenmesi	81
4.2.4. Beylerbeyi Sarayı Bahçesi İnceleme Sonucu	85
4.3. Yıldız-Şale Köşkü	86
4.3.1. Yıldız-Şale Köşkü Bahçesi'nin Tasarım Açısından İncelenmesi	86
4.3.2. Yıldız-Şale Köşkü Bahçesi'nin Btkisel Materyal Açısından İncelenmesi	89
4.3.3. Yıldız-Şale Köşkü Bahçesi'nin Mimarî Öğeler Açısından İncelenmesi	92
4.3.4. Yıldız-Şale Köşkü Bahçesi İnceleme sonucu	97
4.4. Aynalıkavak Kasrı	98
4.4.1. Aynalıkavak Kasrı Bahçesi'nin Tasarım Açısından İncelenmesi	98
4.4.2. Aynalıkavak Kasrı Bahçesi'nin Btkisel Materyal Açısından İncelenmesi	100
4.4.3. Aynalıkavak Kasrı Bahçesi'nin Mimarî Öğeler Açısından İncelenmesi	102
4.4.4. Aynalıkavak Kasrı Bahçesi İnceleme Sonucu	104
4.5. İhlamur Kasrı	105
4.5.1. İhlamur Kasrı Bahçesi'nin Tasarım Açısından İncelenmesi	105
4.5.2. İhlamur Kasrı Bahçesi'nin Btkisel Materyal Açısından İncelenmesi	106
4.5.3. İhlamur Kasrı Bahçesi'nin Mimarî Öğeler Açısından İncelenmesi	109
4.5.4. İhlamur Kasrı Bahçesi İnceleme Sonucu	114
4.6. Mıslak Kasrı	114
4.6.1. Mıslak Kasrı Bahçesi'nin Tasarım Açısından İncelenmesi	114
4.6.2. Mıslak Kasrı Bahçesi'nin Btkisel Materyal Açısından İncelenmesi	118
4.6.3. Mıslak Kasrı Bahçesi'nin Mimarî Öğeler Açısından İncelenmesi	121
4.6.4. Mıslak Kasrı Bahçesi İnceleme Sonucu	124
4.7. Küçüksu Kasrı	125
4.7.1. Küçüksu Kasrı Bahçesi'nin Tasarım Açısından İncelenmesi	125
4.7.2. Küçüksu Kasrı Bahçesi'nin Btkisel Materyal Açısından İncelenmesi	127
4.7.3. Küçüksu Kasrı Bahçesi'nin Mimarî Öğeler Açısından İncelenmesi	128
4.7.4. Küçüksu Kasrı Bahçesi İnceleme Sonucu	131
4.8. Bölüm Sonucu	132
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	141
KAYNAKLAR	149
ÖZGEÇMİŞ	154

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil.2.1 : Topkapı Sarayı Bahçe Düzeni	8
Şekil.2.2 : Sol da Topkapı Sarayı bahçe düzenlemesi üç boyutlu görünümü Sağda Topkapı Sarayı 1. Avlunun 19. yüzyıl ortalarındaki durumunu gösteren bir fotoğraf	8
Şekil.2.3 : Topkapı Sarayı durumunu gösteren bir fotoğraf	8
Şekil.2.4 : Versailles Sarayı kuşbakışı görüntüsü	10
Şekil.2.5 : Sadabad Kasrı	10
Şekil.2.6 : Sadabad Kasrı Planı	11
Şekil.2.7 : Hıfice Sultan Sarayı'ndan bir detay	12
Şekil.2.8 : 1454 yılında yaptırılan Saray-ı Aık denilen Eski Saray	14
Şekil.2.9 : Şehrintamucunda Haliç, Boğaziçi girişi ve Marmara'ya haki m bir yerde yaptırılan Saray-ı Cedit denilen Yeni Saray. Bugünkü Topkapı Sarayı	15
Şekil.3.1 : 1810 'lu yıllarda Dolmabahçe Vadisi. Charles Pertusier 'in kitabından Preault'un deseni	20
Şekil.3.2 : Dolmabahçe Sarayı'nın yerinde bulunan eski Beşiktaş Sahil Sarayı. En sağdaki yapı Çınili Köşktür	21
Şekil.3.3 : Btnek üzere olan saray. J. Schranz i nzalı renkli litografya. Önde tiyatro binası	22
Şekil.3.4 : Dolmabahçe Sarayı	22
Şekil.3.5 : Dolmabahçe Sarayı yapılar topluluğu	23
Şekil.3.6 : Dolmabahçe Sarayı yapılar topluluğunun genel görünümü	25
Şekil.3.7 : 1836 yılında yapımına başlanmış ve Sultan Abdül mecit zamanında tamamlanmış olan Beşiktaş Sarayı..	28
Şekil.3.8 : Moltke'nin anılandaki "bol pencere"li olarak tanımlanan Eski Beylerbeyi Sarayı J. Schranz'ın deseniinden ayrıntı (18. yy sonu)	30
Şekil.3.9 : Beylerbeyi Sarayı'nda 1878 yılında bir nerasi m.....	31
Şekil.3.10 : Beylerbeyi Sarayı Genel Konu m Planı	33
Şekil.3.11 : L' Illustration' da yayınlanmış bir resi nden Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn ve Camii. 9 Kasım 1889, ...	37
Şekil.3.12 : Yıldız Sarayı bahçe düzenlemesinden bir örnek	39
Şekil.3.13 : Yıldız Sarayı bahçesinden bir fotoğraf.	40
Şekil.3.14 : 1909 yılına ait bir fotoğrafta Şale Köşkü	41
Şekil.3.15 : Aynalıkavak Sarayı'nda köşkler. Geri planda Calata görünüyor. Choiseul Gouffier'in gravürü	42
Şekil.3.16 : Aynalıkavak Sarayı'nın 19. yüzyıl başlarındaki görünümü. Sarayın yanı başında tersane yer almakta Melling'in gravürü Voyage Pittoresque de Constantinople et Rves du Bosphore, ...	43
Şekil.3.17 : Gaznevi Albümü'nde Tersane Bahçesi'nin ve servileriyle, sahideki has odalarıyla ve diğer binalarıyla Aynalıkavak Kasrı'nın 1676 tarihli eski halini buluruz.	44

Şekil. 3 18	: Yeni den düzenlenen İhlamur Kasrı ve bahçesi. Kasrın ağaçlar arasındaki konumu korunabilmiştir	46
Şekil. 3 19	: İbrahim adında bir resam tarafından yapılmış yağlı boya resminde İhlamur Kasrı. Bahçenin toprak zeminini içinde herhangi bir bordur olmaksızın yapılmış havuz çevresinde bodur ağaçlara karşılık bahçenin derinliklerinde yüksek ağaçlar bugün de durmaktadır	47
Şekil. 3 20	: İnzasız yağlı boya resimde toprak yollu bahçenin ortasındaki havuz ve Mıslak Köşkü.....	48
Şekil. 3 21	: Mıslak Kasırları'nın havadan görünümü	49
Şekil. 3 22	: Kasrı Hümayun'un Yıldız Abümü'nden alınan fotoğrafı	50
Şekil. 3 23	: Kasrı Hümayun'un Yıldız Abümü'nden alınan fotoğrafı	51
Şekil. 3 24	: Mıslak Kasrı ve çevresinin eski hakiğini gösteren bir plan	52
Şekil. 3 25	: Küçüksu kasrı'nın yerine 1751 yılında yapılmış olan ahşap yalı. Fransız Pertusier'nin gördüğü eski Küçüksu Kasrı	53
Şekil. 3 26	: Sultan II. Selim tarafından annesi adına 1808 yılında yaptırılan Valide Sultan Çeşmesi. Çeşmenin bulunduğu meydana eskiden halkın gelip hoşça vakit geçirdiği bir mesire yeri idi.	54
Şekil. 3 27	: Solda 1856- 1857 yılları arasında yapılan eski bir kartpostal da kagir Küçüksu Kasrı ve sağda Valide Sultan Çeşmesi. Sağda Eski bir Kartpostal da Küçüksu Kasrı'nın denizden görünüşü	54
Şekil. 4 1	: Soldaki Resim Dolmabahçe Sarayı'nın Kabataş yönündeki begonya çiçekleriyle düzenlenmiş girişi ve II. Abdülhamit zamanında yapılmış olan Saat Kulesi. Sağdaki Resim Bahçe giriğinde Ziyaretçilere hizmet eden çay bahçesi.	57
Şekil. 4 2	: Mıbeyn veya Selamlık Bahçesi olarak da bilinen Hasbahçeden bir fotoğraf.	57
Şekil. 4 3	: Hasbahçe'nin ana aksının ortasında yer alan ve Avrupalı çiğiller taşıyan Kuğulu Mırmır Havuz ve Mırmır Kuğulu Fıskiye'den bir görünüm	58
Şekil. 4 4	: Kırmızı ve yeşil yapraklı küçük şimşirlerle örtülmüş bir mozaik dokusuna bir örnek	58
Şekil. 4 5	: Hasbahçe içinde bulunan aslan heykelleri ve bahçe düzenine ait bir fotoğraf	59
Şekil. 4 6	: Kuşluk Bahçesi'ndeki grotto'da havuz	60
Şekil. 4 7	: Solda Harem Bahçesi'nden görünüm Veliaht Dairesi Bahçesi'nden görünüm ve bahçede yer alan havuz- içindeki fıskiye.	61
Şekil. 4 8	: Dolmabahçe Sarayı deniz tarafındaki bahçelerden fotoğraflar ...	62
Şekil. 4 9	: Hasbahçede kullanılan bitki türlerini gösteren fotoğraflar ve ana aks boyunca bordo ve yeşil renklerin farklı efektlerinin oluşmasını sağlayan mevsimlik çiçekler	63
Şekil. 4 10	: Dolmabahçe Sarayı rıhtım tarafında yer alan Araucaria araucana (Meymun Çikmaz Ağacı)	63
Şekil. 4 11	: Hasbahçedeki Mırmır Kuğulu Havuz etrafındaki bitkisel düzenleme ve çevresindeki Oya ağaçları, mevsimlik çiçekler ve yer örtücüleri görünmektedir.	64
Şekil. 4 12	: Sarayın kapı ve bina girişlerine yerleştirilen aydınlatma elemanları. Altta sağdaki resimde kapı girişine yerleştirilen aydınlatma elemanlarının yanı sıra rıhtım boyunca fenerli babalar da görülmektedir	66
Şekil. 4 13	: Bahçedeki gezinti yolları boyunca yerleştirilmiş aydınlatma elemanları	66

Şekil.4 14	: Dol mabahçe Sarayı Hasbahçe ortasında yer alan havuzun giriş kapısı yönündeki mermerden yontulmuş kuş heykelleri ile ortadaki Mermer Kuşulu Fıskiye'nin oluşturduğu bütünlük görül mektedir.	68
Şekil.4 15	: Dol mabahçe sarayı içinde yer alan Havuzlardan örnekler. Üstte solda Harem Bahçesi, Üstte sağda Kuşluk Bahçesi, Altta solda Veliaht Dairesi Bahçesi, Altta sağda rıhtım boyunca yer alan havuzlardan biri.	69
Şekil.4 16	: Bahçedeki Riva Deresinden getirilmiş Bozhane adı verilen renkli çakıl-kum karışımı malzeme kullanılmış yollardan görüntüler	69
Şekil.4 17	: Solda Meydanla Hazine Kapısı arasındaki asfalt döşenmiş alan. Sağda bu alan içinde ana girişle ayrılan iki bahçe kesimindeki parke döşenmiş yollar	70
Şekil.4 18	: Mabeyn Bahçesinde havuzun çevresindeki gezinti yolları mermer döşenmiştir	70
Şekil.4 19	: Solda Kitabe ve tuğrayı taşıyan ana giriş Hazine Kapısı. Sağda Üstünde Sultan Abdülmecit'in tuğrasını taşıyan Saltanat Kapısı ...	71
Şekil.4 20	: Dol mabahçe Sarayı bahçesinde deniz tarafında yer alan kapılardan örnekler.	71
Şekil.4 21	: Bahçede yer alan Avrupa bahçelerinde görülebilecek türden süslenmiş renkli vazo.	72
Şekil.4 22	: Deniz tarafındaki bahçelerin rıhtım sınırını sağlayan yüksek demir parmaklıklar.	72
Şekil.4 23	: Bahçede yer alan yabancı stillerde yapılmış olan heykeller	73
Şekil.4 24	: Beylerbeyi Sarayı ve bahçesinden genel bir görünüm	75
Şekil.4 25	: Beylerbeyi Sarayı bahçesinin deniz tarafında manzaraya açılan Deniz Köşklerinden biri.	76
Şekil.4 26	: Harem bölümündeki bahçeye genel bir bakış	77
Şekil.4 27	: Harem bahçesindeki cepheleri cam olan Li monluk	77
Şekil.4 28	: Set Bahçelerini birbirine bağlayan merdivenler	78
Şekil.4 29	: Set Bahçeleri'nin ilk katındaki formler yapıdaki bahçe düzeni ...	78
Şekil.4 30	: Saray bahçesine girişte bulunan Bambular (Philastachys bambusoides)	80
Şekil.4 31	: Solda bodur şifirlerle bordür çekilerek yapılan geometrik şekilli düzenlemeler görül mektedir. Sağda ağaçlara budama ile şekil verme sanatı kullanılmıştır	80
Şekil.4 32	: Sarayın önünde bulunan ve aksı oluşturan havuz ve içindeki grotto lu fıskiye	81
Şekil.4 33	: Rıhtım boyunca yer alan fenerli babalar ve Saray yapısının ön kısmına konulmuş aydınlatma elemanı.	81
Şekil.4 34	: Aks etrafında gelişen yollar üzerinde düzenli aralıklarla sıralanmış bahçe lambaları.	82
Şekil.4 35	: Set Bahçeleri'nin üst set bahçesinde yer alan büyük havuz ve havuzun ucunda bulunan grotto	83
Şekil.4 36	: Solda Set bahçeleri'nin ikinci setinde merkez aksın ortasında grotto fıskiyesi olan bir süs havuzu Sağda Mabeyn-i Hümayun binasının önünde bulunan ve merkezi aksı oluşturan havuz	83
Şekil.4 37	: Solda Arnavut kaldırım ile zemin döşemesi yapılmış rampa. Sağda ve altta sirkülasyon alanlarını oluşturan düzgün yollar renkli çakıllı kum kullanılarak kaplanmıştır.	84
Şekil.4 38	: Solda sarayın deniz tarafındaki Deniz Köşkü önünde bulunan aslan heykeli. Sağda Beylerbeyi Sarayı yapısının giriş kapısında bulunan aslan heykelleri	84

Şekil.4 39	: Beylerbeyi sarayı bahçesinde yer alan hayvan heykellerinden birkaç örnek	85
Şekil.4 40	: Bitkisel formlu demir ağlardan oluşan merdiven korkulukları ...	85
Şekil.4 41	: Yüksek kagir bodrumkatı üzerine iki katlı olarak yapılmış, Şale Köşkü	87
Şekil.4 42	: Yapay bir havuz etrafında geliştirilmiş görülen bahçe	87
Şekil.4 43	: Bir nehir görüntüsü veren noktalarda su içinde doğal oluşumu müş gibi bırakılan küçük kayalar.	88
Şekil.4 44	: Havuz etrafındaki düzenleme ve arazinin eğiminden yararlanılarak yapılan kaskatları gösteren fotoğraflar.....	89
Şekil.4 45	: Şale Köşkü bahçesindeki çiçekli alanlarla gölge veren ağaçların birlikte kullanıldığı tarhlar bulunmaktadır.	89
Şekil.4 46	: Şale Köşkü bahçesindeki bitkilendirmeyi gösteren birkaç fotoğraf.	90
Şekil.4 47	: Bahçede budama işlemi uygulanmış Taxus baccato ağaçları bulunmaktadır.	91
Şekil.4 48	: Bahçede yer alan ortancalar (Hydrangea microphylla) ve Oya ağaçları (Lagerstroemia indica).	91
Şekil.4 49	: Doğal görünümünde bırakılmış ağaçlarla şekillendirilmiş çitlerin birlikte kullanıldığı gösteren bir fotoğraf.	92
Şekil.4 50	: Bahçede eğimden yararlanılarak kaskatların yanı sıra, bazı kısımlarında ise geniş su alanları oluşturulmaktadır.	93
Şekil.4 51	: Ahşap görünümü korkuluk köprülerle birbirine bağlanan havuzdan bir görünüm	93
Şekil.4 52	: Bahçedeki havuzlardan ayrıntılar	94
Şekil.4 53	: Bahçe içindeki aydınlatma elemanları.	94
Şekil.4 54	: Bahçede aydınlatma elemanları yolu ve çiçek tarhlarını aydınlatacak şekilde yerleştirilmiştir	95
Şekil.4 55	: Solda bahçede renkli çakıl kullanılarak yapılan gezinti yolları. Sağda yol kenarlarında bırakılan, iri çakıl kullanılarak döşenmiş su olukları	95
Şekil.4 56	: Bahçede simetrik şekilde köşelere yerleştirilen çiçek buketlerini andıran bitkisel dekorlu mermer çiçek vazoları	96
Şekil.4 57	: Bahçede gelen ziyaretçilerin oturması konulan oturma elemanları...	96
Şekil.4 58	: Bahçede bulunan herhangi bir bahçede de görülebilecek çöp kutusu elemanları.	97
Şekil.4 59	: Aynalıkavak Kasrı bahçesinin ilk halini gösteren plan.....	98
Şekil.4 60	: Kasrının arkasında yer alan kare formlu havuz	100
Şekil.4 61	: Aynalıkavak Kasrı ön bahçesinden bir görüntü	101
Şekil.4 62	: Bahçenin sol tarafında bulunan korudan görüntüler	102
Şekil.4 63	: Solda saçak altında yer alan küçük mermer havuz. Sağda Aynalıkavak Kasrı bahçesinde aydınlatma elemanları ve konuları.	103
Şekil.4 64	: Aynalıkavak Kasrı bahçesinde kullanılan zemin döşemesi	103
Şekil.4 65	: Havuz kenarında bulunan simetrik olarak yerleştirilmiş kartal heykellerinden biri	104
Şekil.4 66	: Solda İhlamur Kasrı yapılarının bulunduğu bahçe içindeki informal tarzdaki havuz görülmektedir. Sağda bahçe içinde çim alanı kaplayan ve yer yer ağaç diplerine kadar gelen sarmaşıklar görülmektedir. Altta havuz etrafındaki aslan ve sırtlan heykeli görülmektedir.	105

Şekil.4 67	: MİRASI M KÖŞKÜ'nün sol tarafında, sık ağaçların bulunduğu yamaçlara sırtını dayamış alanda yer alan set üzerinde bulunan dairesel formlu fiskiyeli havuz	106
Şekil.4 68	: Kasır yapılarının kuzeyindeki alanda etrafı çiçek tarhı ile çevrelenmiş, informal tarzda havuz. Resim tamam karşısında gelen ziyaretçilere hizmet eden kafe görülmektedir	106
Şekil.4 69	: Solda ağaç diplerinde görülen ve çim alanlarını kaplayan sarmaşıklar. Sağda informal havuz etrafındaki tarhda yer alan Cortaderia selloana	107
Şekil.4 70	: Mevsimlik çiçeklerden oluşan çiçek parterleri.	107
Şekil.4 71	: Ağaç altlarında yer alan yolun sınırlarını oluşturan ortanca grupları	108
Şekil.4 72	: Informel formdaki havuz etrafındaki, mevsimlik çiçeklerden oluşan çiçek tarhı ve bahçede geniş tepeli ağaçlarla yaratılan kuytuluk ve gölgelik hissi görülmektedir	108
Şekil.4 73	: Bahçede yer alan iğne yapraklı ağaçlardan örnekler	109
Şekil.4 74	: MİRASI M ve MİYET KÖŞK'lerinin bulunduğu dairesel formlu bahçe içinde yer alan informal çizgili bir havuz	110
Şekil.4 75	: Bahçe içinde yer alan diğer havuzlar	110
Şekil.4 76	: Bahçede kullanılan aydınlatma direkleri	111
Şekil.4 77	: Kasır yapılarının önünde bulunan havuz etrafındaki aslan ve sırtlan heykelleri	112
Şekil.4 78	: Bahçe içinde duvara yaslanmış şekilde bulunan Barok çizgili çeşme. Çeşmenin etrafını saran ve duvarı tümüyle kaplayan sarmaşık görülmektedir.	112
Şekil.4 79	: Bahçeyi dış dünyaya açan demir döküm kapılar	113
Şekil.4 80	: Bahçe içinde yer alan oturma elemanları.	113
Şekil.4 81	: Kasır bahçesinin giriş yönünde, geniş merdivenlerin tam karşısında yer alan Kasır-ı Hümayun	115
Şekil.4 82	: MİBEYN-İ HÜMAYUN'un arkasında kalan, büyük bir salondan geçilen Li monluk. Li monluk'un bir kenarı duvar, iki cephesi ve çatısı demir konstrüksiyon üzerine camile kaplanmıştır. Resimde Li monluk önündeki formel tarzda düzenlenmiş çim tarhları görülmektedir.	116
Şekil.4 83	: Altında mutfak bölümü, üstünde çevresi balkon olan tek mekandan oluşan Çadır Köşk, ormana egemen bir noktada bulunmaktadır	116
Şekil.4 84	: Solda bahçenin yapılar dışında kalan ön cephesinde bahçeye giriş için doğal bir açıklık bırakılmıştır. Sağda set bahçelerden ilkinde simetrik olarak yerleştirilmiş oval formlu iki tarhın birinden görüntü	117
Şekil.4 85	: Alt settedeki bahçe içinde merkez aks üzerinde yer alan oval formlu göbeğini iki tarafında simetrik olarak yerleştirilmiş dairesel formlu iki tarh görülmektedir. Çiçek dikilmiş tarhlar üzerinde simetrik olarak yerleştirilmiş dekoratif formlu çitler görülmektedir.	117
Şekil.4 86	: Kasır yapılarının önündeki bahçede yer alan gül grupları	118
Şekil.4 87	: Bahçenin girişinde sınırlı oluşturan düzenleme. Yol boyunca belli aralıklarla dikilmiş Picea conica (conik ladin)ler ve önündeki mevsimlik çiçeklerden oluşan tasarımlar görülmektedir. Arka tarafta ise sık olarak yerleştirilmiş ortancalar dikkat çekmektedir.	119

Şekil. 4 88	: Li monluk i çinde Horasan Harçlı gröttö gröttö sayesinde yaratılan havuz ve yaprak dökme yen farklı türden bitkiler bulunmaktadır. ...	120
Şekil. 4 89	: At sette bulunan tarhların bitkisel tasarımı na ait görüntüler. Solda merkez aks üzerinde bulunan tarh i çindeki havuz ve Carpinus betulus (gürgen) ağacı görülmektedir. Sağda merkez aksa si metrik olarak yerleştirilmiş tarhlardan birindeki tasarımı görülmektedir.	120
Şekil. 4 90	: Setleri birbirine bağlayan merdivenin etrafındaki sık olarak dikilmiş Karayemişler görülmektedir.	121
Şekil. 4 91	: Kuru i çinde yer alan infor nel for nda düzenlenmiş gölet ve çevresi.	122
Şekil. 4 92	: Bahçe giri şindeki granit taşlarla yapılan yer döşemesi.	122
Şekil. 4 93	: Çadır Köşkü önünde uygulanan zemin döşemesi.	123
Şekil. 4 94	: Bahçede kullanılan aydınlatma direkleri. Aydınlatma direkleri bahçe girişlerini ve tarhları aydınlatacak şekilde yerleştirilmiştir ...	123
Şekil. 4 95	: Bahçedeki park mobilyaları. Özellikle çöp kutusu ve oturma elemanları bahçenin genel konseptine uymaktadır. Herhangi bir mekanda rastlayabileceğiniz bu elemanlar bahçedeki diğer elemanlarla bir bütünlük oluşturmaktadır.....	124
Şekil. 4 96	: Merdivenin kıvrık olarak yapılmış sağ ve sol kanatları arasında kalan selsebilli havuz	126
Şekil. 4 97	: Bahçenin çevresini zarif beyaz dökümlü demir parnaklıklar çevrelemektedir	126
Şekil. 4 98	: Kasır Bahçesinin giri şinde yer alan si metrik olarak bulunan iki havuz	127
Şekil. 4 99	: Valide Sultan Çeşmesi önündeki düzenleme.	127
Şekil. 4 100	: Bahçede yer alan gölge veren iri tepeli ağaç grupları.	128
Şekil. 4 101	: Bahçe i çinde yer alan nevsi nîk çiçek düzenlemesi.....	129
Şekil. 4 102	: Solda Mhrişah Sultan Çeşmesi ve yanındaki Faxinus excelsior. Sağda tarhlarda yer alan Lagerstromeria indi ca	129
Şekil. 4 103	: Üstte bahçe aydınlatmasında kullanılan demir dökümlü parnaklıkların üzerindeki fenerler. Altta solda Küçüksu Kasrı yapısını aydınlatan modern armatürler. Altta sağda kasır yapısının girişlerine yerleştirilen demir dökümlü aydınlatma elemanları.	130
Şekil. 4 104	: Kasır bahçesinde si metrik olarak yerleştirilmiş, oval formlu havuzlar.	131
Şekil. 4 105	: Küçüksu Kasrı bahçesindeki zemin döşemesi	131
Şekil. A 1	: Dolmabahçe Sarayı Bahçe Düzenleme Projesi Ö l/ 1000	134
Şekil. A 2	: Beylerbeyi Sarayı Bahçe Düzenleme Projesi Ö l/ 2000	135
Şekil. A 3	: Yıldız- Şale Köşkü Bahçe Düzenleme Projesi	136
Şekil. A 4	: Aynalıkavak Kasrı Bahçe Düzenleme Projesi Ö l/ 1000	137
Şekil. A 5	: İhlamur Kasrı Bahçe Düzenleme Projesi Ö l/ 800	138
Şekil. A 6	: Mıslak Kasrı Bahçe Düzenleme Projesi Ö l/ 800	139
Şekil. A 7	: Küçüksu Kasrı Bahçe Düzenleme Projesi Ö l/ 800	140

İSTANBUL’ DA TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI’ NA AİT TARİHİ SARAY VE KASIR BAHÇELERİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISI NDAN İNCELENMESİ

ÖZET

İmparatorluğun yönetim merkezi ve padişahın konut, konaklama, konuklarını ağırlama yeri olarak inşa edilen ve İstanbul’ un tarihsel dokusu içinde yerlerini alan saray, köşk ve kasırlarımız, dönemin kültür, sanat ve saray yaşamındaki batılılaşmaya yönelik değişimleri yansıtan son örnekleri oluşturmaktadır. Bugün ayakta kalan sarayların birçoğu Ortaçağ ve sonrasında yapılmıştır. 19. yüzyılda ise daha çok eski yapılar gözden geçirilmiştir. Demokrasi ve Cumhuriyet rejimiyle birlikte bu saray ve kasır yapılarının sayıları azalmıştır.

Türk kültürünün ve tarihinin saray ve kasır yapıları olarak Osmanlı yapıları bulunmakta, bu da onların önemi artırılmaktadır.

Milli saray ve kasırların önemi kültür ve tarih hazineleri olmaları dışında, bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarımı ve bu yolla tarih bilincinin oluşturulmasından kaynaklanmaktadır.

Saray ve kasır yapıları mimari özellikleri yanı sıra sahip oldukları bahçeleriyle de büyük öneme sahiptirler. Tarihi değeri olan bu bahçeleri, geçmişle ve gelecekle ilişki kuran, yaşayan kültür anıtları olarak değerlendirilmek gerekmektedir. Ayrıca geçmişle ilişkin dış mekan yaşantı anlayışlarını belirtmeleri ve günümüze aktarmaları açısından araştırmaya değer nitelik kazanmaktadır.

Saray ve kasır bahçeleri birçok değişikliklere uğramakla birlikte, Milli Saraylar Daire Başkanlığı’na bağlı park ve bahçelere geçmiş, bugün ve gelecek arasında köprü kuracak olan kültür varlıklarıdır.

Bu bilgiler ışığında “İstanbul’da Milli Saraylar Daire Başkanlığı’na Tarihi Saray ve Kasır Bahçelerini Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi” başlıklı araştırma beş bölüme ayrılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünü oluşturan giriş bölümünde tezin amacı, içeriği ve çalışma yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca araştırma sırasında kullanılan yöntemler, literatür çalışması ve saray ve kasır bahçelerinde yapılan inceleme ve gözlemlerden bahsedilmektedir.

Araştırma, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesindeki tarihsal saray ve kasır bahçelerini peyzaj mimarlığı açısından incelenmesini, geçmişle ilişkin dış mekan yaşantı anlayışları, saray bina ve bahçe ilişkilerini ortaya koymaktadır. Ayrıca günümüze kadar geçirdikleri tarihsel evrimi içeren değişikliklerin mevcut bahçe düzeni üzerine tasarımı bitkisel materyal ve mimari öğeler açısından etkileri gerek literatür araştırmasıyla gerekse yapılan gözlem ve incelemelerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde saray ve kasır yapılarının yanı sıra bahçelerin öneminden bahsedilmektedir. Saray ve kasır yapılarının ve bahçelerinin neden önemli ve korunmaya değer oldukları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde saray ve kasır kavramları üzerinde durularak özellikle Osmanlılar için önemi ve anlam belirtilmeye çalışılmıştır. Daha sonra saray ve kasır yapılarının ve bahçelerinin Türkler için ne ifade ettiği ve tarih boyunca gelişimi literatür çalışmasıyla ifade edilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na ait olan Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Yıldız-Şale Köşkü, Aynalıkavak Kasrı, İhlamur Kasrı, Mıslık Kasrı ve Küçüksu Kasrı yapıları incelenmiş, bahçelerinin planlama olarak geçirdikleri evrimler teker teker irdelenmiştir.

Beşinci bölümde, araştırmanın asıl amacı olan İstanbul'da TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na ait tarihi saray ve kasır bahçelerinin peyzaj mirası açısından incelenmesi ele alınmıştır. Bu bahçelerin günümüzdeki koşulları peyzaj mirası açısından incelenmiştir. Alanların incelenmesi tasarıma açısından, bitkisel materyal açısından ve mimari öğeler açısından olmak üzere üç kategoride gerçekleştirilmiştir. Yapılan alan çalışması sırasında bahçelere bizzat gidilerek gözlem yapılmış ve fotoğraflar çekilmiştir. Bu bölümün son aşamasında, yapılan tüm bu çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Araştırmanın sonuç bölümünde ise, yapılan tüm çalışmalar neticesinde genel bir değerlendirme yapılarak sonuca gidilmiştir. Tarihi zenginliği olan bu bahçelerin varlığını sürdürmesi, yapım dönemlerine ait özelliklerini koruması, değerlerinin bilinmesi için yapılacak çalışmaların neler olacağına dair önerilerde bulunulmuştur.

THE RESEARCH FROM THE POINT OF LANDSCAPE ARCHITECTURE
OF THE HISTORIC PALACES AND PAVILIONS GARDENS ATTACHED TO
THE DEPARTMENT OF NATIONAL PALACES IN İSTANBUL

SUMMARY

The palaces, köşks and pavilions built as residences and country homes for the Ottoman sultans are a part of İstanbul's historic fabric. Not only did the sultans live at the palaces, but they were also the center of government for the Ottoman Empire. These buildings known as the National Palaces are those which were still in use at the dissolution of the Ottoman monarchy, and reflect the late period when westernisation was a strong influence on culture, art and palace life. Most of the palaces which continue to exist today were built in the Middle Ages and later on. In the nineteenth century, mostly ancient buildings were looked over. During Democracy and Republic System, the number of palaces and pavilions have reduced.

As the palaces and pavilions structures of Turkish culture and history, Ottoman buildings exist and this adds to their more importance.

Besides being cultural and historical treasures, the importance of national palaces and köşks result from transferring these values to the future generations and with this way constituting the cultural conscious.

The palaces and pavilions buildings are important with the gardens that they own, as their architectural characteristics as. The historical gardens which establish relation between past and future could be evaluated as the living cultural monuments. Also, from the point of view of determining outdoor style of life comprehension belong to past and transfer these today, these structures have gotten characteristic features that their value will be researched.

The palaces and pavilions gardens have lost their originality, however the parks and gardens attached to The Department Of National Palaces are our cultural wealth that they establish relation with past and future.

As a result of this information, "The Research From The Point Of Landscape Architecture Of The Historic Palaces And Pavilions Gardens Attached To The Department Of National Palaces In İstanbul" named study consists of five chapters.

So in the first chapter of this study, a general information about the subject, including the objective and the concept of the study is presented. The method used during the research and literature process, the investigation and observation of palaces and pavilions gardens are also described.

The study aims to research from the point of landscape architecture of the historic palaces and pavilion gardens attached to The Department Of National Palaces, outdoor

lifestyle comprehension belong to past and relationship of palace, building and garden. Changes consisting of the historical evolution of palaces, pavillions buildings and gardens are investigated according to the effects of design, plantings material and architectural elements. Literature research and observation contributed to this study.

The second chapter, the importance of buildings and gardens of palaces and pavilions are mentioned

In the third chapter, the concept of palaces and pavilions are emphasised and especially their importance for the Ottomans attempt to explain. In addition to this, the meaning and historical evolution of structures of palaces and pavilions for Turkish people are expressed with literature studies.

In the forth chapter, not only buildings of Dolmabahçe Palace, Beylerbeyi Palace Yıldız- Şale Pavilions, Aynalıkavak Pavilions, İhlamur Pavilions, Mıslak Pavilions, Küçüksu Pavilions which attached to The Department Of National Palaces, but also their garden's planning evolutions are examined in detail.

The fifth chapter, the main concept of the study named “The Research From The Point Of Landscape Architecture Of The Historic Palaces And Pavilions Gardens Attached To The Department Of National Palaces In İstanbul” are explained. The present condition of these gardens are explored from the point of landscape architecture. The study fields have been examined in three categories which are design, plantings material and architectural elements. Personal observation of the gardens and photographs taken are used during the field study. In the last step of this chapter, the data collected from study are evaluated

As a result of the studies related to the research area, a general evaluation concerning all of the researches is made. And also some suggestions are made about continuing the existence of these gardens which represent our historical wealth, preserving their original features and the studies of making people aware of their values.

BÖLÜM1. GİRİŞ

Giriş bölümü kapsamında, hazırlanan tez çalışmasının amacı, içeriği, uygulanan çalışma yöntemi ve kullanılan materyaller hakkında genel bir bilgi verilmiştir.

1.1. Tezin Amacı ve İçeriği

Araştırma, T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesindeki tarihi saray ve kasır bahçelerinin, peyzaj planlama açısından irdelenmesini, geçmişe ilişkin dış mekan yaşantı anlayışları, saray bina ve bahçe ilişkilerini ortaya koymaktadır. Ayrıca günümüze kadar geçirdikleri tarihsel evrimi içeren değişikliklerin mevcut bahçe düzeni üzerine tasarımı bitkisel ve mimari öğeler açısından etkileri gerek literatür araştırmasıyla gerekse yapılan gözlem ve incelemelerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada, tez konusu kapsamında ele alınan T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na ait saray ve kasırların isimleri şunlardır : Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Yıldız-Şale Köşkü, Aynalıkavak Kasrı, Mıslak Kasrı, İhlamur Kasrı, Küçüksu Kasrı.

Pilot çalışmasında öncelikle adı geçen saray ve kasır yapılarının konuları, tarihsel gelişimleri, planlama özellikleri ve bahçelerin planlama olarak geçirdikleri evrim tarihsel gelişim süreci içinde ele alınmıştır. Bu çalışma sırasında literatür kaynaklardan yararlanılmıştır. Daha sonra bu alanlarda gözlem çalışmaları ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Çekilen fotoğraflarla bahçelerin bugünkü durumu gözler önüne serilmiş, ayrıca bahçelerde yer alan detaylarla ilgili bilgiler sunulmuştur.

Son olarak, yapılan literatür ve arazi çalışmaları ışığında bir değerlendirme yapılmış ve sonuca bağlanmıştır. Tarihi zenginliğimiz olan ve ülkemiz kültür mirası niteliğini taşıyan bu yapıların ve bahçelerinin varlığını sürdürmesi ve korunması için bazı önerilerde bulunulmuştur.

1.2 Çalışma Yöntemi

Araştırmanın yöntemi İstanbul'daki milli saray ve kasır bahçelerini peyzaj mirası açısından incelenmesi amacıyla belirlenmiştir. Çalışma sırasında saray ve kasır yapılarının hem yapı mşahalarında hem de bahçelerini düzenlenmesinde, geçmişten günümüze kadar geçirdiği evrimleri ortaya konulmuştur. Bunun için gerek arşivlerden yararlanılarak gerekse kütüphane çalışmalarıyla öncelikle literatür araştırması yapılmıştır. Literatür çalışmasında Dolmabahçe Sarayı Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve internet adreslerinden faydalanılmıştır. Daha sonra bahçelerin günümüzdeki durumları ortaya konulmaya çalışılmış, bu nedenle Milli Saraylar Daire Başkanlığı'ndan izin alınarak saray ve kasır bahçelerini konuya ışık tutacak projeleri, Dolmabahçe Sarayı Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. Ayrıca bahçelere bizzat gidilerek gözlem ve incelemelerde bulunulmuş; bahçelerde bulunan ağaç türlerine, mimari öğelere, havuzlara, kapılara, fener ve aydınlatma elemanlarına ait fotoğraflar çekilmiştir.

İstanbul'daki saray ve kasır bahçeleri hakkında incelemeler yapılırken, yapı-bahçe ilişkisi, yapıların konumları ve kullanım amaçları tarihi süreç içinde dikkate alınmıştır.

BÖLÜM2. TARİHİ TÜRK BAHÇELERİNDE SARAY VE KASIRBAHÇELERİ

2.1. Saray Ve Kasır Bahçelerini n Öne mi

Saray ve kasırlar; hükümdar, padişah, kral ve devlet başkanlarının kaldıkları, yaşadıkları, çalıştıkları ve eğlendiikleri büyük yapılara verilen bir isimdir. İlk çağlardan sonra önemi artan saray ve kasırlar ilk önce doğu ülkelerinde görülmüştür. Batıda ise toplumların uluslaşmaları süreci içine girmeleriyle hükümdarlık ve krallık rejimleri doğmuş, bu da büyük, süslü, zengin ve lüksle donatılmış sarayları getirmiştir. Bugün ayakta kalan saray ve kasırların birçoğu Ortaçağ ve sonrasında yapılmıştır. Bu dönemde daha çok kale işlevi gören saraylar, Rönesans'ta işlevini yitirmiştir. İtalya'da Barok anlayışına göre yapılmışlar, 19. yüzyılda ise daha çok eski yapılar gözden geçirilmiştir. Demokrasi ve Cumhuriyet rejimiyle birlikte saray ve kasır tipi yapıların sayıları azalmıştır. (Aydın, 1993)

İstanbul'da her evin, konağın, yalının bir bahçesi olduğu gibi sultanların saray, kasır ve sahil saraylarının da bahçeleri vardır. Bu bahçeler av, spor faaliyetleri ve diğer eğlenceler için kullanılırken bir yandan da buralarda sarayların ihtiyaçlarını karşılamak üzere çiçek, sebze ve meyve yetiştirilmekteydi. (Artan, 1994b).

Hasbahçelerin hemen hepsinde sultanın günlük gezilerinde ve av partilerinde dinleneceği, düzenlenen çeşitli eğlenceleri izleyeceği köşk ve kasırlar inşa edilirdi. Bu bahçelerin mimarilerine ilişkin bazı ipuçları ile havuzlar, sarmaşıklı çardaklar, köşkler, karniyeler, setler, duvarlar, parnaklıklar, merdivenler, fıskiye, çeşme ve selsebiller, mermer sofalar, çiçektarhları, gülistan, lalezar ve çeşmenzarlar gibi yapılarla ilgili çeşitli dönemlerde yapılan inşaatı ve tamiratı kaydeden belgelerde bulmak mümkündür. (Artan, 1994b).

Tarihi değerleri olan bu bahçelerin kültür anıtları, günümüzde ise içinde yaşanılan, kullanılan ve beğeni ile incelenen bir mekan olmaları nedeniyle çok yönlü, anlamlı ve etkili görevleri vardır. Bu yapılar, peyzaj düzenlemesinden, bitkisel ve mimari elemanların tasarımıyla oluşan işlevsel ve estetik yönden bir çok özelliklere sahiptirler.

Türk kültürünün ve tarihinin görülebileceği saray yapıları olarak Osmanlı sarayları bulunmakta, bu açıdan da önemi artmaktadır. İstanbul'un çeşitli yerlerine dağılmış olan saray ve kasır yapılarının ortak özelliği, özgün olarak günümüze ulaşabilmiş olmalarıdır.

Milli saray ve kasırların önemi kültür ve tarih hazineleri olmaları dışında, bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarım ve bu yolla tarih bilincinin sağlanmalarından kaynaklanmaktadır. Bu yapılardaki görsel ve belgesel nitelikli malzemeler müze olmaktan öte, bilim merkezi ve okul olma niteliği kazandırmaktadır.

2.2 Saray ve Kasır Kavramları

2.2.1. Saray Kavramı ve Bahçeleri

Osmanlı padişahlarının Harem Enderun takımları ve geniş bir muhafız kadrosuyla devamlı kaldıkları yapılara saray, Türk- Osmanlı kültüründe, saray bahçelerine yada padişaha ait dış bahçelere de Hasbahçe denirdi. Bu bahçeler "Bostancı" denilen aynı zamanda güvenlikten de sorumlu kişiler tarafından korunurdu. (www.dergj.org/122000/1203, 2003)

Osmanlı saraylarının içinde ve dışında hükümdarlara ait bağ-bahçe ve bostanlara bakan Bostancılar, sarayın çeşitli hizmetlerini yürüten Bostancı Ocağı'na bağlıydılar. Bostancılardan, yirmi bölük olan hasbahçe görevlileri saray bahçelerine bakar, diğerleri de Saray dışındaki bahçe ve bostanlar da çalışırlardı. (www.dergj.org/122000/1203, 2003; Artan, 1994b)

Saraya ait dış bahçelerin sayıları devirden devire değişmiştir. 16. yüzyıl son yarısında Hasbahçelerin sayısının 39 olduğu bilinmektedir. Fakat 17. yüzyıl ortalarında bu bahçelerin sayısı 61'e çıkmış görünmektedir. Evliya Çelebi'ye göre Hasbahçelerin sayısı 21'dir. 1704 (H 1117) tarihli bir mefruşat listesinde miri bahçeler 18 olarak gösterilmiştir. 1778 (H 1192) 'de ise bu bahçeler 62'yi bulmuştur. 19. yüzyıl başında bahçeler 28, Atatarihine göre 44'dür. (Eidem 1976; Yazgan ve Ötän, 1985)

Çeşitli arşiv belgeleri, hassa bahçeleri için, örneğin İzmit'ten 4.000 adet çınar, dışbudak, karaağaç, idris, çitlenbik, meşe, defne, erguvan ve ahlaf fidanı (1735); Karaağaç Bahçesi için gene İzmit'ten ıhlamur, karaağaç, meşe, dışbudak, gürgen ve çınar türlerinde 500 ağaç fidanı (1745) ısmarlanması yada Üzeyr'den 500.000 sümbül soğanı (1579), Maraş'tan 50.000 al sümbül ve 50.000 gök sümbül soğanı (1593), Edirne'den gül

(1578), 400 kantar kırmızı gül ve 300 kantar sakız gülü (1593) getirilmesi gibi bilgiler içerir. (Artan, 1994b).

Bütün saray bahçeleri düzeninde Batı etkileri sezilir. Bu etki genellikle fornel düzen biçiminde kendini gösterir. Yıldız saray bahçelerindeki gibi, saray binası yanı başında fornel düzen ile, uzaklaştıkça infornel düzenin birlikte uygulandığına da rastlanır. Fornel tutumun aşırı olduğu ve tek başına uygulandığı Dolma bahçe ve Beylerbeyi'ndeki durumlarda ise, bahçeyi içinde yaşamalıktan pencereden seyretililecek bir tabloya dönüştürüldüğü görülür. (Evyapan, 1990)

Saray yaşantısı daha görkemli bir biçime dönüşüpyalınlıktan koptukça, bahçeyle yumuşak ilişki de eriyerek kalıplaşmış yani şekillere dönüşerek bahçe anlatımına yansımıştır. (Evyapan, 1990)

2.2.2. Kasır Kavramı ve Bahçeleri

Kasır, sözcük anlam olarak “Köşk” demektir. Bu sözcük, Kamus-u Osmani'de “Kâşane”, “Köşk” olarak açıklanmıştır. Arapça kökenli sözcüğün aslı “kasır”dır. Fakat bugün söylenişi daha kolay olduğu için “kasır” şeklinde ifade edilmektedir. Kasır, hükümların ve bu ülkeye sahip olanların düşman ve yerli halk tarafından yapılacak saldırılara karşı korunmak için surlar ve kalelerle savundukları mesken binalardır. (www.dergi.org/122000/1203, 2003)

Kasır; saray ve köşk arasında, saraydan küçük, köşkten büyük anlamında, yalnız hanedandan olan kişilerin mevsimgeçirmek için, dinlenmek ve avlanmak amacıyla ki mi zaman bir günlük, ki mi zaman birkaç saatliğine kullandıkları yapılardır. Kağıthane, Göksu, Mıslak kasırları gibi. (www.dergi.org/122000/1203, 2003; Eyüpgiller, 2003)

Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama ve gerileme devirlerinde kasırlar, sert ve askeri niteliklerinden kurtulmuşlar, daha çok dinlenmek ve avlanmak için hoş ve neşeli saatler geçirilen yerler haline dönüşmüşlerdir (www.dergi.org/122000/1203, 2003)

Bunlar dışında, saray tabiriyle “binış”tır. Bunlar saraylardan daha küçük ölçülerde, her gereksinimin karşılanmadığı, şehirden uzak bahçelerde, koru içlerinde, deniz kıyılarında veya mesirelerde bulunur, “binış” anında açılır, diğer günler bostancılarının koruyuculuğu altında kapalı tutulurdu. “Binış”, kullanılacak köşkün açılması, etrafındaki koruyucu perdelerin çekilmesi, uygun döşeme takımlarının yerlerine yerleştirilmesi, içerdeki kılıf, muhafaza bez ve perdelerin kaldırılması anlamına gelmektedir.

(www.dergı.org/122000/1203, 2003; Şehsuvaroğlu, 1955; Eyüpgiller, 2003; El de m 1969)

Bı ni ş kasırları nın bazıları padişahın sık sık uğradığı yerler haline dönüşebilir, o kasır bu dönemlerde en parlak günlerini yaşayabilir. Örneğin Beykoz Kasrı, Abdül necit döneminde yapıl masına rağmen, Abdül aziz zamanında en parlak günlerini yaşa mış, sonra unutul muştur. (www.dergı.org/122000/1203, 2003)

Ta m tersi olan durumlar da görülebilir. Haliç kıyıları nın en büyük sarayı olan Aynalıkavak tersaneninin küçül mesi sonucu gittikçe küçül müş, bugün olduğu şekliyle, Hasbahçe köşküne dönüşmüştür. (El de m 1969; www.dergı.org/122000/1203, 2003)

Os manlı kültüründe kasır bahçeleri, hükümdarların gösterişinden uzak, doğa ile daha çok iç içe olabilecekleri, atıcılık, avcılık, binicilik gibi sporları yapabilecekleri sakin ve yalın mekanlardır. (Akdoğan, 1995)

Kasır bahçeleri saray bahçelerindeki göster melik düzenden çok, içinde yaşamrlık gözetildiğinden, Türk bahçe geleneklerine daha bağlı kal mışlardır. Zaten padişahlar da kasırlara res niyetten uzak rahatça dinlen me zevkini tat mak için gel müşler ve orada doğaya kendilerini yakın hisset müşlerdir. (Evyapan, 1990; Evyapan, 1972)

Kasır bahçelerinde Batı for malizminin kuralcı plan öğelerini ya hiç gör meyiz, yada sadece yapıya yakın bölümlerde görürüz. Genel de Türk naturalistik bahçelerini n özelliğini yansıtırlar. Buna rağmen za man za man yabancı bahçe uz manları nın etkisiyle gölet, grotto, ni nfeum gibi su öğelerini n bahçede yer aldığı nı gör mek mü nkündür. (Akdoğan, 1995)

Kasır bahçesi düzeninde özlenen infor mel yaşantıyı gerçekleştir me de Türk doğa anlayışıyla kaynaş mış İngiliz bahçe düzeni uyarlan mıştır. (Evyapan, 1990)

Gene de pit oresk-doğal stilin etkisi ne kaynağı ndaki ölçülerde uygulanabil müş, ne de sürekli olabil müştir. Bahçelerin kısıtlı ol ması iklimlerin buna elverişli olma ması buna etken olarak gösterilebilir. Türkl erde daha insancıl ölçekler ve yürü mektense oturarak bahçeden tat al ma daha makbuldür. Sonuçta da kasır bahçelerinde bu zevkten vazgeç meye yanaşıl ma müştir. (Evyapan, 1990)

2.3 Türklerde Saray ve Kâsır Bahçeleri Düzeni

Saray ve kasır bahçeleri hep aynı karakter ve zevkte olmakla beraber arazinin eğimine göre şekillendirilmiştir. (Arseven, 1958)

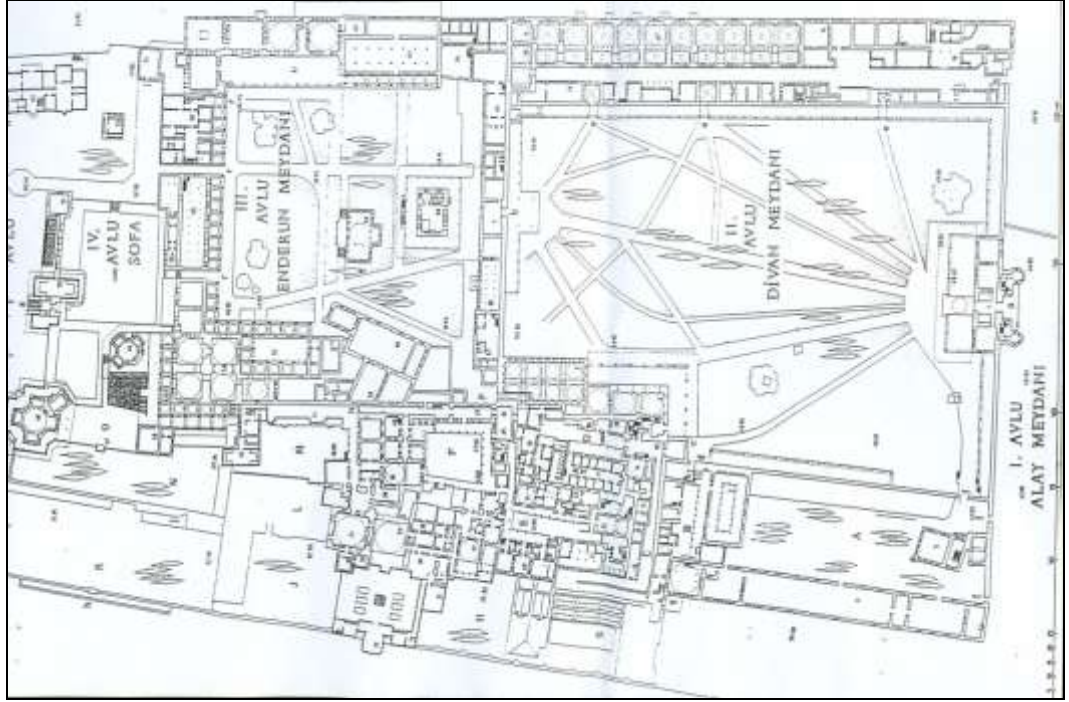
Bahçeler genellikle setlidir. Setlere basamaklarla geçilir. Havuzun etrafında çiçek tarhları bulunur. Fakat tarhlar renk renk çiçeklerle değil, her tarhda küme küme aynı cins çiçeklerle düzenlenmiştir. Sırf güllerden oluşan gülistanlar veya lalelerden ibaret lalezarlar vardır, çünkü Türk zevki karışık şeyleri sevmez. (Arseven, 1958)

Türk bahçelerinde ağaçların önemli bir rolü vardır. Özellikle iri tepeli ağaçlara önem verdiklerini, bu ağaçlardan; Meşe, Çınar, Çıtlı, İhlâmür ve Karaağaç gibi türleri kullandıklarını, ağaç ve ağaççıkların tabii yapılarını bozmak istemediklerini, yani onlara budağına uygulayarak şekil vermediklerini anlıyoruz. Ağaçlar bahçenin güneş ve havasını kapatmayacak şekilde dikilmekteydiler. Gölge içinde kılınan meşe ve çınar ağaçları bir yada iki tanedir. Bunlar bahçe içinde adeta abidedir. Bu büyük ağaçların altları oturmak için daima boş bırakılır ve oralara çiçek tarhları düzenlenirdi. Bahçeler havuzu, çiçek tarhları, çar dağı, sebzeliği, göl geli ağaçlarıyla dural fiziksel ve uzsal dinlenme yerleriydi. (Arseven, 1958; Evyapan, 1990; Pamay, 1979)

İstanbul ‘un fethi ile bahçe sanatında oldukça bariz bir ilerlemeye dek kat eder. Bu devrin önemli eserleri arasında Topkapı Sarayı, Üsküdar Sarayı ve Bahçeleri karakteristiktir. . (Pamay, 1979)

Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılmaya başlatılan Topkapı Sarayı ve bahçesi, birçok yönden Türk kültürünü özetleyen bir sanat eseridir. Fonksiyon yönünden çok belirgin farklılıklar gösteren bir takım avlu komplekslerinden ibaret olan bahçeler, kullanış amaçlarına uygun şekilde abartısız bir plana özelliğine sahiptir. (Akdoğan, 1995)

Topkapı Sarayı bahçesi, birinden diğerine geçilebilen 5 avludan ibarettir. Ve bilhassa peristil tarzının yapılmış olan 3 avlu, Bizans ve Arap bahçe sanatının etkisi altında ortaya çıkmıştır. Buna karşılık 4 teras üzerinde ve açık bir bahçe halinde yapılmış olan 4. avlu, zarif pavyonlar ve muntazam formlu havuzlarla süslenmiştir. 5. avlu ise ilk yapıldığında sahile kadar uzanan bir koruluk halinde idi. Daha sonraları malan olarak kullanılmış ve ancak 50 sene öncesi şehir parkı (Gülhane Parkı) olarak halka açılmıştır. (Pamay, 1979) (Şekil.2.1) (Şekil.2.2) (Şekil.2.3)

Şekil.2.1. Topkapı Sarayı Bahçe Düzeni

Şekil.2.2 Solda Topkapı Sarayı bahçe düzenlemesi üç boyutlu görünümü. Sağda Topkapı Sarayı 1. Avlunun 19. yüzyıl ortalarındaki durumunu gösteren bir fotoğraf.

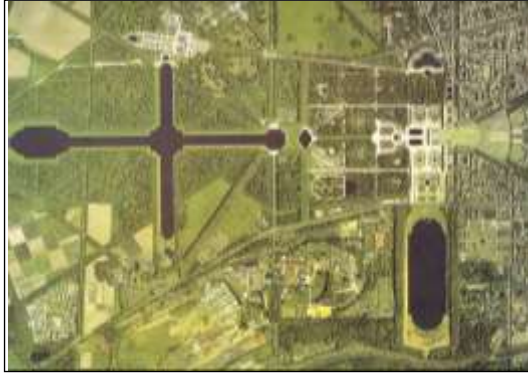
Şekil.2.3 Topkapı Sarayı durumunu gösteren bir fotoğraf.

Dİ ğeri ise bugün izleri kal n m ş olan Üsküdar Sarayları'dır. Piri Reis'in haritasından bunların 10 km uzunlukta bir sahil bandına yayılmış oldukları anlaşılmaktadır. Saraya ait bazı minyatürlerden sayısız köşk, saray ve pavyonlardan oluşan bu kompleksi kuşatan bahçelerin avlulardan çok, hafif setlerle doğaya açılan, for m el bahçe öğelerini de içeren naturalist özellikte olduklarını anlıyoruz. (Akdoğan, 1995)

18. yüzyıl ortasına kadar Türk bahçesi geometrik şekillerden uzak genişlik, ferahlık, sükunet ifade eden kendi klasik karakteri içinde kal mıştır. Türk bahçe sanatındaki ilk kapsamlı uygulamasının yüzyılın ilk yarısında Sadabad Sarayı çevresinde görüldüğü batı etkisi, giderek yaygınlaşmış, 18. yüzyıl boyunca, Avrupa ve özellikle İtalyan etkilerinin tutunabildiği görülmüş, çim alanları ve parterler büyümüş, taş ve teras bölümleri azalmış; yüzyılın sonuna doğru yabancı etkilerinin kökleşmiş, gittikçe büyüyen çiçek ve parter tarlaları da arada bir, fakat ölçülü şekilde bu hareketleri izlemiş, planda da aks düzeni ne bakıl n m a k şartıyla biraz daha serbestlik uygulanmıştır. (Fidan, 1987)

Lale devrinden başlayarak yabancı bahçe tertipleri, saray ve kasırlara alınan Alman, Fransız, İtalyan bahçe m i n arları ve bahçıvanların buralarda görevlendirilmesiyle Osmanlı bahçelerinin karakterleri değişmiş ve Batıdan etkilendikçe başlangıçtaki kurgudan uzaklaşmıştır. Dİ ğer konularda olduğu gibi bahçe düzeninde de Batıya açıl n m a da yabancı ustalara, m i n ar ve bahçıvanlara başvurulmuştur. Bir yanda özellikle İstanbul'da padişah, hanım sultan ve devlet ekranı ve di ğer varlıklı kişilere ait bahçeler yeni düzenlemelerle biçim değiştirmeye başlamıştır. (Evyapan, 1990; Fidan, 1987)

Daha 1720'lerde 28 Çelebi M e h m e d Efendi Fransa'ya gittiğinde Versailles ve yazlık saray M a r l y e - R o i saray ve bahçelerinden etkilenecek planlarını İstanbul'a getirdiği söylenir. (Şekil.2.4) Bu planların etkisi 1722 yılında Kağıthane deresi yanında inşa ettirilen Sadabad Kasrı bahçelerinin düzenlenmesinde görülmüş. (Şekil.2.5) Yapı m 61 günde t a m a m lanan bu sarayın bahçesinde, çınar, ıhlamur, karaağaç ve di ş budak gibi ağaçlar dikilmiş; i n f o r m e l bir tanzimi çinde, bahçede gene i n f o r m e l geniş çimsahalara lale, nergis, sümbül, çi ğ d e m gibi çiçekler serpiştirilmiştir. Özellikle lale, bu dönemde gözde çiçek olmuş; 800 kadar lale çeşidi yetiştirilmiştir. (Evyapan, 1990; Yaltınk, 1994; Pa may, 1979, H d e m 1976) (Şekil.2.6)

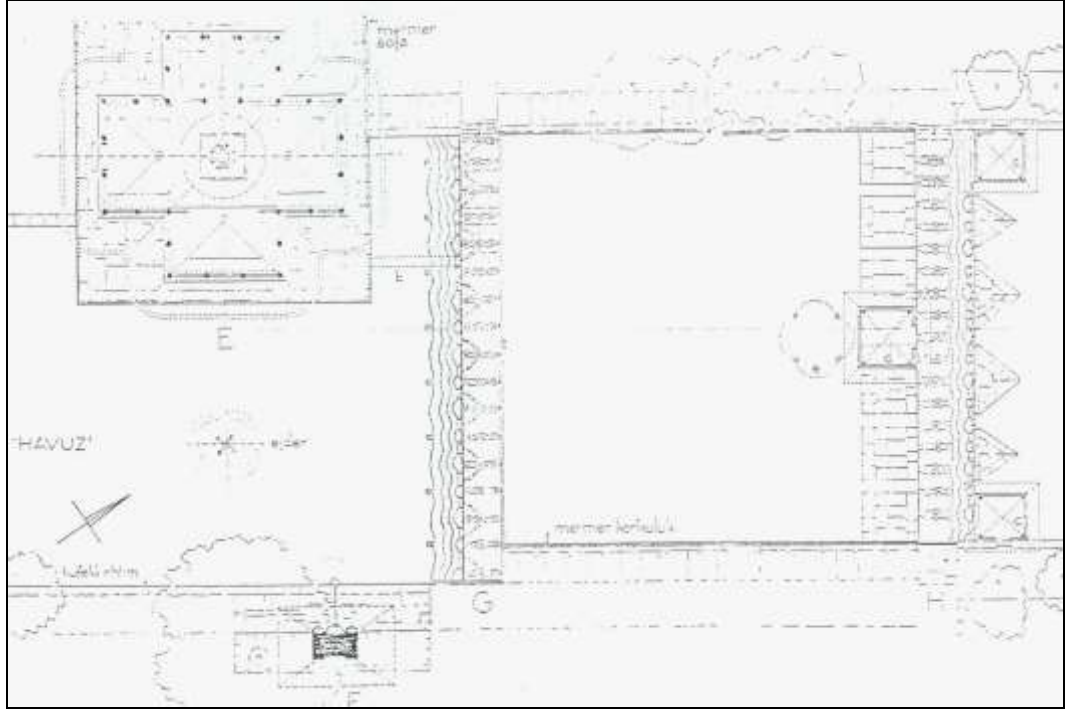
Şekil. 2.4 Versailles Sarayı kuşbakışı görüntüsü (Kluckert, 2000)

Osmanlı bahçe sanatında suyun görkemi ve geniş kullanılması na ilk defa Sadabad bahçesinde rastlıyoruz. 1100 m uzunluğunda ve 25 m genişliğinde 4m derinlikteki mermer kanal, Osmanlılardaki kaskatlı havuz mimarisinin en görkemli örneğidir. Bitkiler Barok anlayışındaki gibi budayarak şekil verme sanatı uygulanmıştır. Yaprakları döken ulu ağaçlardan oluşan gruplar geniş çayır alanlarının üzerinde yeşil kitleleri oluşturmuştur. (Akdoğan, 1995)

Şekil. 2.5 Sadabad Kasrı (Ayvazoğlu, 1995)

Özellikle padişah bahçelerinde Batı etkisi 18. yüzyılın ortalarında III. Selim döneminde başlamıştır. Avrupa stili büyük sarayların yapımla, bahçelerinde Batı kurallarınca düzenlenmesine zemin hazırlanmıştır. III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan Beşiktaş'taki kendisine ait yalı-saray ve bahçeleri tasarlattığı Fransız Melling'in saray ve hasbahçe mimarı olmasını sağlayarak, Batı bahçe stili'nin yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. Melling saray bahçesine tipik Avrupa Barok bahçe ögesi olan labirent yaptırmıştır. Labirentin yollarının iki yanına leylak, akasya ve gül ağaçları dikmiştir. (Şekil. 2.7) Batı zevkini ve yaşamını, 18 yıl kaldığı İstanbul'da, saray çevresine tanıtan kişi olmuş, Türk saray yapılarına ve bahçelerine Batı mimarisinden nefes getirmiştir. (Evyapan, 1990; Gülsün, 1999; Sözen, 1990; Ügen, 1997; Seçkin, 2000)

Şekil. 2 6 Sadabad Ksarı Planı

Yabancı bahçe uzmanları birçok saray ve kasır bahçelerini yeniden Rönesans veya Barok bahçe öğeleriyle donatmışlardır. Bu tarz öğelerin bulunduğu bahçeler yaşanılır olmaktan çok seyredilen mekanlar olmuşlardır. Topkapı Sarayı bahçeleri gibi tamamen Türk benliği ile düzenlenmiş bir çevre bile batılılaşmadan nasibini almıştır. (Akdoğan, 1995; Yaltınk ve diğ. 1997)

18. yüzyıl sonuna doğru yabancı etkilerin köklenmiş olduğunu görülür. Barok hatlar ve biçimler özellikle havuzlar, köşkler üzerinde görünür, gittikçe büyüyen çiçek ve parter tarlaları planda aks düzenine bakılmaksızın düzenlenmiştir. Aynı yüzyılda bazı yabancı mimarların ve bahçıvanların birçok bahçe düzenlemesi yaptıkları, bu sırada kaskat, labirent, grotto, ninfeum gibi bazı öğeleri de uyguladıkları bilinmektedir. Bu saray bahçesinin informal şeklinde yapımı, İngiliz bahçe stili bir müjdecisi olmuştur. (Evyapan, 1990; Artan, 1994b; Paşay, 1979; Eldeğ, 1976)

Bu dönemde informal Türk bahçesine, aks ve simetri girmeğe başlamış, yabancı türler, poligrom bir renk anlayışı, anarşist ve yorucu bir ağaçlama ile bir nevi karikatürize barok bahçesi örnekleri ortaya çıkmıştır. (Paşay, 1979)

Şekil. 2.7 Hattice Sultan Sarayı'ndan bir detay. (Ayvazoğlu, 1995)

19. yüzyıl başlarında, kompozisyonun eski berraklığı yavaş yavaş bozulmaya başlamış, yeşillik ve çiçeklik alanları gittikçe fazlaşmış, taş kıvrımlar azalmıştır. Yine de genel karakter orijinalliğini ve Türkliğini korumuştur. 19. yüzyıl ortalarında parterler bütünüyle kalkmış; tarhlar ağaçlarla gölgelenen ve tek tür çiçeği içeren tarhlar değil, farklı türlerde grift biçimlerle bezenmiş ve ağaçların dışlandığı parterlerdir. Vazosaksılar, hayvan heykelleri, dökme demirden dekoratif bahçe kapıları, oturma yerleri gibi batı stilinde bahçe elemanlarının sayısı artmıştır. Bahçede sudaki kullanım da değişmiştir. Genelde bahçelerde kullanılan duvar çeşmesi, duvar selsebilleri yada ortasındaki fıskiye den üst üste üç kat yalağa aktarıldığı çeşme-havuzcuklar gibi hareketli su elemanları, yerlerini geniş durgun yüzeyli iki boyutlu havuzlara bırakmıştır. Formal stilin görüldüğü bu bahçelerde aksiyalite de yok gibidir. Onların yerine İngiliz bahçeleri tarzında kavisli yollar, serbest ağaç grupları, büyük çim alanları baskın olmuştur. Yüzyılın ilerlemesi ve sona ermesiyle havuzlar birer gölcük halini almaya başlamıştır. 19. yüzyılın sonuna doğru Türk bahçe geleneğinin artık iyice silinmeye başladığı görülmekte, birçok eski setli bahçeler, istinat duvarları sökülerek doğal bahçe haline getirilmektedir. Ortaköy ve Kuruçeşme setli bahçeleri gibi. (Eldeğirmenli 1976; Akdoğan, 1995)

Türk bahçe kültüründe abartılmış naturalist eğilim 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında açıkça görülür. İstanbul'daki birçok saray ve kasır bahçelerinin Rönesans ve Barok parter ve su öğeleri, yerlerini doğal düzenlemelere terk eder. Bu arada biraz önce

de belirttiği nüz gibi Türk bahçe zevkinin yaratıcı ve fonksiyonel bir tarzı olan setli bahçeler de bir bir ortadan kalkar. (Akdoğan, 1995)

20. yüzyılın başlarında, grotto ve şale motifi ön plana çıkarılmış, klasik fıskiye terk edilerek birlikte naturalist olmak için bahçe içindeki su, suni kayalıklardan akıtılmaya, köşkler grotesk yada rustik olmakla başlamıştır.

Bütün 19. yüzyıl saray ve kasır bahçeleri düzeninde Batı etkileri sezilir. Bu etki saray bahçelerinde genellikle forml düzen biçiminde kendini gösterir. Formel Batı bahçesinin en güzel örneklerinden Çırağan, Dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarında formel tutumun aşırı olduğu ve bahçeyi içinde yaşanırılıktan pencereden seyretililecek bir tabluya dönüştürüldüğü görülür. Yıldız saray bahçelerindeki gibi, saray binası yanı başında forml düzen ile, uzaklaştıkça informel düzenin birlikte uygulandığına da rastlanır. (Evyapan, 1990; Yaltırık, 1994)

Kasır bahçeleri, saraylarındaki gibi göstermelik değil, informel bir yaşantı için düzenlenmiş olduklarından, çoğunlukla içinde yaşanır türde yapılmışlardır. Bunların düzeninde daha çok Türk doğa anlayışıyla kaynaşmış İngiliz bahçe düzeni uygulanmıştır. (Evyapan, 1990)

Bu bahçelerin vazgeçilmez bir elemanı da su motifi dir. Havuzlardaki su, fıskiye ve çeşmelerle hareketlendirilir; üzerinde adacıklar, köprüler, kayalıklar yapılır ve kayıklar yüzdürülür. Havuzlar önceleri dörtgen şeklindeyken 18. yüzyılda yuvarlak, oval ve kesik kıvrımlı hatlar, 19. yüzyılda yapay göl şekillerine dönüşür. (Artan, 1994b)

Türk bahçesinde Batı etkisi ya forml ve klasik düzen, yada informel, pitoresk, doğala benzeyen düzen şeklinde kendini göstermiştir. Et kilenme bazen çok aşırı olarak Türk benliğinden tamamen ayrı şekillenmelere yol açmış, bazen de belli sınırları aşmayarak Türk bahçesine fazla aykırı düşmeyen ve onunla destekleyici olarak bağdaşan örnekler vermiştir. (Taş, 1998)

Türk bahçelerinde gerek Rönesans ve Barok formalizmi, gerek Uzakdoğu kaynaklı İngiliz naturalizmi, geniş ölçüde uygulamaları bulamıştır. Bunda Türktoplumunun yaşam biçimi, bahçe kültürü kadar, arazi yapısı ve iklim özelliklerinin de etkisi olmuştur. (Akdoğan, 1995)

Kısacası, Rönesans, Barok ve naturalist bahçe stilleri saray ve kasır bahçelerinin ana temasını oluşturmuştur. Büyük-küçük Türk bahçesinde forml Batı etkisi, sayılı örneklerin dışında, alçakgönüllü Türk bahçesinin yuvarlatıcı yapısıyla birleşmiştir. Yani

for mu ne olursa olsun tüm de ği çi m ere ra ğ n e n, T ü r k bah çesi ni n i ç i n d e ya ŝ a n a b i l i r l i k özelli ğ i hi ç b i r z a m a n k a y b o l m a m ı ŝ t ı r.

2.4 Saray ve Kasırların Tarihsel Çeli ŝ i m i

Os manlı padi ŝ a hları n n H a r e m Enderun takı mları ve geni ŝ bir muhafız kadrosuyla deva mlı kal d ı kları yapı lara saray, daha küçük ölçülerde kal d ı kları eksi k te ŝ k i l a t l ı ve padi ŝ a h n res m i saraylarını n d ı ŝ n d a k ı s a s ü r e l i z i y a r e t l e r i ç i n k u l l a n d ı k l a r ı yapı lara da kasır denilirdi.

İ stanbul ’ un fet hi n d e n sonra, Fatih Sultan M e h m e t, ŝ i m d i ki İ stanbul Ü n i v e r s i t e s i m e r k e z b i n a s ı n ı n b u l u n d u ğ u y e r e, 1454 yılında Saray-ı Atik denilen Eski Sarayı (Ŗ ekil.2.8) yaptı r m ı ŝ, daha sonra ŝ e h r i n t a m u c u n d a H a l i ç, Bo ğ a z i ç i g i r i ŝ i ve M a r m a r a ’ y a h a k i m b i r y e r d e Saray-ı C e d i d denilen Yeni Sarayı (Ŗ ekil.2.9) yaptı r m ı ŝ t ı r. Bugün Topkapı Sarayı K o m p l e k s i o l a r a k b i l i n e n b u yapı, 18. yüzyıl ortalarına kadar Os manlı devlet i n i n res m i sarayı ve uzun süre i d a r e m e r k e z i o l m u ŝ t u r. (w w w d e r ğ i . o r g / 1 2 2 0 0 0 / 1 2 0 3 , 2 0 0 3 ; D o l m a b a h ç e Sarayı, 1995)

Ŗ ekil.2.8 1454 yılında yaptı r ı l a n Saray-ı Atik denilen Eski Saray. (K a y n a k : M i l l i Saraylar Der ğ i s i, 1993)

Şekil.2.9 Şehrin tamucunda Haliç, Boğaziçi girişi ve Marmara'ya hakim bir yerde yaptırılan Saray-ı Cedid denilen Yeni Saray. Bugünkü Topkapı Sarayı. (Kaynak: Milli Saraylar Dergisi, 1993)

Daha sonraki yıllarda ise padişahlar, hareme ve görevlilere göç edebilecekleri büyüklükte olan Üsküdar Sarayı, Tersane (Aynalıkavak) Sarayı, İstavroz Beşiktaş Saraylarını, Topkapı, Beylerbeyi, Beşiktaş Sahilsaraylarını inşa ettirmişlerdi. Haliç ve Boğaziçi kıyılarında, İstanbul'un meşhur tepelerinde ise Biniş Kasırları yaptırılmıştır. (www.dergi.org/122000/1203, 2003; Şehsuvaroğlu, 1955)

Fatih'ten I V. Murat'a kadar olan devirde saray ve kasır yapımı dayanıklı ve kargıdır. Bu nedenle yıkılıp yenileme de az olmuştur. Yeni Saray'da oturmayı seven I V. Mehmet av merakı nedeniyle de birçok saray ve kasır yaptırmıştır. I V. Mehmet kasır yapımında, kendi aceleciliğini ve sabırsızlığını karşılayabilecek bir yapı tekniğinde, dolma ve çatma tekniğinde hafif yapılar yaptırmıştır. Yaşamının büyük bir bölümünü Boğaziçi kasırlarında, Üsküdar ve Tersane Saraylarında geçirmeyi tercih etmiş av merakıyla da birçok zamanını Edirne'de nehir kıyısında yaptırdığı köşkte geçirmiştir. (Eldeğ 1969) II. Süleyman, II. Ahmet ve II. Mustafa devirlerinde, kısa süren hükümdarlık yıllarında siyasi karışıklıklar nedeniyle yeni yapılar yaptırılmamıştır. (www.dergi.org/122000/1203, 2003)

Lale devri, Osmanlı İmparatorluğunun kasır ve köşk mimarisi açısından en parlak devirlerinden biri olmuştur. Fransızlarla sıklaşan ilişkiler sonucu Paris'e giden 28 Çelebi Efendi'nin, Versailles Sarayı ve Bahçelerini planların getirmesi üzerine, köşk mimarisinde ilk batılı etkiler görülmeye başlanmış ve Sadabad olarak anılan Kağıthane

ve çevresi bu planlardan esinlenerek yapılan havuzlar, bahçeler ve kasırlarla donatılmıştır. (Çelikkilek, 1988; Evyapan, 1990; Artan, 1994b; www.dergı.org/122000/1203,2003)

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Mimarisinde görülenmeye başlanan batı tesirleri, Türk Rokokosu olarak nitelendirilen bir süsleme akımıyla kasırlar ve sarayların süsleme ve dış bölümlerinde etkili olmaya başlamıştır. Kagir olarak yapılmış, kurşunla örtülü saray ve kasırlar yerini ahşap malzemeye bırakır. Sarayburnu'nda ahşap olarak yapılan Topkapı Kasrı, bu tarzın ilk örneklerdendir. (www.dergı.org/122000/1203,2003; Eyüpgiller, 2003)

18.yüzyıl'da Avrupa etkilerinin egemenlik kazanmasının başlıca nedeni, gerek diplomatik, gerek teknik yardıma amacıyla gelen uzman heyetlerindeki mühendis ve sanatçıların oynadıkları rollerdir. (Arel, 1975;)

III. SelimBoğaziçikıyılarındaAvrupalı tarzda ilk büyük saraylarınşasına teşebbüs eden hükümdardır. Bu devirde saray çevresinde görev aldığı bilinen ilk sanatçı olan Mimar Melling Defterdar Burnu'nda III. Selimin kız kardeşi Hatice Sultan'a ait olan sarayı Avrupalı şekilde planladığı bölümlerle genişletmiş, Beşiktaş sarayında da padişah için yeni bir kasır yapmıştı. (Doğruyol, 1978; Gilsün, 1999)

Melling Hatice Sultan'ın en küçük isteğini bile yerine getirmek amacıyla sarayın he n en yanına Kuruçeşme'ye taşınmış, minar, ressam dekoratör ve bahçe mimarı olan Melling yıkmış, inşa etmiş, yenisiden yıkmış ve arkası kesilmeksizin yenisiden yaratmıştır. İstanbul'da Barok ve Rokoko mimarı ve süsleme tarzlarının yanı sıra Fransız usulü bahçe düzenlemesinin yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştır. saray bahçesine tipik Avrupa Barok bahçe ögesi olan labirent yaptırmıştır. (Sözen, 1990, Ügen, 1997; Ayvazoğlu, 1995)

Osmanlı padişahlarının Topkapı Sarayı'ndan çıkışları, geçici biçimlerde de olsa 18.yüzyıldabaşlamıştı. Topkapı Sarayı'nı terketmeyi kesin ve kararlı biçimde düşünen ve uygulamaya çalışan ilk padişah II. Mahmut olmuştu Sultan III. Selimin ölümü üzerine yerine geçen oğlu II. Mahmut, Topkapı sahil sarayını İstanbullu mimarlara ahşap olarak yaptırmış, bundan başka biri Beylerbeyi'nde eski İstavroz yakınlığında, diğertarihi Çırağan bahçesinde olmak üzere Avrupalı birer plan dahilinde iki büyük saray inşa ettirmişti. Bu devirde Beylerbeyi büyük ahşap saray, mermer sütunlu

cephesiyle Çırağan, Beşiktaş Sarayı ile Dolmabahçe Kasrı nevisi nere göre göç edilen binaiardı. (Batır, 1986; www.dergi.org/122000/1203, 2003)

Abdülmcit babasının hemen hemen terk ettiğ Topkapı Sarayı'nı kesin olarak bırakmış ve Karabet Balyan'a 1854 yılında yaptırdığ İtalyan ve Fransız sanatkarların dekore ettikleri Dolmabahçe Sarayı'na yerleşmiştir. Abdülmcit bu büyük saraydan ayrı Yıldız Parkı'nda, Boğaziçi kıyılarında ve şehrin diğerk bazı bölgelerinde binış kasırları yaptırmıştır. Bu inşa merakı Abdülaziz'de devam etmiş, Serkis Balyan'a Çırağan, Beylerbeyi Saraylarını inşa yaptırmış, bu büyük sarayların yanında, çeşitli yerlerde kasırlar da inşa ettirmiştir. (www.dergi.org/122000/1203, 2003; Şehsuvaroğlu, 1955)

Türk bahçe sanatındaki ilk kapsamlı uygulamasının yüzyılın ilk yarısında Sadabad Sarayı çevresinde görüldüğü batı etkisi, giderek yaygınlaşmış, 18. yüzyıl boyunca, Avrupa ve özellikle İtalyan etkilerini tutunabilmediği görülmüş, çimalanları ve parterler büyümüş, taş ve teras bölünleri azalmış; yüzyılın sonuna doğru yabancı etkilerinin kökleşmiş, gittikçe büyüyen çiçek ve parter tarlaları da arada bir, fakat ölçülü şekilde bu hareketleri izlenmiş, planda da aks düzenine bakılmamak şartıyla biraz daha serbestlik uygulanmıştır.

19.yüzyıl'ın ikinci yarısında İstanbul'da mevcut bulunan kasırlar; Davutpaşa, Nushetiye, Küçük Çiftlik, Yıldız, Arnavutköy, Bebek, Nispetiye, Baltalınamı, Emirgan, Kalandar, Tarabya, Mıslak, Ayazağa, Şenşipaşa, Küplüce, Göksu, Beykoz, Tokad, Kağıthane, Saadabad, Aynalıkavak, Validebağ, Küçük Çamlıca, Haydarpaşa, Kurbağalıdere'den oluşuyordu (Şehsuvaroğlu, 1955; www.dergi.org/122000/1203, 2003)

Abdülmcit, özellikle Abdülaziz'den itibaren saray, kasır ve köşkler kagir olarak yapılmaya başlanmıştır. Abdülaziz'in yangından ve ahşaptan çekinmesi, kullandığı kasırların çoğunu yeniden ve kagir olarak yaptırmasına neden olmuştur. (Hidem 1969)

Bu dönemde saray, kasır ve köşklere, Neo-Klasik üslup görülmektedir. Gayrimüslim mimarlar dönemi içinde, Osmanlı motiflerinin çeşitlenmelerinden, tarihsel seçmeciliğin Neo-Gotik biçimlerine kadar değişen bir üslup içinde, alışılmış Barok biçimlerine, hem Ampir denebilecek Neo-Rönesans kolon dizileri, Neo-Yunan frizler, hem de pencere açıklıklarını çevreleyen kıvrımlar ve Gotik benzeri üçlü kenarler eklenmiştir. II. Abdülhamit ise Dolmabahçe Sarayı'nda oturmayı tercih etmiş ve Yıldız'a

taşınmıştır. Bu taşınmayla Yıldız Kasırları, Yıldız Sarayı Hümayun'u ismini almıştır. (Denel, 1982)

Halifeliğin 1924'te kaldırılması kararından sonra bütün saraylar, Milli Saraylar ismi ile Türkiye Büyük Millet Meclisi yönetimine verilmiş, kasırlardan bazıları ise nekteb, hastane yapılmak üzere vekaletlerin emirlerine verilmiştir. (www.dergj.org/122000/1203, 2003)

Bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı Milli Saraylar Daire Başkanlığı yönetiminde bulunan saray ve bazı kasır ile köşkler birer müze-saray olarak düzenlenmişlerdir. “Milli saraylar” adıyla anılan saray, kasır ve köşklere isimleri aşağıdaki listede verilmiştir :

Dolmabahçe Sarayı

Beylerbeyi Sarayı

Yıldız sarayı-Şale

Aynalıkavak Kasrı

Küçüksu Kasrı

İhlamur Kasrı

Maslak Kasrı

Yalova Atatürk Köşkü

İstanbul'un içinde çeşitli yerlere dağılmış bulunan bu yapıların ortak özellikleri, Aynalıkavak Kasrı ve Yalova Atatürk Köşkü dışında hepsinin 19. yüzyıl yapıları olmaları ve günümüze ulaşabilmiş olmalarıdır. Grubun en eskisi olan Aynalıkavak Kasrı ise, 18. yüzyıl başlarından kalma bir yapıdır ve Osmanlı sivil mimarlığından ilginç izler taşımaktadır. Buna karşılık Yalova Atatürk Köşkü Cumhuriyet döneminde yapılmıştır ve Atatürk Müzesi niteliğindedir. (Sözen, 1986)

BÖLÜM 3. İSTANBUL'DA T.B.M.M. MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI'NA AİT TARİHİ SARAY VE KASIR BAHÇELERİNİN PLANLAMA OLARAK GEÇİRDİĞİ EVRİM

3.1. Dolmabahçe Sarayı Vê Tarihiçesi

Osmanlı İmparatorluğunun yaklaşık altı yüzyıllık yaşam süreci içinde devletin yönetildiği merkez olan "saray", birkaç kez yer değiştirmiş, önce Bursa'dan ikinci başkent Edirne'ye sonra da İstanbul'a taşınmış daha sonra da İstanbul'da belirli aralıklarla bir məkandan başka bir məkana aktarılmıştır. İstanbul başkent olduktan sonra bu kentte kurulan ilk saray, Saray-ı Atik-i Amire'dir (Eski Saray-1453/1478). Bu ilk yöneti m merkezi ni Saray-ı Cedit-i Amire (Topkapı Sarayı-1478/1856) izlemi ş daha sonra padişah, Topkapı, Eski Çırağan, Beşiktaş Sahil Sarayı ve Eski Beylerbeyi Sarayı'nı aralıklarla kullanmış, 1856 da Dolmabahçe Sarayı'nı tanımlanmasıyla da yöneti m bu yeni yapıya taşınmıştır. (Dolmabahçe Sarayı, 1995)

1877 yılında yöneti m bir kez daha yer değiştirmiş, 1877 den 1909'a kadar Yıldız Sarayı'nda kalınmış, daha sonra 1922 de saltanatın kaldırılışına kadar Dolmabahçe Sarayı, yöneti m merkezi olarak eski önemi ni yeniden kazanmıştır .

1856 yılında tanımlanarak kullanılmaya başlanan ve Osmanlı sultanlarının İstanbul'daki üçüncü büyük sarayı olan Dolmabahçe Sarayı, dönemi n kültürel yapısını, sosyal ve sanatsal etkilenneleri, eğilimleri, saray örgütündeki değişimleri önemli ölçüde yansıtan mîmari bir bütündür.

Batı ile ilişkilerin yoğunlaştığı 19. yüzyılda bu saray, Boğaz girişinde Dolmabahçe kıyılarında bir prestij yapısı olarak hızla büyümekte olan kentin silüetini de değiştirerek inşa edilmiştir. (Dolmabahçe Sarayı, 1995)

Türlü yazarlar tarafından Dîplokioni on adı verilen bugünkü Kabataş ile Dîploki on olarak anılan bugünkü Beşiktaş arasındaki, eski çağlardan beri biçimini değiştirmekte olan koya, tarihsel süreç içinde pek çok kez gemiler sığınmıştır. Çeşmi-zade Tarihi'ne göre, İstanbul'un fethinden sonra da Osmanlı donanması, Kaptan Paşa'nın komutasında Dolmabahçe ve Beşiktaş önlerinden toplu olarak

hareket etmiştir. Barabaros Hayrettin Paşa da anılarında, denize açılırken Beşiktaş önlerinden yola çıktığını yazmaktadır. Bazı antik kaynaklara göre ünlü mitolojik gemi Argo, bu kıyıya yanaşmış ve bu yöre antik çağ boyunca, geminin kaptanı İason'un adından türeyen İasoniön adıyla anılmıştır.(Dolmabahçe Sarayı, 1995; www.asa.com.tr/birosmanlisarayi/dolmabahce) (Şekil. 3 1)

Dolmabahçe ve yöresinin tarihi Bizans dönemine dek inmektedir. Bizans çağına ait araştırmalarda yöre Bizans döneminden beri manastırı, kilisesi, hipodromu, köprüsü ve sarayı olan önemli bir yerleşim merkezi olma niteliğini korumuştur. (Gülsün, 1999)

Şekil.3 1. 1810 'lu yıllarda Dolmabahçe Vadisi. Charles Pertusier 'in kitabından Preault'un deseni (Dolmabahçe Sarayı, 1995)

Körfez, I. Ahmed döneminde (1603- 1617) Sadrazam Nasuh Paşa'nın yardımlarıyla doludurulmaya başlanmış (1614), bu işlem II. Osman döneminde tamamlanmıştır.

Topografyadaki bu değişiklikle Beşiktaş'taki hasbahçe ve Kabataş'taki Karaabalı (Karabalı) Bahçeleri de birleştirilmiş, elde edilen bu geniş alan, uzun yıllar padişahların hasbahçesi olarak kullanıldıktan sonra köşk, kasır gibi yapıların inşasıyla yapılaşmaya açılmıştır. (Dolmabahçe Sarayı, 1995).

IV. Mehmed (1648- 1687) Dönemi'nde inşa edilen yeni yapılarla bu yörede, yazlık Beşiktaş Sahil Sarayı adıyla anılabilecek bir yapılar topluluğu oluşmuştur. Ünlü Çini Köşkü'nde bu dönemde inşa edildiği bilinmektedir. (Şekil. 3 2)

III. Ahmet Dönemi'nde genişletme ve onarımcı çalışmaları sürmüş, 1719 yılında henüz bir hasbahçe olan Dolmabahçe'nin harap durumdaki kapısı, duvarı ve içindeki yapılar onarılarak Beşiktaş Sarayı ile birleştirilmiş ve tüm alan yüksek duvarlarla

çevrilmiştir. Böylece III. Ahmet Dönemi'nde bahçe ile yapılar bütünleşmiş ve Beşiktaş Sarayı Hümayunu adını almıştır. Padişah III. Ahmet tarafından 2046 kese para harcanarak onarılmaya ve genişletilmeye başlanan Dolmabahçe Ksarı, Patrona Halil İsyanı ve III. Ahmet'in tahttan indirilmesi olayından sonra I. Mahmut (1730-1754) döneminde tamamlanmıştır (www.asa.com.tr/birosanlisarayi-dolmabahce.; Dolmabahçe Sarayı, 1995).

Şekil.3.2 Dolmabahçe Sarayı'nın yerinde bulunan eski Beşiktaş Sahil Sarayı. En Sağdaki Yapı Çinili Köşktür. M Melling Gravür, Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rivieres du Bosphore, Paris, 1819, Lev. 28, TSM Kıtaplığı. (Aasoy, 2002)

I. Mahmut tarafından yazlık olarak kullanılan Dolmabahçe Beşiktaş Sahil Sarayları, III. Osman zamanında yeni eklerle genişletilmiştir. (Ügen, 1997)

Topkapı Sarayı'ndaki kanlı olaylardan sonra oradan soğuyan genç hükümdar II. Mahmut ömrünü Dolmabahçe kıyılarındaki bu binalarda geçirmiştir. (Gülersoy, 1994b; Gülersoy, 1998).

İmparatorluğu sarsan iç çürüme ve ekonomik krizler hakkında babasından bir çok ders dinleyen Abdülmecit (1839-1860), ahşap Çırağan Sarayı'nda ilk yıllarını geçirdikten sonra, hayranlık beslediği Batı tipi yaşamı geçebilme üzere, Dolmabahçe kıyılarında yepyeni bir saray yaptırmayı arzusuna kapılmıştır. Onun emriyle 1846'da, Osmanlı İmparatorluğunda önemli bir eğilim haline gelen batılılaşma hareketi sonucu Beşiktaş'taki eski sarayı yıktırması, yerine Avrupa tipi bir saray olarak yaptırdığı Dolmabahçe Sarayı yaklaşık 250.000 m²'lik bir alana yerleştirilmiştir. Görevlendirilen mimar, Balyan ailesinden Garabet Kalfadır. (Gülersoy, 1994b ; Ügen, 1997) (Şekil.3.3) (Şekil.3.4)

Şekil. 3.3. Bt nek üzere olan saray. J. Schranz i n z al ı renkli litografya. Önde tiyatro b i nas ı.

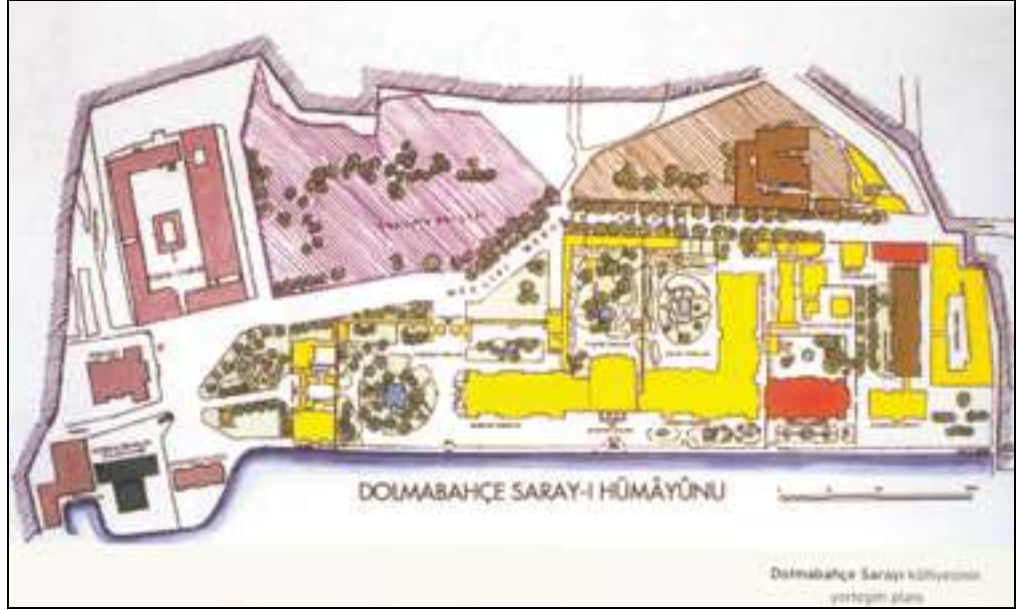

Şekil. 3.4. Dol m abahçe Sarayı

Saray ın yapı m, i mparat orlu ğ un ğ i derleri ni n gelirleri ni aşt ı ğ ı, ekono mi si ni n özelli kle İngiliz Ticaret Antlaş m a sı ndan sonra Avrupa endüstri si ne tesli med il d i ğ i, kap ı lar ın Bat ı kapitaliz mi ne aç ı ld ı ğ ı, i pleri n el den bırak ı ld ı ğ ı ve Kı r ı m Savaşı dolay ı sı ile de, tarihte ilk defa , Avrupa’ dan çok m ı ktarda borç para al ı nd ı ğ ı yıllara rastlıyor. (Güler soy, 1994b; Güler soy, 1998)

1856 yılında aç ı lan Dol m abahçe Sarayı yapı lar toplulu ğ u, ana yapı, cami, tiyatro, İstabl ı â n ire, Serasker dairesi, Hâ zi nei hassa ve Mefru ş at daireleri nden ol u ş m a ktadı r. Bu grubun he men arkasında Kuşluk, Ca m ı lı kö ş k, Gedi kli cari yeler ve K ı z l ara ğ a sı daireleri, Hâ reket kö ş kleri, Hâ reke doku ma hanesi, Baltacılar, Ağavât, Bendegân ve

Musahîbân daireleriyle, tüm bu yapılarda oturan ve hizmet gören kişileri doyuracak nitelikteki Matbahî âmiri yer alır. Saat Kulesi Abdülhamit II döneminde (1876-1909) yapılmıştır. (www.denizce.com/dolmabahcesarayi; Öner, 1996) (Şekil. 3.5)

Şekil. 3.5 Dolmabahçe Sarayı yapılar topluluğu (Öner, 1996)

Tümbölünleriyle görkemli bir görünüşü olan sarayda, halife Abdülmecit'in buradan ayrılma zorunda bırakıldığı 1922'ye değin altı padişah oturmuştur. II. Abdülhamit döneminde kullanılan naması, bakımsız kalmaması, deprem ve yangınlardan zarar görmesi ve Cumhuriyet dönemindeki yanlış mimari uygulamalar sonucu, sarayın tiyatro, hamamhane, Serasker dairesi, İstablî âmiri ve Matbahî âmiri gibi kimi bölümleri tümüyle ortadan kalkmış, kimileri ise farklı biçimlerde değerlendirilmiştir. (www.denizce.com/dolmabahcesarayi)

Görkemli sarayında Abdülmecit ancak 15 yıl oturabilirdi. Kardeşi Abdülaziz (1861-1876) ömrünü yeni yaptırdığı Çırağan ve Beylerbeyi saraylarında geçirdi. Fakat aşırı israfçı idaresinin ve ekonomisini iflasa nitepkileri sonucu bu sarayda askeri darbe ile 30 Mayıs 1876'da tahttan indirilip Topkapı Sarayı'na hapsedildi. Yerine geçen kardeşi V. Murat'ın ruhi sağlığı bozulduğu için üç ay sonra, o da aynı şekilde tahttan indirildi. Kardeşi II. Abdülhamit (1876-1909) tahta çıkarıldı. II. Abdülhamit bu sarayda kısa süre ikamet etti ve Yıldız tepelerinde yeni pavyonlarla genişlettiği sarayına yerleşti. (Gülersoy, 1994a; Gülersoy, 1998)

Atatürk'ün saraya ilk gelişi 1927'dedir. Saray Cumhuriyet'in kurucusunun döneminde yabancı devlet adamlarının ziyaretine sahne olduğu gibi, tarihinde ilk kez

olmak üzere, dil ve tarih kongreleriyle, Tarih Sergisi gibi demokratik kültür hareketlerine de kucak açmış, Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de vefatından sonra büyük ve görkemli kullanımdönerisini kapatmıştır. Günümüzde saray, zaman zaman resmî davetler için kullanılmaktadır (Gilersoy, 1998).

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'ın ilanı ile (1839) hız kazanan çağdaşlaşma adımlarının önemli bir göstergesi de, imparatorluğun yönetimi ve yaşam merkezi olarak seçilen yeni saray yapılarıdır. Bir 19. yüzyıl sarayı olan Dolmabahçe Sarayı'nda bu özellikleri görebilmek mümkündür (Öner, 1996).

Bir Tanzimat dönemi yapısı olan Dolmabahçe Sarayı, dönemin kültürel yapısını, sosyal ve sanatsal etkilenmeleri, eğilimleri, saray örgütündeki değişimleri önemli ölçüde yansıtan mîmari bir bütündür (Öner, 1996).

Sarayın ana yapısı ile bazı ek yapılarının oturduğu zemin, doldurulmuş alanda ahşap temel malzemesi kullanımı ile oluşturulmuştur. Önce, boyları sağlam zemine ulaşabilecek uzunlukta meşe kazıklar çakılmış, bunun üzerine yatay olarak, 1.00m-1.20m kalınlığında ve çok sağlam Horasan harçlı bir döşek yapılmıştır. Bu döşegin içinde, üç sıra halinde meşe hatıllardan oluşan bir ızgara vardır. Yapılar bu malzeme ile elde edilen taban üzerine inşa edilmiştir (Dolmabahçe Sarayı, 1989).

Saray yarı kagir bir yapıdır. Sarayın beden duvarları taştan yapılmıştır. İç duvarlar tuğla, döşemeler ahşaptır. Sarayın kanalizasyonunda o günün ileri teknikleri kullanılarak denizin kirlenmesi önlenmiştir. Yağmur suları sırlı künklerle duvar içlerinden indirilmiştir. Mobilya ve döşemelerin korunması amacıyla deniz ve batı cephesindeki pencerelere, sarayın camhanesinde özel olarak yaptırılan ve güneş ışıklarını süzen eflatun renkli camlar takılmıştır (Batur, 1994d; Batur, 1998a).

Dolmabahçe Sarayı'nın özgün tarihsel sınırlarını oluşturan çizgi, kıyı şeridinde Kabataş-Beşiktaş doğrultusunda uzanmakta, sarayla diğer çevre yapıları arasında kalan ana ulaşım arteri çevresinde bu sınır, güneybatıdaki Saray Tiyatrosu ile başlayarak Akaretleri de içine alan bir doğrultuda uzanmaktadır. Bu eliptik çizgi arasında kalan alanda yer alan yapılar, sarayın yönetimi ve özel yaşama ilişkin tüm işlevlerinin kendi içinde sürdürebilmesini sağlamaktadır. (Öner, 1996).

Dolmabahçe sarayı kara tarafından yüksek duvarlar ile çevrilidir. Çevrili alanın dışında ayrı pavyonlar halinde olduğu bilinen, tiyatro, İstabl-i Amire, hanlıklar, Atıyye-i seniye ahşapları, eczane, fodya fırınları, un fabrikası vb müstemilat yapıları

Gümüşsuyu ve Maçka eteklerine yerleşmiştir. Bu yapıların büyük bölümü Gazhane'nin İnönü stadyumu'nun yapımı ve diğer inşaat operasyonları sırasında ortadan kaldırıldı. Son olarak sarayın Maçka eteklerindeki bahçesine Swisotel inşa edildi (Batur, 1998).

Binanın genel düzeni temel beaux-arts tasarımı kuralları olan simetri, açıklık, bir eksen üzerinde olma ve düzenlilik kriterlerine uymaktadır. Saray, büyük anıtsal kapılar ile bahçelere açılmakta, L biçiminde denize cephe veren bir ana yapı ile ayrı bir küçük saray niteliğindeki Veliaht Dairesi, Muhafızlar Dairesi, Mefruşat Dairesi, Hareket köşkleri, Camlı köşk ve benzeri yapılardan meydana gelmektedir. Dolmabahçe Sarayı Türk saray mimarisine tamıyla yabancı olup Avrupa'nın önemli merkezlerindeki sarayları andırmaktadır. (Çelik, 1998; Batur, 1994; Ülgen, 1997)

Ana bina, Mabeyn-i Hümayun, Miayade Salonu ve Harem-i Hümayun adlarını alan üç ana bölümden oluşur. Ortadaki yüksek Miayade Salonu'nun iki yanında, denize paralel olarak gelişen iki kanat, yapının yatay ana hareketini oluşturur. Saray bütünü içinde oldukça geniş bir alana yayılan Harem bir süre sonra yatay doğrultusunu kaybedip, ortalıkta dikey bir hareket kazanır. (Dolmabahçe Sarayı, 1989) (Şekil. 3.6)

Şekil. 3.6 Dolmabahçe Sarayı yapılar topluluğunun genel görünümü.

Çağın farklı kaynaklarında, üslubu ile ilgili oldukça değişik yorumlara neden olan Saray, eklektik bir anlayışın ürünüdür. Planda Türk ve Batı anlayışı birlikte kullanılırken dış ve iç süslemelerde, Barok, Rokoko, Ampir özelliklerini gösterir. Sonuç

olarak da bütün üsluplar birleştirilmiş ve Osmanlı ustalarıncaya yorumlanmıştır. (Dolmabahçe Sarayı, 1989)

Yapısal faaliyetlerin başına Garabet Balyan Kalfa getirilmiş, yardımcı olarak da Nikogos Balyan görev almıştır. Nikogos Balyan, Miayede Salonu, Hazine-i Hassa Kapısı ve Saltanat Kapısının yapısını üstlenmiştir (Dolmabahçe Sarayı, 1989).

Evliya Çelebi Beşiktaş Bahçesi için şunları yazar: “ Beyazid Han zamanında, paşayalısı idi. Sonradan padişahlara geçmiştir. Sultan I. Ahmed burada yedi kubbeli bir köşk yaptırmıştı. Kıyısında kat kat binalar, saraylar yapılmıştır. Önceleri küçük bir servili bağ idi. Sultan II. Osman'ın emriyle (1618- 1622) İstanbul'da bulunan her çeşit 20.000 kadar kayık, mavnâ, teknelere taş doldurup Dolmabahçe önündeki denize döküp 400 arşınlık bir kısım doldurdular ve buraya Dolmabahçe dediler (Atasoy, 2002; Erdoğan, 1958; Evyapan, 1972).

Evliya Çelebi, Dolmabahçe'yi şöyle anlatır: “ Sultan Osman'ın cirit oynadığı bu geniş meydan sonra bahçe yapıldı. Burada Sultan Selim'in bir kasrı ve bir havuzundan başka bina yoktur. Bahçe üstadı ve 200 bostancısı vardı. Deniz Lodos rüzgarına açık olduğundan bahçeyi harap etmesi için, kıyıya neşe kütükleri kakıp aralarını taşla doldurdular. Bundan dolayı buraya Beşiktaş derler.” (Atasoy, 2002)

Evliya Çelebi Sultan IV. Murad'ın Beşiktaş yalısı ile birlikte “çınar, söğüt, sakız, servi, ceviz-i Rumi ağaçları ile müzeyyen” bu vadiyi de sevgili kızı Kaya Sultan'a verdiği bildirir.

Sultan I. Ahmet, Nasuh Paşa'nın zamanında burasını doldurtmuş ve daha geniş ve yedi kubbeli olarak saray ve konaklar yaptırmıştır. Buradan çıkarılan latif bir su, fiskiyeli ve şadırvanlı havuza dökülür. 1679 yılında 1.046 kese masrafla yapılan saray, 18. yüzyılda Sultan III. Ahmet tarafından genişletilmeye başlanırsa da, padişahın indirilmesiyle yarımkalmıştır. Yarımkalan kısım I. Mahmut tarafından genişletilerek tamamlanmıştır. (Atasoy, 2002).

Raşid Tarihinde 1719 yılında padişahın yazlık saraya göçü anlatılırken, Beşiktaş Bahçesi'nin fevkalade güzelliği ve korusunun letafeti ile hasbahçelerini hepsiinden üstün olduğu ifade edilmiştir (Evyapan, 1972).

18. yüzyıl İstanbul'unu konu alan İnciciyan da Dolmabahçe'den padişah bahçesi olarak söz eder ve denizin nasıl doldurularak bahçe haline getirildiğini ve düzenlendiğini, tatlı su çeşmelerini anlatır. Sultan I. Mahmut zamanında genişletilen

saray, 1766 yılı depreminde hasara uğrayınca Sultan III. Mustafa tarafından onartılmıştır; zaten Iodostan sık sık zarar gören Dolmabahçe hiç durmadan onartılmıştır. Ayrıca 1694 yılında İstanbul'a gelen İtalyan Seyyah Fr. Gemelli'den Sultan IV. Mehmet'in sarayının harap ve terk edilmiş olduğunu, duvarsız bahçe ve etrafında bir serli orman, ortasında da yazlık evi olduğunu bildirir. (Asoy, 2002)

İnciciyan'ın verdiği bilgiye göre, Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi yanında, içinde padişah köşkleri ve güzel bir saray bulunan Beşiktaş bahçesi vardır. Köşklere en güzeli Çınili Köşk'tür. Bu köşkün her penceresinin önündeki çeşmelerden akan sular, şadırvanlı havuzlara dökülür. Sultan IV. Mehmet, çok sevdiği Beşiktaş Sarayını genişletmiş, 1679 yılında da Çınili Köşk'ü yaptırmıştır.

Sultan III. Selim minar Mellin'e mevcut sarayları onartmış, genişlettirmiş ve bahçesini düzenlettirmiş. Avrupa tarzında olması istenen ve buna göre yapılan saray bahçesinde ayrıca Avrupa bahçelerindeki gibi bir labirent yapılmıştır. Bu labirent leylak, akasya ve gül ağaçlarıyla oluşturulmuştur. (Asoy, 2002)

Beşiktaş Sarayı Sultan I. Abdülhamit tarafından genişletilmişse de, daha sonra bakımsız bırakılmıştır. Miss Pardoe buranın durumunu şöyle yansıtır: Beşiktaş Sarayı'nın bahçeleri pek geniştir, fakat tarif ve tasvire şayan olmaları için daha çok zaman lazımdır. Binanın arkasındaki sathı malin büyük bir kısmı hali aslisi ile bırakılmıştır. Buranın bütün tezyinatı serviler, şurada burada tek tük badeşer, akasyalar, muazzam çınarlar ve Bulgar ağacının yaz kampları andıran beyaz çadırlardır. (Asoy, 2002)

Çevresinde ve kat'ı kompozisyonlar bulunan yazı çekmecesinin üst kapağında yağlıboya, aplike ve kabartma tekniğindeki deniz manzarası ile Dolmabahçe Sarayı'nın yerinde Sultan II. Mahmut zamanında, 1836 yılında yapıma başlanmış ve Sultan Abdülmecit zamanında tamamlanmış olan Beşiktaş sarayı tasvir edilmiştir. Burada ilginç olan, sarayın hemen arkasında yükselen tepenin üzerindeki bahçe görüntüsüdür. Sol tarafta tepenin eğimine uydurulmuş bahçe duvarının ayırdığı kısımda tarhlarıyla çiçek bahçesi ve köşesinde etrafında sütunlarla çevrili bir bahçe köşkü fark ediliyor. Bahçenin diğer kısımlarında ağaçlar ve bahçe yolları gösterilmiştir. Eser Mırdıç Melkonî'ne aittir (Asoy, 2002). (Şekil. 3.7)

Şekil. 3.7. 1836 yılında yapılmaya başlanmış ve Sultan Abdül Mecit zamanında tamamlanmış olan Beşiktaş Sarayı. Mîgirdiç Malkonîzâlı, TEM CY454, 1844. (Asoy, 2002)

Sultan Abdül Mecit'in Avrupa tarzında, eklektik üslupla yaptırdığı günümüze gelmiş olan Dolmabahçe Sarayı'nın bahçesi ise genel düzenlemesi, tarhları, ağaçların dikildiği yerlerin saptanması, yurt dışından getirilen ağaçları, havuzları, heykelleri, kuş bahçeleri ile bahçıvanbaşı Alman Sester, Fritz Vensel ve Koch Münika'nın çalışmalarını yansıtır (Asoy, 2002; Evyapan, 1972).

Neo-Rönesans ve Barok üsluplarının karışımı olarak karşımıza çıkan Dolmabahçe Sarayı yapılırken, bahçelerin de beraber yapıldığı bilinmektedir. Bunun için Avrupa saray bahçelerinde çalışan bahçe mimarları ve bahçıvanları yüksek ücretle Saray bahçelerinin yapımında çalıştırılmıştır. Dünyanın dört bir tarafından getirilen irili ufaklı ağaçlar, belli bir düzen içerisinde Sarayın çeşitli yerlerine serpiştirilmiştir. Sarayın ön bahçesi 19. yüzyıl Avrupa bahçelerinin yansıtmaktadır. (Fidan, 1987).

H 1310/ M 1884 yılında padişah en güzel bahçeleri Avrupa'dan ve Amerika'dan Washington Sefiri Mavrovani marifetiyle getirilen Arokaryalarla (arocaria) düzenlemiştir. (Fidan, 1987).

Trieste'den saray bahçesine dikilmek üzere 34 balya ağaçtan başka, Deroin vesitasıyla, 4 Nisan H 1302/ M 1884 yılında çam ağaçları getirilmiştir.

Bahçe düzenlemelerinde havuzlarda kullanılan sünger taşları ise H 1306/ M 1888 senesinde Selanik'ten getirilerek kullanılmıştır. (Fidan, 1987).

3.2 Beylerbeyi Sarayı Ve Bahçesi

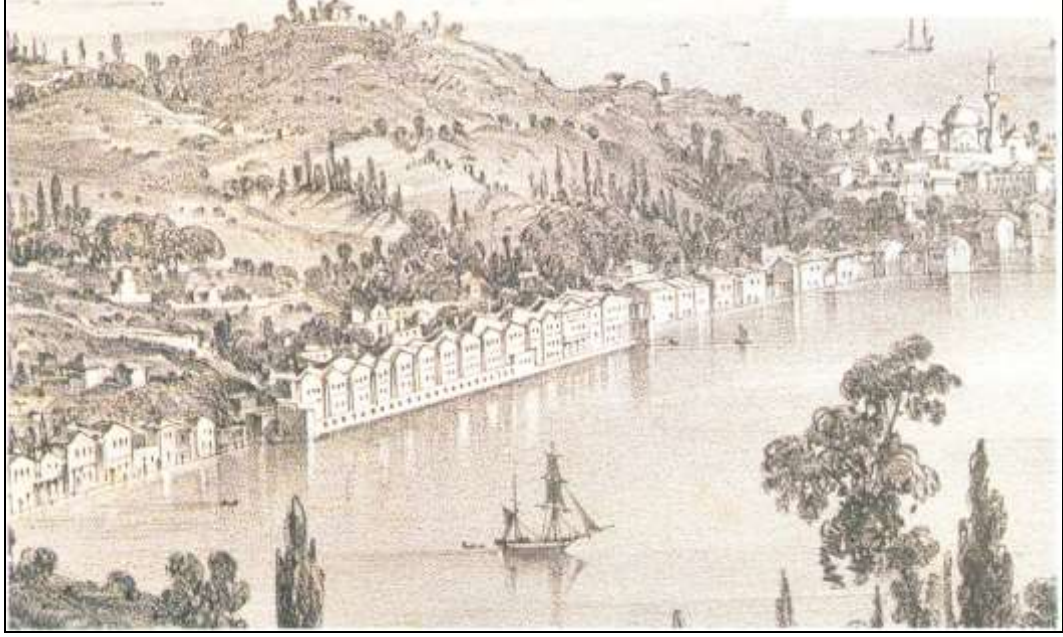
Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, Kuzguncuk ve Çengelköy arasında yer alan bölgenin bir yerleşim alanı olarak kullanılması tarihte oldukça gerilere, Bizans dönemine kadar gitmektedir. Bölgenin bu dönemde bir sayfiye yeri olarak mı kullanıldığı, yoksa kutsal bir alan niteliğini taşıdığı tam olarak bilinmemekle birlikte, Osmanlı tarihi boyunca sultanların önemli "hasbahçe" lerinden birini oluşturması, Bizans döneminde de bu amaç doğrultusunda kullanıldığını düşündürmektedir (Beylerbeyi Sarayı, 1993).

Bölgeyi 17. ve 18. yüzyıllarda gören ünlü gezginler, Kömürçüyan ve İnciciyan, burasının "İstavroz" adını taşıdığını yazmakta ve kubbeli bir kilisenin varlığından söz etmektedirler. Bu gezginlerden İnciciyan'a göre İstavroz adı, Büyük Konstantin'in buraya diktirdiği bir haçtan kaynaklanmaktadır. Yine bir başka ünlü gezgin, Evliya Çelebi ise bu adın, burada bol bulunan İstavrit balığından kaynaklandığını ileri sürmektedir. İnciciyan'a bakılırsa yöreye Beylerbeyi adının verilmesi 16. yüzyılda Beylerbeyi Mehmet Paşa'nın burada bulunan köşküden kaynaklanmaktadır (Beylerbeyi Sarayı, 1993).

Boğaziçi'nin bu köşesinin Osmanlı İmparatorluğu döneminde sultanların kullandığı hasbahçelerden biri olma özelliğini sürdürmesi dikkat çekicidir. Eldeki belgelerden, 17. yüzyılda I. Ahmet ve I. V. Murat'ın bölgeye ilgi gösterdikleri ve burada bulunan yapıları zaman zaman kullandıkları anlaşılmaktadır. II. Ahmet ve özellikle I. Mahmut ile birlikte Beylerbeyi yöresi daha da önem kazanmıştır (Beylerbeyi Sarayı, 1993).

18. yüzyıl sonlarına doğru eski İstavroz sarayının büyük arazisi parçalanarak halıkaya satılmış ve burası Osmanlı padişahlarının sayfiyesi olmaktan çıkmıştır. II. Mahmut, Boğaziçi'nde yeni üslupda büyük bir saray yaptırmayı istediğinde, daha önce elden çıkarılan yöre, halktan satın alınarak yeni sarayın yapımına başlanmıştır. 1828 yılında İğneada'dan kereste getirilmesi, 1829 yılında ise çeşitli yapı taşlarının hazırlanmakta oluşu, burada hızlı bir yapı faaliyetinin varlığını göstermektedir. II. Mahmut'un yaptırttığı bu iki katlı, ahşap ve sarı boyalı büyük sarayın yapımına 1829'da başlandığı ve 1832'de bitirildiği Pertev Paşa'nın "Tarih-i Benli-yı Sahil Saray-ı Beylerbeyi" başlıklı manzumesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca bu manzume

göre sarayın bina emini Said Efendi, mimarı Kırkır Anıra Balıyan'dır (Beylerbeyi Sarayı, 1993; Asırlar Boyunca İstanbul; Batır, 1994a). (Şekil. 3.8)

Şekil. 3.8 Mİllet'in anılandaki "bol pencereli" olarak tanımlanan Eski Beylerbeyi Sarayı J. Schranz'ın deseni (18. yy sonu). (Beylerbeyi Sarayı, 1993)

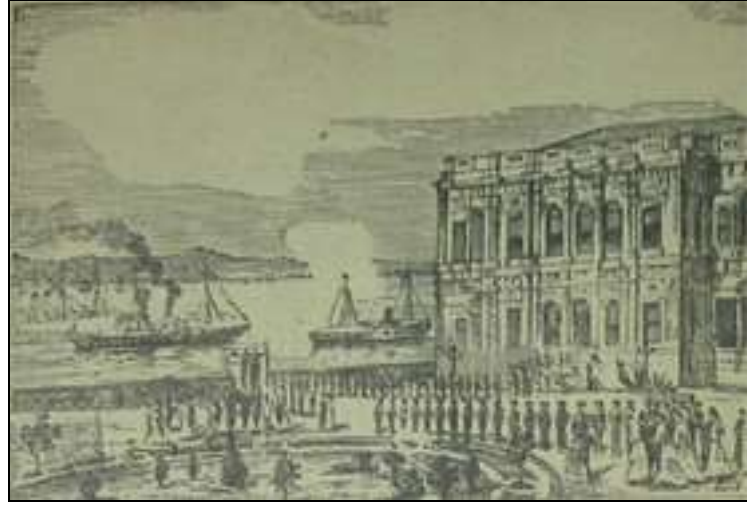
“ Eski beylerbeyi Sarayı” denilen Boğaziçi’ndeki ahşap sahil sarayları arasında en büyüğü olan bu saraya yabancılar o dönemde dış cephesinin boyası nedeniyle “Sarı Saray” demişlerdir. Bu ahşap sarayda Mâbeyn, Harem dairesi, Serdab Köşkü, sarı Köşk, Şevkabad, Küçük Yalı, Büyük Yalı, hanımlar, mutfaklar ve ahırlar olduğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz (Alan, İstanbul ansiklopedisi; Asırlar Boyunca İstanbul; Batır, 1994a).

II. Mahmut’tan sonra tahta geçen Abdül Mecit, 1851 yılında Beylerbeyi Sarayı’nda otururken bir yangın çıkmış, bunu uğursuzluk olarak değerlendiren Abdül Mecit, Çırağan’a geçmiştir (Asırlar Boyunca İstanbul; Beylerbeyi Sarayı, 1993; Batır, 1994a).

II. Mahmut’un Beylerbeyi kıyılarında yaptırdığı ahşap sarayın 1851’de yanması üzerine Abdülaziz 1863 yılında bugünkü sarayı inşa ettirdi. Eski saray tümüyle yıktırılmış ancak Marmar Köşk olduğu gibi bırakılmıştır. Yeni Beylerbeyi Sarayı, arşiv belgelerinde unvanı “ Mâbeyn-i Hümayun Baş mimarı” olarak geçen ve daha sonra unvanı “Ser mimar- Devlet” olan Sarkis Bey Balıyan ile kardeşi hassa mimarı Agop Bey Balıyan tarafından tasarlanıp gerçekleştirilmiştir. Sarayın yapımı, 1864’te

tamamlanmıştır (Asırlar Boyunca İstanbul; Ağan, 1998 ; Beylerbeyi Sarayı, 1993; Batır, 1994a)

Yeni saray, İstanbul'un öbür sarayları kadar olmasa da, oldukça geniş bir alana yayılmış yapılardan oluşmaktadır. Bu yapılar: Deniz Köşkları, Sarı Köşk, Paşa Dairesi, Ahır Köşkü, Müzik Dairesi, Geyikli, Aslanhane, Güvercinlik ve Büyük Kuşluktu. Bunlara eski saraydan kalan Mermer Köşk ve Büyük Havuzu da eklemeliyiz (Beylerbeyi Sarayı, 1993). (Şekil. 3.9)

Şekil. 3.9 Beylerbeyi Sarayı'nda 1878 yılında bir nerasi m(Asırlar Boyunca İstanbul)

Bunların su ihtiyacını karşılayan gömme sarnıçlar, açık havuzlar, ahır, hamam, mutfak gibi yapılar, yolun bahçeyi bölmesi için düzenlenmiş yol tüneli ile birlikte bir kompleks meydana getirmiştir.

Barok ve Rönesans karışımı bir üslupta mermer ve Bakırköy'den getirilen küfeki taşından yapılmış olan sarayın altı büyük salonu ve yirmi dört büyük odası mevcuttur. Binaya giriş üç cepheden kavisli Barok merdivenlerle verilmiştir, ancak Harem giriş bölümündeki merdivenler daha sadedir (Taş, 1997).

Cumhuriyet ile birlikte, Osmanlı sultanlarına ait olan saray, köşk ve kasırların yeniden değerlendirilmesi gerekecekti. 3 Mart 1924 tarihli ve 431 sayılı yasa ile Halifeliği kaldırılmasıyla Beylerbeyi Sarayı da, ulusun iradesinin gerçekleştiği "Türkiye Büyük Millet Meclisi"nin korunmasına alınıyordu (Beylerbeyi Sarayı, 1993).

Beylerbeyi' nin yazlık bir saray olması, sürekli oturulan Dol mabahçe Sarayı gibi büyük boyutlu tutulmasını gerektir ne miş, yanı sıra yan yapıların da olabilecek en az sayıya indirgenmesi ne neden ol muştur (Beylerbeyi Sarayı, 1993).

Yeni Beylerbeyi Sarayı, geniş bir rıhtımın gerisinde yer al maktadır. Rıhtım ile saray arasında, saray kitlesinin yatay etkisini güçlendiren ve gerisindeki yeşillikle birlikte çevreye uyumunu sağlayan ve boydan boya kesintisiz uzanan bir duvar vardır. Yüzeyi, yenilenen üçlü pilastr birileriyle hareketlendirilmiş olan duvarda iki tane deniz giriş kapısı ve iki küçük deniz köşkü bulunmaktadır. (Bat ur, 1994a)

Kompleksinin ana yapısı olan Beylerbeyi sarayı, yüksek bir bodrumüzeri ne iki katlı ve kagir bir yapıdır. Yaklaşık olarak 65-40 m boyutlarında ve kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiş, dikdörtgen bir zemin alanı üzerine oturmaktadır. Sarayın güney kesimi Mabeyn-i Hümayun, güney kesimi ise Harem olarak ayrılmıştır. Yapının simetrik ve aksiyal bir kitlesi vardır. (Bat ur, 1994a)

Saray kompleksinin içinde eski saraydan kalmış olduğu düşünülen ve yapıları hakkında henüz yeterli belge bulunmamış olan başka yapılar da vardır:

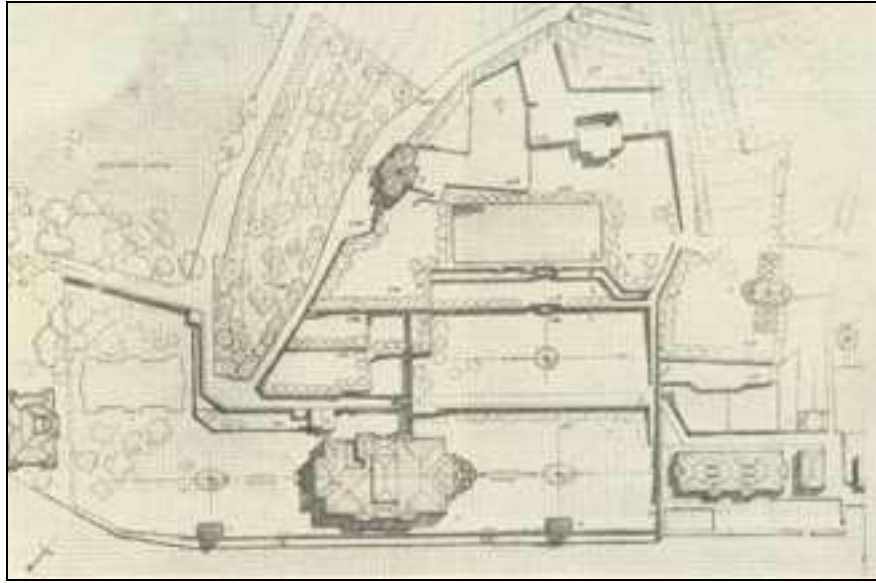
Mer mer Köşk : Bu yapılar arasında en tanınmış olan Mer mer Köşk veya Serdab Köşkü olarak bilinen yapıdır. Büyük mer mer levhalarla kaplanmış cepheleri nedeniyle bu adı alan Mer mer Köşk, II. Mahmut'un yaptırdığı eski Beylerbeyi Sarayı'ndan kalan tek yapıdır. Kıyı koyundan sonraki üçüncü set üzerinde, büyük havuzun gerisinde, kısmen arazi içine, dördüncü sete gömülü olarak yapılmıştır. Serdab adı da buna bağlı olarak verilmiştir. Yapı, II. Mahmut dönemi ne özgü ampir konseptin karakteristik çizgilerinin taşı maktadır. Geometrisi belli ve net bir kitlesi vardır(Bat ur, 1994).

Sarı Köşk : Bu köşk, adını taşı mın ve badanasının renginden almıştır. Önünde Serdab Köşkü ile büyük havuz, biraz ilerisinde ise Ahır Köşkü vardır. Yapı m hakkındaki bilgiler sınırlı olan Sarı Köşk'ün de II. Mahmut dönemi (1808-1839) sarayından kalan yapılardan biri olduğu söylenmektedir. Saray arazisinin kuzeydoğu köşesinde ve dördüncü set üzerindedir. Yüksek bir bodrum üzerine iki katlı kagir bir yapıdır(Bat ur, 1994a; Ügen, 1997).

Hasahır : Serdab Köşkü'nün sağında bulunan bu binaya sarayın atları bağlanmaktaydı. Beylerbeyi Sarayı'nın son setinde yer alan bu köşkün kapısı doğuya açılmaktadır. Saray arazisinin güney kanadında uzun bir rampayla ulaşılan

üçüncü set hizasında bir düzlükte inşa edilmiştir. Deniz köşkleriyle benzer bir tasarımı sahip olmasından ötürü ahırların yeni Beylerbeyi Sarayı ile birlikte tasarlanmış olduğu düşünülmektedir (Ügen, 1997; Batır, 1994a).

Genel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, sarayın tüm birimleri araziye, birbirlerinden bağımsız ve simetrik olmayan bir biçimde yerleştirildiği görülmektedir. Ana yapı kıyıda yer almış, diğer yapılar geride Set Bahçeleri'ne dağıtılmışlardır. Bunlardan Sarı Köşk ve Marmar Köşk, yukarıda büyük havuzun çevresinde yer almış, Ahır Köşkü ise saray arazisinin güneyine yapılmıştır. Belgelerden varlıklarını öğrendiğimiz Paşa Dairesi, Mızıka Dairesi, Geyikli, Tavukluk ve Aslanhane gibi yapılar ise bugün ayakta değildir. (Şekil. 3 10) Öte yandan arazinin bir bölümü de tarihsel süreci içinde çeşitli kurumlara verilmiş, Boğaziçi Köprüsü buradan geçirilmiş ve Beylerbeyi Sarayı günümüze özgün kimliği oldukça bozulmuş olarak gelebilmiştir. Ancak tüm bu olumsuz koşullara karşılık yapı, günümüze ulaşan tüm birimleri ve bu birimin araziye dağılışı biçimiyle Boğaziçi'nin kendine özgü görünümünü oluşturan temel parçalardan biridir. Sedat Hakkı Eldeğ "Boğaziçi Anıları" adlı yapıtında bu yapıyla ilgili olarak şunları yazmaktadır:

Şekil. 3 10 Beylerbeyi Sarayı Genel Konum Planı (Evyapan, 1974)

“ Arkasındaki koruluklarıyla kıyı boyunca yayılan ve sahile yüksek duvarları ve zarif köşkleriyle bağlanan bu saray, doğa içinde seçkin bir yer tutmaktadır. Ölçüleriyle çevrede haki miyetine karşın marmar kitle yeşillik içinde orantısız durmaktadır. Sırtlar Çamlıca'ya kadar uzanırken, yer yer çeşitli büyüklükte köşkler göz için gerekli durak noktalarını oluşturlar.”

“ Beylerbeyi Sarayı’nda mi nari çizgiler daha yumuşak ve Greko- Romen ele manlar daha fazladır. Bahçe duvarları sarayın sağ ve sol yanlarından ölçülü bir uzantıyla binaya iyi bir görsel destek oluşturur.” (Beylerbeyi Sarayı, 1993).

Beylerbeyi Sarayı, Rönesans’ın yenilikçi anlayışı içinde gelişmiş setli bahçeleri ile tek olma özelliğinin elinde tutan bir saray olarak turistlerin her mevsim ziyaret ettikleri bir müzedir.

Kurulması oldukça zor ve masraflı olan setli bahçelerin en büyük ve en güzel örneklerinden biri Beylerbeyi Sarayı’nda bahçesi dir. Bu bahçede yedi kat ve bazıları 125 m kadar uzanan setler bulunmaktadı r. Ayrıca bahçenin bütün üğü için bu setlerle de yetinilmemiş, arada bulunan yolun üzeri de tonoz ile örtülerek bahçeye katılmış ve bu setlerle bahçenin boğaz sahiline kadar kesintisiz devam sağlanmıştır (El de m 1994).

Bugünkü Beylerbeyi’ nin yerinde bulunan İstavroz Bahçesi’ ni Evliya Çelebi şöyle anlat mıştır :

İstavroz Bahçesi Sultan I. Ahmet tarafından pek sevilen bir yerdi. 1613 yılında etrafındaki arazilerle birlikte çevrilip bahçe haline getirilmiş ve içine kırk gün gibi kısa bir sürede bir kasır, mescit ve muhafızlar için odalar yaptırmıştır.” (Atasoy, 2002)

Bahçenin bugünkü durumu 1828- 1830 yılları arasında Sultan II. Mahmut tarafından yaptırılmıştır. Meydana getirilen setler, ayrı ayrı bahçeler halinde işlenmiş ve birbirine tıpkı İtalyan Rönesans bahçelerinde görüldüğü gibi merdivenler ve rampalarla bağlanmıştır (Akdoğan, 1995).

Sultan II. Mahmut’un huzuruna kabul edilen Moltke, Beylerbeyi Sarayı’nı ve bahçesini şöyle yansıtır : Sultan’ın yazları oturduğu Beylerbeyi Sarayı, Boğaz’ın Asya kıyısında ve pek güzel bir yerdir Yıldızlı bir kapıdan küçük, etrafları şifir fidanları ile çevrili çiçek tarhları, deniz kabukları serpilmiş yolları ile tam bir Türk bahçesine girdim İçlerinde kırmızı balıklar yüzen fiskiyeli havuzların etrafını, servilerden ve portakal ağaçlarından piramitler çevreliyordu.. Havuzlardaki mercan balıklarını, tarhlardaki nadi de çiçekleri seyretti m Bahçe, bir çok setlerle arkadaki bir tepenin zirvesine kadar uzanıyor ve yüksek yeşil duvarlar hududunu tayin ediyordu. Arkada, üstlerinde yine böyle yerlerle güzel li monluklar ve köşkler bulunan teraslar

yükseliyordu, fakat bunların hepsi yüksek duvarlarla çevrili idi... (Asırlar Boyunca İstanbul; Beylerbeyi Sarayı, 1993; Atasoy, 2002).

Miss Pardoe 1836 tarihli tarifine göre ise bu saray bahçesini şöyle anlatır : Fıskiye havuzları, rengarenk çiçekler arasında tavuskuşları gezer. Deniz etrafından kafes içerinin görülmesini engeller. Sarayın arkasındaki dağın tepesine kadar kademeli kademeli yükselen vadi muhteşem bahçelerin her bir kademesi yabancı bahçıvanların eline bırakılmıştır, her bahçıvan da kendi meclaketinin usulünce bahçesinin tanzim etmiştir. Böylece sıra ile bir İspanyol, bir İtalyan, bir İngiliz, bir Alman ve bir Fransız bahçesi meydana getirilmiştir. Bunların en nefisi, “Kuşgölü” nün bulunduğu kısım (bugünkü büyük havuz). Gölün etrafında manolalar, söğütler, yaldızlı sandallar, bulunmakta. Tepede serviler, çınarlar arasında yaldızlı bir köşk vardır.” Daha sonra aynı parlak günleri yaşamayan İstavroz Bahçesi, Sultan Abdülaziz tarafından 1964 yılında yeni Beylerbeyi Sarayı’nın yapısıyla yine parlak günlere kavuşmuştur (Atasoy, 2002; Eldeğirmen 1976; Beylerbeyi Sarayı, 1993).

Sultan Abdülaziz zamanında, setler önemli değişikliklere maruz kalmış, merdiven ve parmaklıkların yeniden yapılaşmasıyla yetinilerek bütün tarhlar naturalist üslupta ve günün zevkine göre değiştirilmiştir. Bu nedenle istinat duvarları ile büyük havuzdan başka hiçbir yerde, eski düzeni hissetmek mümkün değildir. Bu düzene göre bahçe, arkasını istinat duvarına dayar, deniz tarafı ise kafeslik parmaklık veya duvarla kapanmış durumdadır. Denize bakan duvarını ki kenarında manzaraya açılan iki Deniz Köşkü vardır. Bu köşklere geçen eksen üzerinde, oval havuzlar bulunur (Eldeğirmen 1976).

Bahçelerin son durumu üzerinde Abdülmecit devrinden beri çalışan yabancı bahçıvanlardan Alman Sester’le, yardımcıları Fritz Vansel ve Koch Münika’nın büyük etkileri olmuştur (Evyapan, 1974).

Bugün her birinden ayrı güzellikte boğaz manzarasının görüldüğü setli bahçeler, çiçek tarhları ve hayvan heykelleriyle süslenmiştir. En üst sette 40*70 m genişliğinde, 3 m derinliğinde büyük bir havuz vardır. Bahçede Sultan Abdülaziz’in narakına bağlı olarak geyiklik, aslanlık, güvercinlik ve kuşluklar da bulunuyordu (Atasoy, 2002; Batır, 1994a)..

Sahilden başlayarak yukarıya doğru setler biçiminde yükselen bu bahçeler, Osmanlı bahçe kültüründe belirgin bir özelliği sergilemekte, bunun yanı sıra sahil boyunca

ulaşı mı sağlayan yol un saray bahçesi i çinde kal ması ndan kaynaklanan bir zorluğu da beraberinde getir mektedir. Dö ne m in bi na e mi ni Said Efendi'nin bu zorluğun çözü m len me si ndeki rol ü ta m ol arak bilin me ktedir. Ancak sorun, adı geçen sahil yol unun bir tünelle kapatıl ması ve Set Bahçeleri'ni tüneli n üst ünden başlatıl masıyla çözü m len mi ştir (Beylerbeyi Sarayı, 1993).

Tünel, saray ın yapı m ıyla birlikte kapanan yol un işlevi ni sürdür me si ni sağ lar ken, aynı za m anda yüksek duvarların ötesiyle bahçelerin bağ lantısı nı kur maktadır. Saraya ait at arabalarının ki mi konukları getirip götü rmek üzere bu tüneldeki kapıları kullandıkları sanıl maktadır, tüneli n ortasında ise, su kültürümüzün si ngelerinden olan bir çeş me yer al maktadır (Beylerbeyi Sarayı, 1993)..

Beylerbeyi Sarayı'n ın baş ından beri bütünlüğünü yitirip yeniden kazanan bir süreçten geçti ğ i belirtil di. Bu süreç son olarak da, bahçelerindeki ö ne mi kay ıplarla ve Boğaz Köprüsü yapı m ıyla deva met me ktedir. Eski den çok büyük ol duğu söyl enen ve i çinde geyiklerin serbestçe dolaşt ığı Geyikliğin 51 dönü mü Karayolları' na, 30 dönü mü Deniz Astsubay Okulu'na ve 7 dönü mü de yandaki ortaokula veril miş, ayrıca son yıllarda yapılan ilkokul i çinde bir mi ktar arazi ayrılmıştır. Ancak bu kay ıpların bel ki de hiç biri Beylerbeyi Sarayı i çin Boğaz Köprüsü kadar ö lü m cül ol ma mıştır. Köprünün yapı m (1973), Beylerbeyi Sarayı'n ın peyzaj ını büyük öl çüde zedelemiştir veya İstanbul peyzaj ına katılı m na ket vurmuştur. Ne var ki, sorun kent esteti ğ i sınırlar ının ötesindedir. Ö ne mi ve tehdit edici olan, özellikle hasahır binasında ve M er mer Köşkte şiddetle hissedilen titreşimlerin yapıların fi ziki ö nr ünü k ısaltması kaçını l maz olan etki si dir (Batır, 1994a).

3.3 Yıldız Sarayı- Şele Köşkü Ve Bahçesi

Yıldız, Beşiktaş ilçesinde, Beşiktaş ile Ortaköy arasında bütün ya macı kaplayan Boğaziçi'ne haki m bir tepe üzerinde, bir bahçe i çine yerleş miş saraylar, kasırlar, köşkler, parklar, yöneti m ve koruma yapılarından oluş maktadır (Ü gen, 1997).

Bölgenin bilinen tarihi Bizans dö ne mi ne kadar gerilere git mekte ve bu yıllarda yörenin ağaçlarla kaplı ol duğu bilin mektedir. İstanbul'un Türklerin eline geç me si nden sonra bu niteli ğ i ni koruyan yöre, bir süre "Kazancıoğlu Bahçesi" adıyla anıl mış ve büyüki hti malle I. Ahmet dö ne m inde (1603- 1617) saray bahçeleri arası na katıl mıştır. Sultan I Ahmet'in burada yaptırd ığı küçük bir köşkten sonra böl ge I V.

Murat'ın (1623- 1640) ilgisini çekmiş, sultan burayı gezme ve avlanma amacıyla kullanmış, küçük köşkü de kızı Kaya Sultan'a armağan etmiştir. (Yıldız-Şale, 1993; Ügen, 1997; Batır, 1994)

III. Selim'den başlayarak saray mensuplarının ilgisini çeken bu mevkiye, II. Mahmut adını Yıldız Kasrı koyduğu bir köşk yaptırmış, 1834-1835 yıllarında yapımların yanı sıra bu bölgeye de Yıldız denilmiştir. Abdülaziz döneminde Dış bahçe denilen bölüme yaptırılan Büyük Mabeyn, Mıta, Çadır Köşkleri ve Çit Kasrı ile Yıldız Sarayı bugünkü görünümünü almaya başlamıştır. (Blgin, 1988; Yıldız-Şale, 1993, Ügen, 1997) (Şekil.3.11)

Şekil.3.11 L' Illustration 'da yayınlanmış bir resimden Yıldız Sarayı Büyük Mabeyn ve Çit Kasrı. 9 Kasım 1889, sayı 2437. (Blgin, 1988)

Sultan Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla birlikte eklenen yeni yapılarla saray son şeklini almıştır. O yıllarda yaygın eğilime uyarak mimarlık eğitimi Paris'te görmüş ve Avrupalı mimarlar eliyle, biçimlenmiş Osmanlı mimarları olan Balyanlar, ünlü İtalyan mimarlar Alexandre Vallaury ve Rai mondo d' Aranco, Doğu mimarlığını incelemek üzere İstanbul'a gelen Jachmund, seraskerlik semineri Anavuryan Ohannes, Bethier, François, Yanko, Nkoli, Dikran, Vasilaki gibi mimar, mühendis ve kalfalar, hem saray, hem de bahçelerde değişik yorum ve biçimlerde eserler ortaya koymuşlardır (Yıldız- Şale Köşkü, 1993; Ügen, 1997).

Abdülhamit zamanında şimdiki Yıldız Parkı denilen dış bahçe genişletilmiş, yapılan büyük ölçüde inar faaliyetleriyle sarayda sultanlar ve şehzadeler tarafından ikametgah olarak kullanılan köşklere başka yeni daireler, tiyatro, müze, kütüphane ve iş yerleri gibi çeşitli binalar eklenmiştir,

Osmanlı İmparatorluğu'nun Dolmabahçe Sarayı'ndan sonra geniş kapsamlı olarak tasarlanan son yapılar topluluğu olan Yıldız Sarayı, yüksek duvarlarla çevrili olup ana mekanlar üç avlunun çevresinde sıralanmışlardır. Birinci avluda Çit Kasrı, Büyük Mabeyn, Yaveran Dairesi ve Silahhane, Saltanat Kapısıyla geçilen ve içten ikinci bir duvarla çevrili ikinci avluda Harem yapıları, Cedikli Cariyeler Dairesi ve Tiyatro, Yıldız Sarayı'nın Dış Bahçe yada üçüncü avlu olarak bilinen bölümde ise Merasim ve Şale Köşkleri yer alır. Malta ve Çadır Köşkleri, bugün İstanbul Belediyesi'ne ait olan Yıldız Parkı adıyla anılan bir koruluk içerisinde yer almaktadır (Yıldız-Şale Köşkü, 1993; Ügen, 1997).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında belediye tarafından Mario Serra adında bir İtalyan işletmeciye kiralanın Şale Köşkü, 1930'da Milli saraylar İdaresi'ne verilmiştir. 5 Temmuz 1985'den beri de müze olarak hizmet vermektedir (Batur, 1994b).

Yıldız Sarayı'nın park kesimi, yapıları kadar ilgi çekici düzenleme ve tasarım özelliklerine sahiptir. Bilindiği kadarıyla park ve bahçelerin düzenlenmesine 1850'lerde başlanmış; bu iş için Almanya'dan çağrılan uzmanlardan yararlanılmıştır. Yabancıardan Alman Stefel 1850 de park için bir proje hazırlamış; gene Alman bahçevanbaşı Sestel bunu uygulayıp, yurdun çeşitli bölgelerinden ağaçlar getirtip dikmiştir. 1860 da Alman Schlerf saray bahçevanbaşı olmuş ve Yıldız bahçelerine o da emek vermiştir. 1862 de Alman Venhild işe girişmiş, bu arada Avrupa'dan da getirtilen ağaçlarla bahçeyi donatmıştır. II. Abdülhamid devrinde Alman Koch biraderler ve babaları Henri, daha sonra İtalyan Skesioni, daha da sonra Fransız Deroin da bahçelerle Schlerf ve Venhild'in çalışmaları daha ziyade yeni ve değerli bitki ve ağaç türlerinin getirilip yerleştirilmesiyle ilgili olmuştur (Batur, 1994b; Batur, 1998b; Evyapan, 1974).

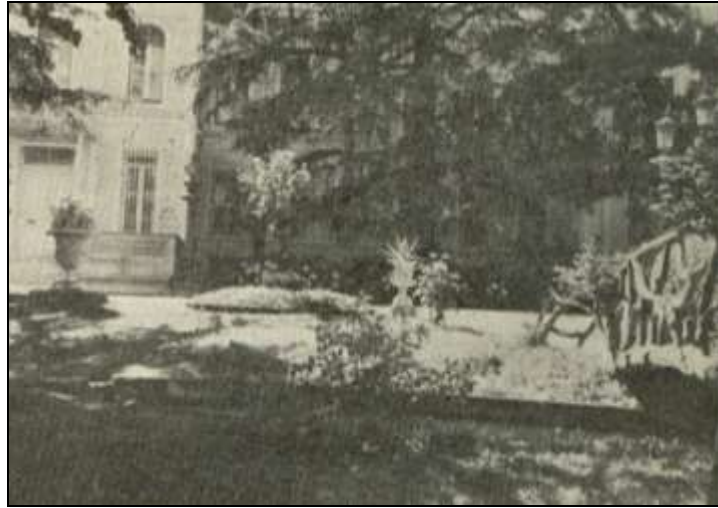
Park ve bahçelerin bugünkü durumunun büyük ölçüde II. Abdülhamit dönemindeki düzenleme ve çalışmaların ürünü olduğu bilinmektedir. Düzenlemelerde hakim olan anlayış, arazinin eğimli olmasına bağlı olarak pitoresk görünümünü, tasarımın ana

çizgisi olarak alan fakat özellikle büyük köşk ve kasırların önünde düzenlenen formal bahçe alanlarıyla birleşen eklektik bir tutumdur (Batır, 1994b; Batır, 1998b)

Yıldız saray bahçeleri, yapıtlar yakınındaki formal bahçelerin giderek doğala dönüşmesi niteliğini taşır. Ancak doğal düzenli bahçelerin çok geniş olması nedeniyle, bahçe anlatım formalin doğala dönüşmesi değil de, doğal düzen içinde seyrek ve yer yer yapıt yanında formal bahçe adacıklarının serpişmesi şeklindedir. Başka bir deyişle tümü devasa bir park bahçedir ve içinde formal düzenli bahçecikler yapıtlara ilişkin olarak yer almaktadır. (Evyapan, 1974)

Ancak, yapıtlar yakınındaki formal düzenlemelerde bile yumuşamış çizgiler göze çarpmaktadır. Örneğin, biçimli kırılmış nazılar düz bir yüzeyde değil de, eğim üzerinde yer aldığı anda etkisi kesin çizgilerini kaybederek çevreye kaynaşmış görünmektedir (Evyapan, 1974)

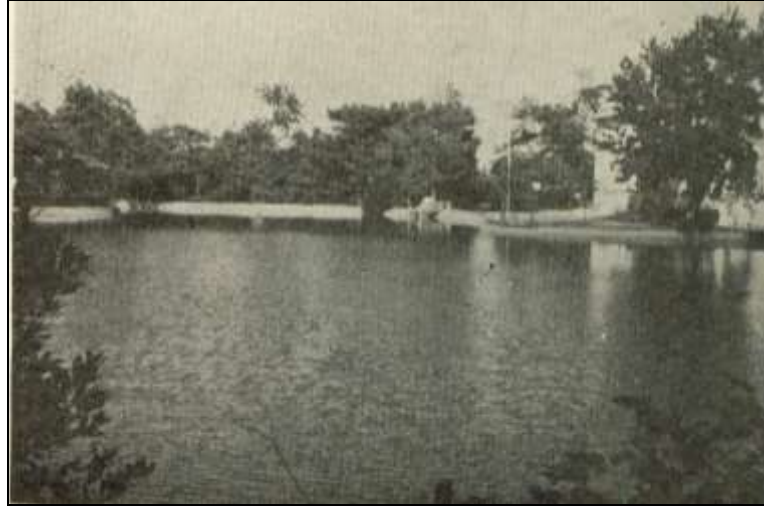
Gene formal bir tarhlama düzeni ağaçlarla gölgelendirilip eğimli bir yüzeye de yayılınca, aksiyalite gözetilmeyince, ve bir de hemen yanı başında İngiliz bahçelerindeki andırır dereciyle donatılınca, bahçe formal ile informal arası bir düzeni yansıtmaktadır (Şekil 3.12) (Evyapan, 1974)

Şekil.3.12 Yıldız Sarayı bahçe düzenlemesinden bir örnek (Evyapan, 1974)

Hasbahçe içindeki, gerek Arap alfabesindeki «H» harfi biçiminde, geniş ve yer yer bir nehri andıran yapma göl gerek de üzerinde yer alan köprüler ve karaya bitiştiği yerdeki nişfeum, grötto ve kaskadlar, tipik İngiliz pitoresk bahçesindekiler gibidir. (Evyapan, 1974) (Şekil.3.13)

Yıldız Sarayı yapılar topluluğunun bir parçası olan ve bütünüyle ayakta kalabilen, 19. yüzyıl Osmanlı sivil mimarisinin en ilgi çekici örneklerinden olan Şale'nin özel bir yeri ve önemi vardır. Bodrumüzereine iki katlı olup yarı ahşap, yarı kagir olarak yapılan bu kasır “chalet” adını, Fransızca ve İsviçre'nin dağ evlerine benzeyen dış görünüşünden almıştır. Şale Köşkü, II. Abdülhamit zamanında Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İstanbul'u ziyareti sırasında kalması için yaptırılmıştır (Yıldız-Şale Köşkü, 1993; Ügen, 1997; Sözen, 1990)

Şekil. 3.13 Yıldız Sarayı bahçesinden bir fotoğraf. (Evyapan, 1974)

Şale Köşkü, değişik yıllarda yapılmış üç bölümden oluşmasına karşılık plan ve cephe açısından belirgin bir uyumluluk göstermektedir. Yapının ilk bölümünün yapılmış tarihi ve mimarının kimliği konusunda herhangi bir belgeye rastlanmamıştır ancak F.İrez- V. Cezgör, Şale Köşkü'ne ilişkin çalışmalarını sırasında Milli Saraylar Arşivi'nde 1879-1880 tarihli bir belgede bu bölümün döşemeci Leon tarafından döşendiğine ilişkin bilgiler bulmuştur (Batır, 1994c ; Yıldız-Şale Köşkü, 1993).

Köşkün ikinci bölümü 1889'da Serimmar'ı Devlet Sarkis Balyan tarafından tasarlanıp yapılmıştır. Alman İmparatoru II. Wilhelm'in ve eşinin İstanbul'a geliş nedeniyle yapılmış ve döşenmesi kısa sürede gerçekleştirilen ve Merasim Dairesi olarak anılan köşki çintoplama 107.000 kuruş harcanmıştır (Batır, 1994c; Yıldız-Şale Köşkü, 1993; Sözen, 1990).

Merasim Dairesi olarak anılan üçüncü bölümü ise 1989'de İtalyan mimar Raimondo d'Arone tarafından yapılmıştır (Batır, 1994c; Yıldız-Şale Köşkü, 1993; Sözen, 1990).

Çeşitli tarihlerde farklı mimarların tasarımıyla yan yana eklenerek oluşturulan Şale Köşkü'nün lineer bir diziliş şeması vardır. Bu şemanın ilk bölümü olan 1879'dan önceki Şale Köşkü, dizinin en küçük yapısıdır. Ana çizgisiyle bir dikdörtgen olan planı simetrik kurguludur. Giriş bölümü merkezde öne doğru çıkarak kitleye aksiyal bir vurgu kazandırır (Batur, 1994c).

Şale Köşkü'nün çevresinde de geometriden uzak, yine akarsular ve kaskadlarla zenginleştirilmiş pitoresk bir bahçe düzenlenmiştir. Romantik bahçe, köşkün önünde resmi protokol için geniş bir alan bırakıldıktan sonra başlamıştır. Aynı düzenleme geometrisi daha belirgin olarak Büyük Mibeyn önünde de görülmektedir (Batur, 1994c; Batur, 1998b) (Şekil. 3 14)

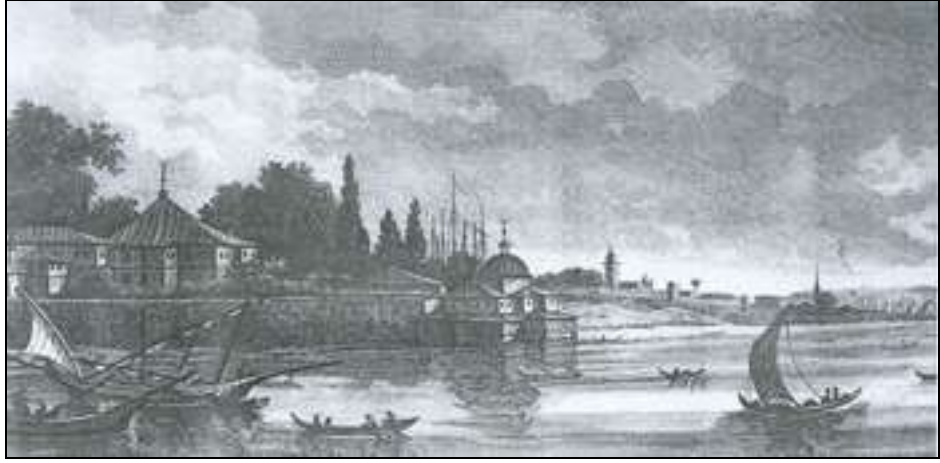
Şekil. 3 14 1909 yılına ait bir fotoğrafta Şale Köşkü

3.4 Aynalıkavak Kasrı Ve Bahçesi

Günümüzde Aynalıkavak Kasrı adıyla anılan ve aslında Aynalıkavak Sahilsarayı'nın bugüne ulaşmış tek birimi olan kasır, Haliç'te Hasköy, Okmeydanı ve Kasımpaşa semtleriyle kıyı şeridi arasında kalan küçük bir yeşil alanda yer almaktadır. (Aynalıkavak Kasrı, 1994; Sözen, 1990)

Yöre tarih sahnesine Bizans dönemiyle başlamaktadır. Bizans İmparatorluğu döneminde bu yörenin imparatorlara ait bir bağ olduğu bilinmektedir. Haliç kıyılarından Okmeydanı ve Kasımpaşa sırtlarına doğru gelişen bu bağ ve koru, Osmanlı İmparatorluk tersanesinin Kasımpaşa'da kurulup gelişmeye başlamasıyla birlikte Tersane Hasbahçesi adını almıştır. (Aynalıkavak Kasrı, 1994; Sözen, 1990).

Osmanlı tarih yazıcılarına göre burada yapıldığı bilinen ilk kasır I. Ahmet (1603-1617) dönemi ne kadar gitmektedir. Geleneksel harem ve selamlık bölümlerinden oluşan ve pek büyük olmadığı anlaşılan bu kasra, daha sonraları Sultan İbrahim'in de (1640-1648) buraları sevdiği ve yeni yapılar eklettiği bilinmektedir. 17. yüzyıl boyunca yöre, çeşitli padişahlar tarafından kullanılmıştır. Buradaki yapılar grubu Sultan IV. Mehmet döneminde 1677 Mart ayında haremden başlayarak yanarak büyük hasara uğramış, ancak Padişah, saray ve köşklere hemen onarılmasını emretmiştir. (Aynalıkavak Kasrı, 1994; Sözen, 1990). (Şekil. 3 15)

Şekil. 3 15 Aynalıkavak Sarayı'nda köşkler. Geri planda Calata görünüyor. Choiseul Gouffier'in gravürü, Voyage Pittoresque de la Grece, Paris 182 (Atasoy, 2002)

18. yüzyılla birlikte Aynalıkavak, yoğun bir yaşama sahne olmuştur. Bu dönemde III. Osman'ın bir süre burada ikamet ettiği bilinmektedir.

Yapı, özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısında bir tür Hariciye Köşkü olarak işlev görüyordu. Bu yüzyılın sonlarına doğru ise yapıya ilgi azalmıştır. Sultan III. Selim (1789-1807) burada yalnızca kısa bir dönem ikamet etmiştir. Bu dönemde sarayın büyük bir bölümü yıktırılmış, yerine şimdiki kasır yapılmıştır. Mimarı Kırkor Balıyan olduğu iddia edilmektedir. Bu sırada arazinin büyük bir bölümü de tersaneye bırakılmıştır. Sarayın çevresi daha sonra gerek II. Mahmut (1808-1839) gerekse II. Abdülhamit (1876-1909) döneminde türlü sanayi kuruluşları için yeniden değerlendirilmiştir. Bu dönemlerde tersaneye yapılan eklemeler sırasında denizden koparak içeride kalmıştır. Sultan II. Mahmut döneminde (1808-1839) Kasrın çevresi değişikliklere uğrayarak bugünkü görünümünü almıştır. (Sözen, 1990; Artan, 1994a) (Şekil. 3 16)

Şekil.3 16 Aynalıkavak Sarayı'nın 19. yüzyıl başlarındaki görünümü. Sarayın yanı başında tersane yer almakta Melling'in gravürü, Voyage Pittoresque de Constantinople et Rives du Bosphore, Paris 1819. (Atasoy, 2002)

Deniz cephesinde iki, kara cephesinde ise tek katlı kütesiyle geleneksel Osmanlı mimarlığının son ve en güzel örneklerinden biri olan Aynalıkavak Kasrı, süsleme açısından da çağının beğenisini en iyi dışa vuran mimarlık örneklerinden biridir.

Kasrının en önemli mekanları Arz Odası ve Divanhane'dir. Geniş saçaklı giriş kapısından girildiğinde ilk karşılaşılan mekan olan Arz Odası, padişahın konuklarını kabul ettiği bir yer olarak kullanılıyordu. Arz Odası'ndan III. Selim'in müzik çalışmalarını yaptığı sanılan Divanhane'ye geçilmektedir.

Aynalıkavak Kasrı'nın alt katında bugün eski müzik aletlerinin sergilendiği Türk Müziği Araştırma Merkezi ve Çalgı Mizesi yer almakta; zaman zaman da klasik Türk sanat müziği konserleri düzenlenmektedir (Sözen, 1990).

Erenya Çelebi'ye göre bahçe 17. yüzyılda rengarenk çiçeklerle süslü idi. 17. yüzyılın ikinci yarısıyla 18. yüzyıl başında yaşayan tarihçi Naima, " Tersane Bahçesi'ni bittabi meyilleri olmasıyla iç Harem bahçesine ayandan şükufe erbabı enva-I ezhar getirüb muteber olanları birer mahalle tarh eylediler" sözleriyle buradaki kasrın yapılışı sırasında oluşturulan güzel çiçek bahçesini anlatır. (Atasoy, 2002) (Şekil.3 17)

Şekil. 3 17. Gaznevi Albümi'nde Tersane Bahçesi'nin ve servileriyle, sahildeki has odalarıyla ve diğer binalarıyla Aynalıkavak Kasrı'nın 1676 tarihli eski halini buluruz. Gaznevi Albümi, İÜK TS461. (Asoy, 2002)

Bahçedeki kasır 1676 yılında yanmış ve I V. Mehmet tarafından onartılmıştır. Sultan III. Ahmet tarafından 1726 yılında genişletilerek Venedik'ten getirilen aynalarla donatıldığı için sonradan bu ismi almıştır. Choiseul Gouffier'nin gravürlerinden anlaşıldığı kadarıyla kasrın bahçesindeki çimenliği, fıskiye havuzu, iki yan ağaçlı yolları ve mazi ile çevrili çiçek tarhları belli bir düzen gösterirken, korulduğu doğaldır. (Asoy, 2002)

Sultan II. Mahmut döneminden belgelerde burada bir turfanda bahçesi olduğu anlaşılır. Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülhamit dönemlerinde de buradaki turfanda bahçesinde yetiştirilen meyve ve sebzelerden yararlanılmıştır. (Asoy, 2002)

Sarayla ilgili bilgi veren kaynaklar, genellikle sarayın mimarisi hakkındadır. Artık deniz kıyısıyla bağlantısı kalmamış olan ve günümüzde içinde Türk çalgıları dergilenen bu sarayın ve bahçesinin tarihi mimari yapısının dışında buranın şiir ve sanat yönünde ayrıca üzerinde durulacak önemdedir. (Asoy, 2002)

Bahçenin genel tasarımı elemanları içinde yer alan formler yaklaşım koruluğa yaklaştıkça yerini doğallığa bırakmaktadır. Geniş Türk bahçelerinde kullanılan bu uygulamaya Avrupa'da gelişen Naturalistik bahçe anlayışına uygundur.

Kısaca Aynalıkavak bahçeleri batı etkisinin Türk bahçesinde yabancı düşmediği aşırı olmayan yalın ölçülerle uygulandığı ve harmonik bir karışım getirebildiği bir örnektir. (Evyapan, 1974).

3.5 İhlamur Kasrı Ve Bahçesi

İstanbul'un her semtinde , orada yaşayanların kolayca gidebilecekleri mesireler vardır. Doğanın tüm güzelliğinin sunduğu, havası, suyu ve manzarası güzel, ağaçlarla gölgelenen çayırılar; dinlenme ve eğlenme yerleri olan mesireler halkın sosyal yaşamında önemli yer tutardı. İhlamur Mesiresi de bunlardan biriydi. Yıldız Tepesinin yamacında, içinden Fulya Deresi'nin geçtiği İhlamur Vadisi'nde yer alan İhlamur, Hacı Hüseyin Bağları'nı, İhlamuraltı Mesiresi'ni ve Mıhabbet Bahçesi'ni içeriyordu. Bu bahçelerin eski Türk bahçe anlayışına uygun olarak biçimlendirildiği, 1790-91'de fiskiyeli bir havuz yapıldığı, 1790-1811'de nişantaşları konulduğu, 1855'de çeşme ve 1866'da çeşitli karakol binaları yapıldığı anlaşılmaktadır (Atasoy, 2002; Sözen, 1990). (Şekil.3 18)

Burası 200 yıl önce, henüz “Mesire” deyişine ve kavramına tam girmedi, ekim ve dikim alanlarıymış. Çevrenin adı da henüz, İhlamur değil, “Hacı Hüseyin Bağları”. Bağlara adını veren kişi, III. Ahmet devrinde Tersane Emniği yapan Hüseyin Ağa imiş. (Gülersoy, 1983)

Günümüze gelmiş olan İhlamur Kasrı'nın yer aldığı arazi de bulunan Hacı Hüseyin Bağları padişahlara geçince, içine dınlenebilecekleri bir bağ evi yaptırmışlardır. Sultan I. Abdülhamit, Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut buraya dinlenmeye, spor yapmaya gelirmiş. Sultan III. Selim 1971 yılında buraya havuz ve sofalar yaptırmış, Sultan Abdülmecit ise ağaçlandırıp yeni bir düzenleme getirmişti. Bağ evine sık sık gelen Sultan Abdülmecit, 1846 yılında La martine'i burada kabul etmiştir. La martine, bir çiftlik evi ile, önünde bir küçük havuzdan ve içerisinde bir bahçıvan evinden bahsediyor. Sultan Abdülmecit, 1855-57 yılları arasında ise ahşap bağ evini yıktırarak yerine, Dolmabahçe Sarayı'nın artan malzemesi ile, bir merasim köşkü, diğer maiyet köşkü olan iki bina inşa etmiştir. Bu kasır yapıların Merasim Köşkü asıl İhlamur Kasrı'dır. Bunlar oktalı niçin geldiğinde kullandığı binmiş (günü birlik gezi) kasırlarıydı. Mimarı, Balyan ailesinden Nigoğos Bey'di. 1861 yılında burada vefat eden Sultan Abdülmecit İhlamur Kasrı'nın bahçe düzenlemesini de Dolmabahçe Sarayı'nın bahçesinde çalışan alman bahçıvanlara yaptırmıştır. (Evyapan, 1972; Atasoy, 2002; Gülersoy, 1983; Sözen, 1990).

Şekil.3 18 1990- Yeni den düzenlenen Ihlamur Kasrı ve bahçesi. Kasrın ağaçlar arasındaki konumu korunabilmiştir.

Görsel belgeler, dıştan algılanması son derece güç ve vadinin biçimlenişine uygun, meyilli bir alanın düzlük bölümüne yerleştirilmiş bu yapıların çevresinin sistematik aralıklarla yerleştirilen başlıklı babaların hareketlendirdiği bir duvarla çevrildiğini göstermektedir. Bugünkü gözlemlerimizde ise, bahçesiyle birlikte yaklaşık olarak 24.727 m² lik alanda yüksek duvarlarda başlıklı babalar yoktur. Bugünkü çevre duvarları, Mabeyn Köşkü ile aynı eksene yerleştirilen ajurlu bir demir döküm kapı ve aynı köşkün sağındaki bir başka kapı ile dış dünyaya açılmaktadır. Eksendeki kapının hemen yanında da Maiyet Köşkü için kullanıldığı anlaşılan üçüncü bir kapı dikkati çekmektedir (Ihlamur Kasrı, 1994). (Şekil.3. 19)

Sultan Abdül mecit Döne mi'nde yapılmış yağlı boya tablolar dan, iki ana yapı arasındaki Barok çizgilert aşıyan ortası havuzlu, çim zemine oldukça geniş yer veren, yer yer havuz çevresinde gül ağacı gibi küçük bitki kümeleri ile hareketlendirilmiş bölümün, Batı'nın biçimci bahçe düzenlemelerinden esitiler taşımakta olduğu görülmektedir. Ayrıca havuz çevresinde havuz eğrisine uygun bir çizgisi olan küçük gezinti yolu da Batı'nın Barok bahçelerinden izler yansıtmaktadır (İhlamur Kasrı, 1994). (Şekil. 3 20)

Şekil. 3 19 İbrahi mada n da bir resam t araf ından yapılmış yağlı boya res m inde İhl a mur Kasrı. Bahçenin toprak zemini içinde herhangi bir bordur olmaksızın yapılmış havuz çevresinde bodur ağaçlara karşılık bahçenin derinliklerinde yüksek ağaçlar bugün de durmaktadır. Hal en havuzun çevresinde bulunan aslan heykelleri bu resim de görülmüyor. RHM koleksiyonu (Sözen, 1990).

Yapıların ard ında ve biraz uzak çevresinde kalan arsa, geleneksel Türk bahçesinin vazgeçil meyen ve neredeyse bir koru oluşturan ulu ağaçlarıyla göl gelenmiş, setli bir doğu bahçesidir (İhl a mur Kasrı, 1994).

Tablolar da görülen meyen ancak bugün ortadaki büyük havuz çevresinde izlenen sınırlayıcı bordürle aslan heykelci kleri, bahçe düzenlemesine daha sonra katıldığı anlaşılan öğelerdir. Eski den saray bahçelerinde serbestçe dol aşan hayvanların yerini bugün yalnız heykelleri almıştır. Bahçenin setli bölümünde yer alan küçük havuzsa daha yal ın ve gözden uzaktır. Kasırla ilgili olarak Sultan II. Abdül ha m it Döne mi'nde

yoğunlaşan arşiv belgeleri, burada özel olarak görevlendirilmiş bahçıvan ve kuşçulardan söz etmektedir (İhlamur Kasrı, 1994; Sözen, 1990).

Gül dolu olan bu bahçede iki kasır arasındaki aslanlı havuz 1978-85 yıllarındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarılmış ve tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Set üzerindeki küçük fıskiye havuz da aynı şekilde bulunarak kurtarılmıştır (Atasoy, 2002).

Şekil. 3 20 İnzasız yağlı boya resiminde toprak yollu bahçenin ortasındaki havuz ve Mırac Kiosk (Sözen, 1990) RHM Koleksiyonu

3.6 Mırac Kasrı Ve Bahçesi

Sarıyer ilçesinde, Büyükdere Caddesi'nin İstinye ve Tarabya kavşakları arasındaki kesimindedir. 170.000 m² lik orman arazisinin ortasında, yeşil tüm tonlarını barındıran bir korunun içinde yer alan Mırac Kasrı, adını yöreden almıştır. (Çoksoy, 1994; www.dergi.org 1301, 2003; Mırac Kasrı, 1994; Sözen, 1990). (Şekil. 3 21)

Mırac terimi, özellikle kent dışında, su yollarının geçtiği ve ayrıldığı baca ile su hazinesi için kullanılmaktadır. Osmanlı su menarlığında; bentlerde toplanan sular,

künkler içinde bu maslaklara kadar gelerek burada denetleniyor ve gereken yöne aktarılıyordu İstanbul'da Levent ile Hacıosman Bayırı arasında, Sarıyer ilçesine bağlı bir semt olan Maslak, adını böyle bir işlevden almıştır (Büyük Larousse, 1986; www.dergi.org 1301, 2003; Maslak Kasırları, 1994; Sözen, 1990).

Şekil.3 21 Maslak Kasırları'nın havadan görünümü.

Haliç, Boğaziçi ve daha uzak bölgelere uzanan saray, kasır ve köşkler İstanbul topografyası ele alındığında, Maslak Kasırları'nın bu dağılımda çok özel bir noktaya yerleştiği görülür. Kasırlar, Levent ve Ayazağa semtlerini birbirine bağlayan ana yolun sağ tarafında, Maslak Askeri Hastanesi bahçesinin kuzey yönünde yer almaktadır (Maslak Kasırları, 1994).

Maslak Kasırları'nın bulunduğu çevrede ilk yapılaşmalar Sultan II. Mahmut (1808-1839) döneminde başlamış, yöre Sultan II. Abdülhamit'in velayetliği sırasında bir av ve dinlenme yeri olarak önemini korumuş ve Maslak Kasırları'nın yapıyla canlılığını sürdürmüştür (Maslak Kasırları, 1994; Göksoy, 1994; www.dergi.org 1301, 2003)

Abdülhamit, Mıslak'ta yaşadığı yıllarda çiftçilikle uğraşmış, koyun ve inek beslemiş, Avrupa'dan çeşitli çiçekler ve gül fidanları getirerek bahçenin bir bölümünü sera yapmış ve burada seçkin ağaçlar, ender bulunur çiçekler yetiştirmiştir. (www.dergi.org 1301, 2003)

Mıslak Kasırları kompleksini oluşturan yapıların Agop ve Sarkis Balyan kardeşler tarafından yapıldığı ileri sürülenektir ve kesin yapımtarihi bilinmemekle beraber, büyük bir bölümünün Abdülaziz (1861- 1876) döneminde yapıldığı sanılmaktadır. Kasrın bölümleri Kasr-ı Hümayun, Mabeyn-i Hümayun, Çadır Köşkü, Paşalar Dairesi ve Li monluktur. (Sözen, 1990; www.dergi.org 1301, 2003; Cöksoy, 1994)

Kasrı Hümayun'la bağlantılı olarak ele alınan Mabeyn-i Hümayun'un ilginç Li monluğu Mıslak Kasırları'nın değişik başka bir özelliğini sergilemektedir. Özellikle diğer iki yapıdan Çadır Köşkü ile Paşalar Dairesi de Mıslak Kasırları'nın bütününde yeniden değerlendirilmiş bulunmaktadır.

Kasır yapılarının en önemlisi Kasr-ı Hümayun'dur. Kasır bahçesinin giriş yönünde geniş merdivenlerin tam karşısında yer alan iki katlı yarıkagir bir yapıdır. İlk katına kadar olan bölümü taştan, diğer katı ise ahşaptan inşa edilmiş köşkün ana girişinin üzerinde görkemli sütunlar üzerindeki balkon yapının önemli mimari özellikleri arasındadır. (Cöksoy, 1994) (Şekil. 3.22) (Şekil. 3.23)

Şekil. 3.22 Kasr-ı Hümayun'un Yıldız Albümü'nden alınan fotoğrafı (Mıslak Kasırları, 1994)

Maslak kasırları yapıları içinde yer alan son yapı Paşalar Dairesi'dir. Tek katlı ve kagir olarak yapının biri set bahçe yönünde diğeri ise yola doğru olmak üzere iki girişi vardır. Yapı girişinin sağ tarafında bir Türk hamam yer almaktadır. Hamandan bahçeye ayrı bir kapıyla geçilir. (Göksoy, 1994)

170.000 m² lik orman arazisinin ortasında dört köşkten meydana gelen Maslak Kasırları, özellikle II. Abdülhamit döneminde bir av ve dinlenme yeri olarak önemi korumuştur. Bu dört yapı şunlardır: Kasrı-ı Hümayun, Mabeyn-i Hümayun ve Li monluk, Çadır Köşkü, Paşalar Dairesi. (Sözen, 1990).

Şekil. 3 23 Kasrı-ı Hümayun'un Yıldız Albümü'nden alınan fotoğrafı (Maslak Kasırları, 1994)

Bahçe düzenlemesi, Abdülhamit veya Yıldız Albümü adı verilen fotoğraflar albümlerinde bulunan eski belge ve fotoğraflar değerlendirilerek yapılan projelere göre gerçekleştirilmiştir. (Sözen, 1990). (Şekil. 3 24)

Cumhuriyet döneminde Li monluk'u askeri prevantoryum ve malzeme deposu olarak kullanılan bu yapılar, Milli Saraylara bağlanarak tümüyle onarılmıştır. Günümüzde Kasrı-ı Hümayun, müze-saray olarak gezilebilmekte, Mabeyn-i Hümayun ve Çadır Köşkü'nde kafeterya hizmetleri verilmektedir. Çevredeki yeşil alan ise bir rekreasyon alanı olarak örgütlenmiş ve İstanbulluların hizmetine girmiştir (Sözen, 1990; Göksoy, 1994).

Şekil.3.24 Mıslak Ksarı ve çevresinin eski hakiğini gösteren bir plan

Çok geniş bir alanda havuzlar, seralar, değişik cinsteki ağaçlar, ilginç yollarla zengin bir çevresi olan Mıslak Ksarları'nın, bu ilginç özelliklerinin önemi yeni den yaşama geçirilmesi, hem bilimsel araştırmalar, hem de sağlıklı uygulamalar için büyük önemi taşımaktadır (Sözen, 1990; Cöksoy, 1994).

3.7. Küçük Ksar ve Bahçesi

Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, üç tarafı tepelerle çevrili bir alanda, Küçük Ksar Deresi'nin yan başında ve deniz kıyısında. (Sözen, 1990)

Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak günümüze kadar mesire yeri olma özelliği taşıyan Küçük Ksar ve yöresi, ilk yapılaşmaları Sultan I. Mahmud döneminde yaşamıştır. Padişah buraya sık sık gelir, avlanır ve türlü oyunları seyrederdi. (Sözen, 1990, Akşit, tarihsiz)

Sultan I. Mahmud'un buraya olan ilgisini gören Sadrazam Divitdar Emin Mehmet Paşa, 1752 yılında buraya bir bölümü tek katlı ve denize dik uzanan, diğer bölümü ise iki katlı olan bir saray ve gerilerde yer alan tepelerden su getirtmiş ve fıskiye havuzları bulunan bir bahçe düzenlemesi yaptırmıştır. Denize taşan bölümü kazıklar

üzerine oturan bu saray ahşap olarak yapıldığından, sık sık bakım ve yenilemeye gereksinim göstermiştir. (Sözen, 1990; Artan, 1994c) (Şekil. 3 25)

Şekil.3 25. Küçükse kasrı'nın yerine 1751 yılında yapılmış olan ahşap yalı. Fransız Pertusier'in gördüğü eski Küçükse Kasrı.(Gülersoy, 1985)

Bu alanda ok talmı yapan III. Selim 1792 yılında yapıyı baştan başa yenilemiş bir de bugünkü çeşmeyi ekletmiştir. (Sözen, 1990)

Yöreyi zenginleştiren öğelerden biri olan bu çeşme, Osmanlı çeşme mimarlığının ilginç örnekleri arasında yer alan Valide Sultan Çeşmesi'dir. Çeşme Sultan II. Selim tarafından annesi adına 1808 yılında yaptırılmıştır. Çeşmenin önü ve yanlarının yaptırıldığı dönemde namazgah olarak kullanıldığı bilinmektedir. (Atasoy, 2002) (Şekil. 3 26)

Sultan II. Mahmut tarafından da bakım yaptırılan bu ahşap saray, Sultan Abdülmecit tarafından 1856-1857 yılları arasında yıktırılmıştır. Sultan yıktırdığı bu ahşap köşk yerine dönemin önde gelen mimarlarından Nakoş Balyan'a batılı çizgiler taşıyan bugünkü kagir kasrı yaptırmıştır. (Sözen, 1990; Artan, 1994c; Akşit, ihsan)

15*27 metrelik bir alan üzerine oturan Küçükse kasrı bodrumüzeri ne üç katlıdır ve yığma tekniğiyle kagir olarak yapılmıştır. (Sözen, 1990; Küçükse Kasrı, 1995) (Şekil. 3 27)

Şekil.3 26. Sultan II. Selim tarafından annesi adına 1808 yılında yaptırılan Valide Sultan Çeşmesi. Çeşmenin bulunduğu meydan eski den halkın gelip hoşça vakit geçirdiği bir mesire yeri idi. (Gilsün, 1993)

Şekil.3 27. Sol da 1856- 1857 yılları arasında yapılan, eski bir kartpostal da kagir Küçükse Kasrı ve sağda Valide Sultan Çeşmesi. Sağda Eski bir Kartpostal da Küçükse Kasrı'nın denizden görünüşü (Gilsün, 1993)

Yörenin bir bölümünün, özellikle 16.yüzyıldan başlayarak yönetime ait bir “hasbahçe” niteliği taşıdığı anlaşılmakla birlikte, III. Ahmed (1702-1730) Dönemi'ne ait saray bahçeleri ve bu bahçelerdeki yapılarla ilgili herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Öe yandan Göksu ve çevresine I. Mahmud (1730-1754) tarafından ilgi gösterildiği bilinmektedir. (Atasoy, 2002)

Kağıthane deresi'ne benzeten İnciciyan'a göre, büyük Göksu çevresinde türlü su kaynakları, o yıllarda ünlenmiş uzun ve nefis patlıcan yerleştiren bereketli bahçeler bulunmaktadır. Büyük ve küçük Göksu derelerini arasında kalan yerin bir padişah bahçesi olduğunu söyleyen İnciciyan, Sultan I. Mahmud (1730-1754) döneminde buradaki yapıların yıktırıldığını ve yerine Divitar Mehmet Emin Paşa'nın padişah adına bir saray yaptırdığını anlatmaktadır. (Atasoy, 2002)

Göksu çevresinin bir mesire yeri olma özelliğini yüzyıllar boyu taşıdığı ve Osmanlı sultanlarının yörede bir yada birkaç kasır yaptırdığı bilinmektedir. Bu yapılardan sonuncusunu Sultan Abdül Mecit yaptırmış ve bu yapı günümüze kadar ulaşmıştır.

Küçüksu Kasrı çevresi her zaman mesire alanı olarak düşünülmüştür. Her ne kadar yapı dönemin padişahları tarafından ilgi görse de bahçesinin düzenlenmesiyle ilgili tarihsel bir bilgiye rastlanmamaktadır. Zaten kasır yapısının çevresi bir mesire alanı olarak kullanılmıştır.

BÖLÜM 4. İSTANBUL’DA TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI’NA AİT TARİHİ SARAY VE KASIR BAHÇELERİ BUGÜNKÜ DURUMUNUN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu araştırma kapsamında TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı’na ait tarihi saray ve kasır bahçeleri üç başlık altında incelenmiştir. Bunlar; tasarıma açısından, bitkisel materyal açısından ve mimari öğeler açısından incelenenlerdir. Bahçeler bu kriterler göz önünde bulundurularak incelendikten sonra, elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

4.1. Dolmabahçe Sarayı

4.1.1. Dolmabahçe Saray Bahçesinin Tasarım Açısından İncelenmesi

Kara tarafından yüksek duvarlarla çevrili ve dört bölüm halinde düzenlenmiş olan bahçeler, Veliâht Dairesi arka bahçesinin de düzenlenerek katılmasıyla beş bölüm olmuştur. Saray bahçeleri yabancı bahçe uzmanlarının elinde, birbirleriyle bağlantısı olmayan Barok parterleri ve su öğeleriyle birlikte, birtakım formal bahçe bölümlerinden oluşmaktadır. (Akdoğan, 1995) (Şekil. A1)

Sarayın ana kapısından girerken yolun iki tarafı kırmızı beyaz begonya çiçekleriyle düzenlenmiştir. Daha sonra ana kapı ile hazine kapısı arasında dolaşım ve oturma içi nişlevsel duruma getirilmiş, halka açık çay bahçesinin bulunduğu dinlenme yeri bulunmaktadır. Bu alanda II. Abdülhamit zamanında askerler tarafından (1890-1891) tarihinde yapılmış saat kulesi yer almaktadır. (Şekil. 4.1)

Hazine Kapısı ile saray girişi arasındaki alanda, Mabeyn veya Selamlık Bahçesi olarak da bilinen Hasbahçe, kareye yakın bir dikdörtgen biçiminde olup sarayın ana eksenine göre simetrik olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle batı etkisinin en belirgin izlerini, Barok anlayışını bir dereceye kadar yansıtmaktadır. Ancak bu etkinizleri, bitkisel kullanımlardan çok, bahçe ortasındaki havuzdan çevreye doğru

yaylanış ırlar şeklinde düzenlenmiş yollarda göröl nektedir. Ortada büyük bir havuz ve bu havuzu çevreleyen iç içe iki daire bahçenin ana öğeleridir. (Dol mabahçe Sarayı, 1989; Bat ur, 1994d) (Şekil. 4 2) (Şekil. 4 3)

Şekil. 4 1. Soldaki resim Dolmabahçe Sarayı'nın Kabataş yönündeki iki tarafı begonya çiçekleriyle düzenlenmiş girişi ve II. Abdülhamit zamanında yapılmış olan Saat Kulesi. Sağdaki resim bahçe girişinde ziyaretçilere hizmet eden çay bahçesi. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 2. Mabeyn veya Selamlık Bahçesi olarak da bilinen Hasbahçeden bir fotoğraf. (Görenli, 1987)

Şekil.4.3 Hasbahçe'nin ana aksının ortasında yer alan ve Avrupalı çizgiler taşıyan Kuşluk Havya ve Kuşluk Havya Fıskiyesi'nden bir görünüm (Kişisel Çekim)

Saray bahçesinde, zamanımızın parklarında artık bulunmayan, zemin süslemeciliğinde geçen yüzyılın modası olan, kırmızı ve yeşil yapraklı küçük şifirlerle örtülmuş bir mozaik dokusu dikkati çekmektedir. (Gülersoy, 1984b) (Şekil.4.4)

Şekil.4.4 Kırmızı ve yeşil yapraklı küçük şifirlerle örtülmuş bir mozaik dokusuna bir örnek (Kişisel Çekim)

Sarayın hasbahçesi içinde bulunan büyük havuzun bulunduğu alanın önünde ve arkasında merkezi dik kesecek şekilde yer alan yolun iki yanında kalan alanlar gölge veren ağaç grupları, simetrik şekilde düzenlenmiş geometrik formu çiçekli bölümler ve bahçe dekorasyon elemanları olan mermer aslan heykelleri ile Avrupa saray bahçelerindeki anlayışla düzenlenmiştir. Bahçede yer alan ağaç gruplarının yeşil

renkli dnlendiriciliğini yer yer düzenlenmiş çiçekli alanlar canlandır maktadır. For mel bahçe anlayışında tasarlanan geometrik çit alanlarının dışında kalan böl ünde serbest şekilde ve farklı cinslerde ağaçların dikilmiş olması yine naturalistik bahçe anlayışının bir ifadesi dir. (Şekil. 4 5)

Şekil. 4 5 Hasbahçe içinde bulunan aslan heykelleri ve bahçe düzenine ait bir fotoğraf (Kişisel Çekim)

Kuşluk Bahçesi ve Kuşhane, ön bahçeye nazaran daha doğal görünümüne sahiptir. İçinde kuğularla dnlendirici bir mekan olan Kuşluk Bahçesi nin hemen yanında, içinde çeşitli cinslerde kuşların bulunduğu büyük kafesler yer almaktadır. Dol mabahçe Kuşluğu, Osmanlı Saray Kuşluklarını n bugüne ulaşabilen en büyük ve en il ginch örneğidir. İçinde çok sayıda kuşun beslendi ği kafes ve tünelerden, bir kuş hastanesi ve Kuşluk Köşkü ile bahçesinden oluşan bu özgün kuruluş, Osmanlı Uygarlığını n kuş kavramına verdi ği önemi vurguluyor. (Başçı nar, 1987; Yaltırık ve di ğ, 1997; Erse menli, 1993) (Şekil. 4 6)

Mıyade Salonu'nun arka tarafında yer alması ve ağaçların sık bir tepe çatısı oluştur ması nedeniyle kapalı ve karanlık bir havası vardır. Bu bahçe hafif eğimli bir arazi de olduğundan, simetrik düzenine gi dil nemiş, grottolu yuvarlak bir havuz ve gruplar haline bitkilendirme ile yetinilmiştir. Bahçenin ortasında yer alacak şekilde yapılmış havuz içinde yer alan, doğal yapı gib i tasarlanan ve minyatür bir çağlayanı anımsatan kurgusuyla fıskiye, tümüyle naturalistik bahçe anlayışının izlerini taşımaktadır. Kuşluk bahçesi nin, gerek çi mal anları gerekse di ğer ele manlar olsun, sarayın içindeki di ğer bahçelere nazaran biraz daha bakıma ihtiyacı olduğu görünmektedir. Dol mabahçe Sarayı'nda kuşluk bahçesine adını veren il ginch kuşluklar bakımsız durumda, ayrıca Kuşluk bahçesindeki havuz yıpranmış ve bakımsız hal dedir.

Aralık ayı içerisinde saray ve kasır bahçeleri ile ilgili, bir gazetede yapılan röportajda, Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından hasbahçelerin halka açılması için yeni projeler üzerinde çalışıldığı bildirilmiştir. Bu bahçelere yeni fonksiyonlar verilerek kade me kade me kent insanına açılacağı söylenmiştir. Yapılması düşünülen projelerde Dolmabahçe Sarayı Kuşluk Bahçesinde bulunan kuş hastanesinin tam teşekküllü olarak yeniden faaliyete geçirilmesi, kuş konusunda araştırma, inceleme ve yayınların yapılacağı bir merkezin kurulmasının söz konusu olduğu belirtilmektedir. (Kalkan, 2003)

Şekil.4 6 Kuşluk Bahçesi'ndeki grotto'lu havuz (Kişisel Çekim)

Harem Bahçesi, her bölümünü oluşturan L şeklindeki binaların kara tarafında yer alır ve daha çok iç avlu yaklaşımı bir bahçedir. Oval biçimli havuzu ve geometrik biçimli tarhlarıyla diğer bahçe düzeni özelliklerini sürdürür. 1978 yılında Prof. Dr. Yüksel ÖZTAN tarafından tasarlanan bu bahçe Kuşluk Bahçesi'nin aksine formal düzenlenmiş olup, Barok stilini nizerini taşımaktadır. Harem bahçesindeki havuzun yıpranmış ve bakımsız halleri dikkat çekmektedir. (Salman, 1999; Dolmabahçe, 1989)

Dolmabahçe Sarayı'nın Beşiktaş yönünde bulunan Veliaht Dairesi bahçesi formal bahçe anlayışı ile düzenlenmiştir. Bahçe merkezinde bulunan oval formu havuz, hasbahçedeki havuzdan sonra bahçenin en büyük havuzudur. Yolların dışında kalan alanlar çimlendirilmiş, farklı cinslerde gruplanmış ağaçlı alanlar dışında çiçek tarhları ile düzenlenmiştir. (Şekil.4 7)

Şekil. 4 7 Sol da Harem Bahçesi'nden görünüm Sağda Veliâht Dairesi Bahçesi'nden görünüm ve bahçede yer alan havuz- içindeki fiske (Kişisel Çekim)

Deniz tarafındaki bahçeler, hasbahçenin bir devamı olarak rıhtım boyunca uzanır. Bahçenin rıhtım tarafı yüksek demir parmaklıklarla güzelleştirilmiştir. Bahçe düzenlenmesine yine geometrik tarhlara önem verilmiştir. Deniz tarafındaki bahçede yer alan çiçek tarhları geliş güzel düzenlenmiş olup, barok stiline uymaktadır. Yalnız Veliâht Dairesi'nin deniz tarafındaki bahçesinde yer alan ağaçlarda ve çalılarda simetri görülmektedir. Büyük yalı kapısının iki yanındaki tarhların ortasında birer havuz vardır. (Dolmabahçe Sarayı, 1989; Yaltırık ve diğ., 1997) (Şekil. 4 8)

Dolmabahçe içindeki bütün bahçelerde Avrupa etkileri görülmektedir. Tarhların geometrik düzenlenmesi, tarhlarla heykel ve vazoların kullanılması, bahçe fenerlerine yer verilmesi ve bütün bu öğelerin tek düzeyde toplanması Avrupa etkisini çok iyi yansıtmaktadır. Bahçelerde Avrupa etkilerinin görülmesini nedeni çalıştırılan bahçıvanların Batı ülkelerinden gelmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Sultan Abdülmecit döneminde Bahçevanbaşı Alman Sester, yardımcıları ise yine Alman Fritz Vensel ve Koch Münika'dır. (Dolmabahçe Sarayı, 1989; Evyapan, 1974)

4.1.2. Dolmabahçe Saray Bahçesinin Etkisel Materyal Açısından İncelenmesi

Bahçede genel olarak bitkilendirme yabancı ağaçların kullanıldığı çok renkli formel bir düzeni içindedir. Bahçedeki en ilginç yabancı ağaç İstanbul'da çok nadir bulunan Şili menşeli ağaç çambenzeri olup Araucaria araucana (Mıymun Çikmaz Ağacı) adıyla tanınmaktadır. Sayın Fidan'ın (1987) da makalesinde bahsettiği Mıymun Çikmaz Ağacı kuruduğu gerekçesiyle kesilmiştir ve bugün o görkemli ağacın yerinde daha küçük boyutlarda dikilmiş başka bir Araucaria ağacı bulunmaktadır. (Evyapan, 1974) (Şekil. 49)

Şekil. 4 8 Dolmabahçe Sarayı deniz tarafındaki bahçelerden fotoğraflar. (Kişisel Çekim)

Bahçede çok değerli ağaç ve çalılar bulunmaktadır. *Cunninghamia lanceolata* ile *Buxus sempervirens* “*Rosmarinifolia*” un İstanbul’daki tek örneği bu bahçededir. Ayrıca bahçede ender rastlanan *Picea sinihiana*, *Fagus sylvatica* var. *Atropurpurea*, *Podocarpus koraiana*, *Washingtonia filifera* ve *Podocarpus macrophyllus* ağaçlarının iyi gelişmiş birer örnekleri yer almaktadır. (Yaltırık ve diğ., 1997)

Hasbahçenin dekorasyonunda yukarıda sayılan nadide bitkiler dışında *Alternanthera* sp. bitkisi ve *Manolya*, *Sedir*, *Ladin*, *Kırmızı Yapraklı Kayın* gibi pek çok örnek kullanılmış, ana aks boyunca bordo ve yeşil renkleri farklı efektlerin oluşmasını sağlamıştır. (Yaltırık ve diğ., 1997) (Şekil. 4 10)

Şekil.4 9 Dol mabahçe Sarayı rıhtımı tarafında yer alan *Araucaria araucana* (Maymun Çikmaz Ağacı) (Sol daki resmi Gül ersoy, 1984a; Sağdaki resmi kişisel çekim)

Şekil.4 10 Hasbahçede kullanılan bitki türlerini gösteren fotoğraflar ve ana aks boyunca bordo ve yeşil renklerin farklı efektlerin oluşmasını sağlayan nevisimlik çiçekler (Kişisel Çekim)

Bahçede geometrik çim çiçek partelerine ve ağaç budama sanatına uygun budanmış, *Taxus baccata* lara rastlanmakla birlikte Barok sanatının izlerine rastlanmaktadır. Hasbahçe içinde bitkisel materyal olarak *Chamaerops excelsa*'nın dışında tür

kullanılmamıştır. Yuvarlak havuzun Köşelerine simetrik olarak dört tane oya ağacı yerleştirilmiştir. Ayrıca havuzu çevreleyen parter içinde çeşitli yer örtücüler kullanılarak değişik bir hava yaratılmaya çalışılmıştır. (Şekil. 4.11)

Bahçede kuruması nedeniyle 1972 yılında kesilmiş asırlık *Cedrus libani* ve *Magnolia grandiflora*, *Fagus sylvatica* ağaçları yer almaktadır. Selmuk bahçesi ninsol tarafında duvar boyunca sıralanan *Cedrus deodora*'lar sonradan dikilmiştir. (Ekşi oğlu, 2001)

Kuşluk Bahçesi'nin kapalı ve karanlık bir havası vardır. Kuşluk bahçesinde ağaçların formlar içinde yer almakta ve çoğunluğunu *Aesculus hippocastanum* (At Kestanesi), *Tilia argentea* (ıhlamur), *Magnolia grandiflora* (manolya) oluşturmaktadır.

Şekil. 4.11 Hasbahçedeki Mermer Kuşulu Havuz etrafındaki bitkisel düzenleme ve çevresindeki Oya ağaçları, mevsimlik çiçekler ve yer örtücülerini görmektedir. (Kişisel Çekim)

Harem Bahçesi daha çok iç avlu yaklaşımı bir bahçedir. Son derece geometrik çizgilerle düzenlenmiş Harem bahçesinde bahçede aynı cins çiçekler kullanılarak düzenlenmiş tarhlar yanında, *Magnolia grandiflora* (manolya) ve *Cedrus deodora* türleri başta olmak üzere gruplar halinde farklı cinsten ağaçların oluşturduğu gölgelik alanlar da yer almaktadır. Bahçenin yol tarafında duvar boyunca geniş bir alan gül bahçesine ayrılmıştır. Saray arşivinde bulunan bir defter kaydından gül bahçeleri için bağtellerinin 20 adet ve 5 adet olmak üzere iki ayrı zamanda alındığına dair bilgi verilmektedir (Salman, 1999; Dolmabahçe Sarayı, 1989)

Dolmabahçe Sarayı bahçesinde genel olarak parterlerin düzenlenmesinde hakim olan simetrik bitkisel elemanlara yansımamıştır. Her parterdeki düzenleme farklıdır.

Veliaht Dairesi'nin deniz yönündeki bahçesinde yer alan ağaçlarda ve çalılarda si metri görül mekte ise de sonradan konulan Salix alba'nın bu si metriyi bozduğu saptanmıştır. Ayrıca deniz tarafındaki bahçelerde yer alan çiçek tarhları gelişi güzel düzenlenmiştir. (Ekşi oğlu, 2001)

4.1.3 Dol mabahçe Saray Bahçesinin Mimari Öğeler Açısından İncelenmesi

Aydınlatma Elemanları : Türk bahçelerinde, belirli yerlerine Japon bahçelerindeki gibi fenerler asılmış oldukları görülür. Bu fenerler genelde ahşap ve maddeden yapılmaktadır. Kandil ve meşaleli olan bu elemanlar 19. yüzyıl ikinci yarısına kadar kullanılmaktayken, daha sonra elektrik elemanları kullanılmaya başlandığı belirtilmiştir. (Arseven, 1958)

Bahçe içinde aydınlatma elemanları, belirli bir düzen içinde yerleştirilip tarhların dış çizgileri boyunca kapı girişlerine, binaların ön kısımlarına sabit şekilde konulmuştur. Aydınlatma direklerinin yanı sıra rıhtım boyunca fenerli babalar da bu amaçla kullanılmıştır. (Şekil. 4.12)

1919 yılına kadar aydınlatma için havagazı kullanılmış, Sultan Reşat zamanında elektrik kullanılmaya başlanmıştır (Başçınar, 1987)

Günümüzde saray bahçesinin uygun görülen bölümlerine aydınlatma elemanları konularak gece bahçe ve binalar aydınlatılmaktadır.

Kuşluk bahçesindeki aks etrafında gelişen yollar üzerinde düzenli aralıklarla sıralanmış bahçe lambaları hem yolu hem de çiçek tarhlarını aydınlatacak şekilde düşünülmüştür. (Şekil. 4.13)

Şekil. 4 12 Sarayın kapı ve binaya girişlerine yerleştirilen aydınlatma elemanları. Altta sağdaki resimde kapı girişine yerleştirilen aydınlatma elemanlarının yan sıra rıhtımb boyunca fenerli babalar da görülmektedir. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 13 Bahçedeki gezinti yolları boyunca yerleştirilmiş aydınlatma elemanları (Kişisel Çekim)

Havuzlar : Dol mabahçe Sarayı bahçesinde havuzlara büyük yer verilmiştir. Her men her bahçede yuvarlak, elips, infor nel tipte havuzlar bulunmaktadır. Mabeyn Bahçesi'nde fıskiyesi sonraki yıllarda Mehmet Reşat döneminde Yıldız Sarayı'ndan getirilen büyük havuz, Muayede Salonu arka bahçesinde bulunan ve batılaşma dönemi özelliği taşıyan gött olu havuz, yine Harem arka bahçesinde bulunan fıskiye li havuz gibi birçok havuz; Osmanlı saray ve su kültürünün son dönemdeki batı et kili sentezinin günümüze kalan ilginç örneklerini oluşturmaktadır. (Fidan ve Gülsün, 1996)

Hasbahçenin orta bölümünde yer alan büyük havuz, Türklerdeki su kültürünü, Boğaziçi gibi büyük bir suyun kıyısında bile olsa Sultanın sarayın orta yerine yeni bahçe düzeni anlayışı içinde yavuz yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. (Sözen, 1990)

Başçı nar (1987)'de yapmış olduğu tezde, Selamlık bahçesinde bulunan ortasındaki kaskada sonradan yerleştirilen kuğu şeklindeki fıskiye li yer ile ent eresan bir görünüm e sahip olan havuzun ilk halinin bugünkü kottan 60 c myükseklikte, çevresi çakıllarla kaplı böbrek şeklinde olduğu belirtilmektedir. Daha sonra havuzun, 1954 yılında Saray Mimarı Hürşit Altuncu zamanında Fatin U uengin tarafından tasarlanarak bugünkü halini aldığı yazmaktadır.

Havuzun ortasındaki kuğunun daha önce Yıldız Sarayı'nda olduğu ve 1968 yılında Harem bahçesi'ndeki havuza getirildiği belirtilmektedir. Barok ifadenin anlayışıyla kavisli hatlara sahip olan havuzun kenarları belirleyici şekilde sıralanan beyaz mer mer ile çevrelenmiştir. Elde edilen kaynakt a havuzun çevresindeki mermer kaplı döşemenin ilk olarak keşan taşı olarak düşünüldüğü, daha sonra mer mer kaplandığı belirtilmektedir. (Başçı nar, 1987) . Si metrik şekilde yerleştirilen mer mer kai deler üzerindeki mer merden yont ulmuş kuş heykelleri, havuz ortasında yer alan fıskiye üzerindeki mer mer kuğu yont uları ile birlik oluşturmıştır. Etkisel for mların yoğun şekilde kullanıldığı fıskiye barok stili özelliğini yansıtmaktadır. (Şekil. 4 14)

Selamlık binasının kara tarafında yer alan bahçede yer alan bir başka fıskiye li havuz kıvrak hatları ve fıskiyesindeki barok stili ile dikkati çekmektedir. Havuz, küçük boyutta ve süs havuzu işlevi ile tasarlanmış fıskiye den oluşmaktadır.

Şekil. 4 14 Dol mabahçe Sarayı Hasbahçe ortasında yer alan havuzun giriş kapısı yönündeki mer merden yontulmuş kuş heykelleri ile, ortadaki Mer mer Kuğulu Fıskiye' nin oluşturduğu bütünlük görülmektedir. (Kişisel Çekim)

Resmî daire arka bahçesinde yer alan havuz infor mael, Kuşluk Bahçesi'nde bulunan havuz daire, Harem Bahçesindeki oval, Veliaht Daire arka bahçesindeki havuz daire şeklinde olup, hepsi fiskiyelidir. (Şekil. 4 15)

Dol mabahçe Saray arşivinde saray havuzlarının ntamir ve düzenlenmesiyle ilgili evrak ve defter kayıtlarına rastlamak mümkündür. Arşivde bulunan bir evrakda Harem bahçesi içinde bulunan havuz içine yapılacak sekiz adet fıskiye yapımı için ihalenin H 7 Temmuz 1326 tarihinde kaskatçı Yorgi ustaya verildiğinden bahsedilmektedir. (Salman, 1999)

Bahçe Zemin Döşemesi : Kullanım amacına göre yolların döşeme elemanları farklılık gösterir. Yollarda genellikle Riva Deresinden getirilmiş Bozhane adı verilen renkli çakıl-kum karışım malzeme kullanılmıştır. Hasbahçe, deniz tarafındaki bahçeler, Resmî Daire arka bahçesi, Veliaht Dairesi arka bahçesindeki yollar bu malzeme ile döşenmiştir. (Şekil. 4 16)

Hazine Kapısı önündeki ana giriş ile meydan asfalt ile kaplıdır. Hazine Kapısı önündeki Dol mabahçe Camii yönünde, ana girişle ayrılan iki bahçe kesimindeki yollar parke döşenmiştir. (Şekil. 4 17)

Şekil.4 15 Dol mabahçe sarayı içinde yer alan Havuzlardan örnekler. Üstte solda Harem Bahçesi, Üstte sağda Kuşluk Bahçesi, Atta solda Veliaht Dairesi Bahçesi, Atta sağda rıhtım boyunca yer alan havuzlardan biri. (Kişisel Çekim)

Şekil.4 16 Bahçedeki Rıva Deresinden getirilmiş Bozhane adı verilen renkli çakıl-kum karışımı malzeme kullanılmış yollardan görüntüler. (Kişisel Çekim)

Veliaht Dairesi ile Harem Dairesi arasındaki denizden karaya doğru devam eden yol ise Arnavut Kaldırımı ile döşenmiştir. Hareket Köşkları ile Harem Dairesi geçişini sağlayan yol yine aynı malzeme ile kaplıdır. Önceden Mabeyn Bahçesindeki havuzun çevresindeki gezinti yolları tokmaklanarak sıkıştırılmış Podina çakılı iştir.

Şu anda ise bu yollar kaldırılarak sadece anayol bırakılarak ner ner döşenmiştir. (Şekil. 4 18)

Şekil. 4 17 Sol da Meydanla Hazine Kapısı arasındaki asfalt döşenmiş alan. Sağda bu alan içinde ana girişle ayrılan iki bahçe kesimindeki parke döşenmiş yollar. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 18 Mabeyn Bahçesinde havuzun çevresindeki gezinti yolları ner ner döşenmiştir. (Kişisel Çekim)

Kapılar : Dolmabahçe Sarayı'nın kara tarafında iki ana ve yedi tali girişi, deniz tarafında ise beş yalı kapısı vardır. Sarayın kara tarafındaki girişlerinden ikisi anıtsal karakterdedir. Kıtabe ve tuğrayı taşıyan ana giriş Hazine Kapısı, cami önünden gelip sarayın denize paralel ana eksenini üzerinde yer almaktadır. (Batur, 1994; Batur, 1998a)

İkinci anıtsal kapısı, Dolmabahçe-Beşiktaş caddesi üzerindeki Saltanat Kapısı'dır. Üstünde Sultan Abdülmecid'in tuğrasını taşıyan Saltanat Kapısı, süsleme motifleri açısından Hazine Kapısı ile benzer özellikler taşır. Dışta Bayıldım Bahçesi tarafına, içte Hasbahçe'ye açılır. (Dolmabahçe Sarayı, 1995) (Şekil. 4 19)

Yalı kapılarının merdivenle inilmesine izin veren, ajurlu demirden, oval konumlu kapılardır. Ortadaki büyük yalı kapısı, Saltanat Deniz Kapısı adıyla bilinir.

Yalı kapıları, oval girintiler içine yerleştirilmiş, ortadaki giriş daha büyük tutularak aksiyal bir belirlenme yapılmıştır. Miayade Salonu'nun karşısına gelen bu giriş, öteki dört girişten daha büyük boyutlu ve süslüdür. (Seçkin, 2000) (Şekil. 4 20)

Hepsi taçlı ve ajurlu, demir kanatlı olan kapılar birbirleriyle aynı biçimdedir, bitkisel motiflerle süslenmişlerdir.

Şekil. 4 19 Sol da Kıtabe ve tuğrayı taşıyan ana giriş Hazine Kapısı. Sağda Üstünde Sultan Abdül mecit'intuğrasını taşıyan Saltanat Kapısı (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 20 Dol mabahçe Sarayı bahçesinde deniz tarafında yer alan kapılardan örnekler. (Kişisel Çekim)

Dİ ĞER E lemanlar : Bahçede yer alan elemanlar, yabancı stil çiçek vazoları, Avrupa saray bahçelerinde görülen motifleri ve ayrıntıları yansıtmaktadır.

Sarayın hasbahçesinde bulunan simetrik şekilde köşelere yerleştirilen çiçek buketlerini andıran bitkisel dekorlu mermer çiçek vazoları ile aydınlatma elemanları bütünlüğü sağlayıcı şekilde düşünülmüştür.

Selamlık binasının kara tarafında yer alan bahçe içinde Avrupa bahçelerinde görülebilecek türden süslenmiş renkli vazo, bahçe süsleme elemanlarından biridir. Fakat bahçe süsleme elemanlarından olan bu renkli vazoya gerekli ihtinamın

gösterilmediği ve vazonun, iklimsel koşullar nedeniyle, zaman içinde yıprandığı gözlenmektedir. (Şekil. 4.21)

Şekil. 4.21 Bahçede yer alan Avrupa bahçelerinde görülebilecek türden süslü renkli vazo. (Kişisel Çekim)

Deniz tarafındaki bahçelerin rıhtım sınırlarını yüksek demir parnaklıklar sağlamaktadır. Fisto görünümüne olan ve 9 m de bir yerleştirilmiş bu parnaklıklar, üzeri bitkisel bezemeli taş ayaklara bağlanır. Taş ayaklar, yalı kapılarında olduğu gibi kare planlı öğelerdir. (Şekil. 4.22)

Şekil. 4.22 Deniz tarafındaki bahçelerin rıhtım sınırlarını sağlayan yüksek demir parnaklıklar. (Kişisel Çekim)

Sarayın deniz bağlantısının kesilmesi özellikle dikkat edildiğini, rıhtıma bahçeyi ayıran demir parmaklığın bir dantel gibi ince, özenli yapılmış olması göstermektedir (Sözen, 1990)

Taht düzenlemeleri, havuz, patikalar, kapı, duvar, parmaklık ve merdivenler, heykel lamba iskele gibi bahçe eşyaları yabancı stillerdir. Sadece bahçe içinde yer alan yeşil renkli plastik çöp kutuları, bahçedeki yabancı stillerde olan diğer elemanlarla bir bütünlük oluşturmamaktadır. Saray bahçesi ni süsleyen aslan heykellerinin yanmış olan Çırağan Sarayı'ndan getirilmiş olduğu belirtilmektedir. (Asoy, 2002) (Şekil. 4.23)

Şekil. 4.23 Bahçede yer alan yabancı stillerde yapılmış olan heykeller. (Kişisel Çekim)

4.1.4 Dolmabahçe Sarayı Bahçesi İnceleme Sonucu

Dolmabahçe Sarayı bahçesi, formal tasarım müslubuyla düzenlenmiştir. Saray bahçesi 1978 yılında Prof. Dr. Yüksel ÖZTAN ve ekibi tarafından yapılan “Dolmabahçe Sarayı Bahçe Düzenlemesi Restorasyon Projesi” önderliğinde tasarlanmıştır. Bahçe düzenlemesinde, 1978 yılından itibaren fazla değişiklik olmadığı, fakat bitkisel materyal açısından büyük değişiklikler görülmektedir. Bitkiler bakımından, hastalıklardan ve kimi zaman elde olmayan doğal sebeplerden dolayı kesilmek zorunda kaldığı belirtilmiştir. Proje incelendiğinde ve günümüz durumuyla karşılaştırıldığında bir çok ağaç ve bitkilerin yerlerinde olmadığı saptanmıştır. Bazılarının ise, kesildikten sonra eskisinin görkemi ne uymayan boyutlarda yenisi inşa edildiği gözlemlenmiştir.

Bahçelerdeki mimari elemanlar, parmaklık ve merdivenler, heykel lamba iskele gibi bahçe eşyaları, yabancı stil çiçek vazoları, Avrupa saray bahçelerinde görülen

motifleri ve ayrıntıları yansıtmaktadır. Fakat cansız materyallerdeki değişimlerle de ortaya bazı sorunlar çıkmaktadır. Bazı değişimlerin bahçenin karakterine olumsuz etkileri olduğu saptanmıştır. Örneğin çöp kutuları ne yapı malzemesi ne de rengiyle bahçenin atmosferine uyumlu değildir.

Dolmabahçe Saray bahçesinde bakım budama, onarım çalışmaları'nın yeterli olmadığı görülmektedir. Saray bahçelerinden hasbahçeye gösterilen özen sarayın diğer bahçelerine gösterilmemektedir. Kuşluk bahçesine adını veren ilginç kuşlukların bakımsız olması, Harem ve Kuşluk bahçesindeki havuzun yıpranmış ve bakımsız halleri bunlardan bazılarıdır.

4.2 Beylerbeyi Sarayı

4.2.1. Beylerbeyi Sarayı Bahçesinin Tasarım Açısından İncelenmesi

Boğaziçi'nin Anadolu yakasının en önemli sahil saraylarından olan Beylerbeyi Sarayı, Sultan Abdülaziz tarafından dönemin saray mimarları Sarkis ve Agop Balıyan tarafından yaptırılmıştır. (Batır, 1994a) (Şekil. 4.24)

Beylerbeyi Sarayı geniş bir rıhtımın gerisinde ve sahile paralel olacak şekilde konumlandırılan yapıyla arkasında yer alan setli bahçeleriyle doğayla uyumlu bir beraberlik sergileyen bir saray yapısıdır. (Batır, 1994a)

Beylerbeyi Sarayı, Rönesans'ın yenilikçi anlayışı içinde gelişmiş setli bahçeleri ile tek olma özelliğini elinde tutan bir saray olarak turistlerin her zevsi ilgi duyarak ziyaret ettikleri bir müze saraydır.

II. Mahmut döneminde, “Geç Rönesans” ve “Barok” karışımı bir tarzda düzenlenen bahçe, arazinin çok eğimli olması nedeniyle yedi teras üzerinde yer almıştır. Birbirlerinden yüksek istinat duvarlarıyla ayrılmış olan teraslar, yer yer merdivenler ve rampalarla birbirine bağlanır. (Akdoğan, 1995; Batır, 1994a; Eldeğir, 1976; Evyapan, 72)

Dolmabahçe Sarayı'nın bahçe düzenlenmesini yapan Alman Sester ve yardımcıları Fritz Vensel ve Koch Mimar tarafından düzenlenen Beylerbeyi Sarayı bahçeleri geç Rönesans ve Barok dönem etkilerini, yer yer serbest şekilde dikilen gölge veren ağaçların doğal etkileri yumuşatmaktadır.

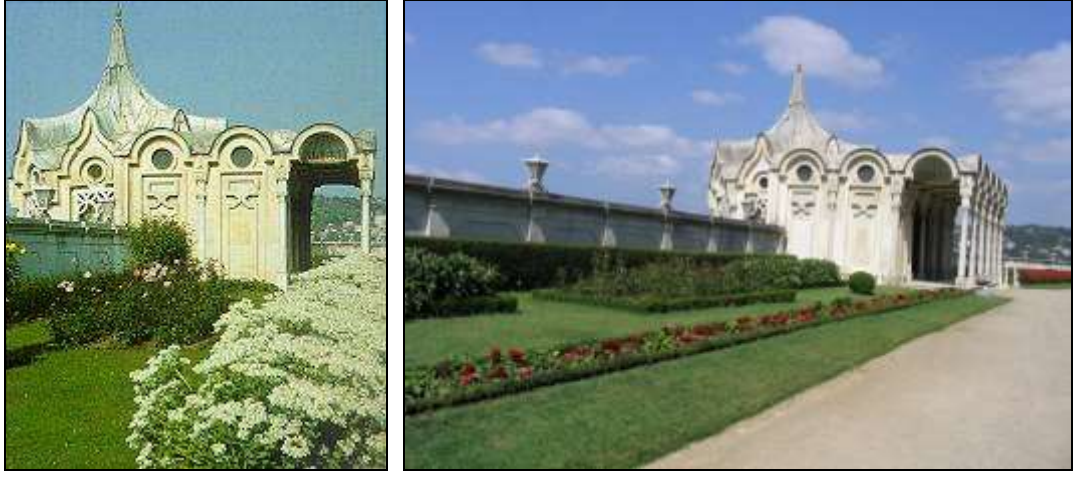

Şekil. 4 24 Beylerbeyi Sarayı ve bahçesi nden genel bir görünüm

Evyapan (1974) tarihli kaynakt a Beylerbeyi Sarayı bahçe düzeni hakkı nda şu bilgiler yer al maktadır: “Yapı yanı başı ndaki for mөл bahçe- hareket anlat an merdivenler dizisi- setlerin yükselişi- bir si nge ögesi, örneğ i n heykel, havuz- koruluk sıral anması tipik bir ileri Rönesans-barok bahçe geliş i mdir. Baş ka bir deyiş le yapıt yanı ndaki for mөл düzen, giderek yu muş a makt a ve sonunda koruluğ un doğ al düzeni ne dönüş mektedir. Ancak kendi iç i nde aksiyal olan bu geliş i m saray yapıtına göre aksiyal değ il dir; aksine saraya 90 derecelik bir aç ı üzerinde uzanır. Ancak aksiyal geliş i m in alt düzlemformөл bahçe ucunda denizle biti ş i, bu yönde geliş i me anlam ver mekte; ayrıca batı etkisi ndeki Türk bahçesi nde bile, önceden sözü edil diğ i gibi, konut yapı nın saray da olsa, bir deniz görünümüne feda edilebileceğ ini, ve tüm düzene hük mettiliril meyeceğ ini ortaya koymaktadır.” (Evyapan, 1974).

Beylerbeyi Sarayı bahçesi arkasını istinad duvarlarına dayamış, deniz tarafı ise yeri ne göre kafeslik, parmaklık veya duvar ile kaplanmıştır. Denize bakan duvarı ni ki kenarında manzaraya aç ılan iki Deniz Köş kü vardır. (Şekil. 4 25) 44

Deniz Köş kleri’nin ana bina yönünde yer alan bahçeler for mөл uslu p anlayış ı ile düzenlenmiştir. Sirkülasyonu sağ layan yol boyunca yol un iki tarafını takip edecek şekilde sıral anan düzgün kesil miş çitler, köş klerin sağ ve sol taraflarında kalan çi m alanlarda ol uş turulan çi çek tarhları for mөл anlayış ın ifadeleri dir. (Evyapan, 1974)

Şekil.4.25 Beylerbeyi Sarayı bahçesinin deniz tarafında manzaraya açılan Deniz Köşklерinden biri. (Kişisel Çekim)

Mabeyn-i Hümayun bahçesinin düzenlenmesi, merkezi aksı oluşturan havuzun etrafında gelişmektedir. Geometrik biçimde düzenlenmiş yeşil alanlar, bu alanlar içindeki çiçek yastıkları, dekoratif şekilde biçimlendirilmiş çitler ve serpiştirilmiş hayvan heykelleri gibi öğelerle tümüyle formel Avrupa bahçelerinin özelliğini taşımaktadır. Bunun yanı sıra gölge veren ağaçların düzenlenmede yer alması geçmişten gelen alışkanlıkların sürdürüldüğünü göstermektedir.

Beylerbeyi Sarayı'nın Harem Bölümü'nde yer alan bahçe, genel hatları ile Selanık bahçesine paralel bir gelişim göstermektedir. Bahçenin aksını oluşturan havuz ile içindeki grotto fıskiye ve fıskiye çevresini saran nilüfer çiçekleri Selanık bahçesindeki uygulamadan farklı değildir. (Şekil.4.26)

Harem bölümü bahçesindeki tüm yeşil alanlar düzgün çitlerle belirlenmiştir. Gölge veren ağaçların serbest şekilde düzenlenmesi Türk bahçelerinin vazgeçilmez kuytu ve gölgelik alanları yaratma çabasıyla kaynaklanmaktadır. Harem tarafındaki bahçede yer alan önemli bahçe yapısı Li monluk'tur. Bahçe düzenlenmesinde Li monluk, üzeri kapalı olduğu için korunaklı, cephelerinin cam oluşu nedeniyle bahçeyle birebir ilişkinin kurulduğu mekan olarak vazgeçilmez bahçe ögesi durumundadır. (Şekil.4.27)

Şekil. 4 26 Harem bölümündeki bahçeye genel bir bakış. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 27 Harembahçesindeki cepheleri camı olan Limonluk (Kişisel Çekim)

Beylerbeyi Sarayı'nın bahçe düzenlenmesinde dikkati çeken en önemli öğe yapının arka tarafında yer alan ve arazinin topografyasına göre düzenlenmiş, koru ile son bulan Set Bahçeleri'dir. Birbirine merdiven ve rampalarla bağlı bu bahçelerin en üst katında Sarı Köşk, Mermar Köşk, ahır Köşkü ve 40*70 metre boyutlarında bir havuz yer almaktadır. (Şekil. 4 28)

Şekil. 4 28 Set Bahçelerini birbirine bağlayan merdivenler. (Kişisel Çekim)

Set Bahçeleri'nin ilk katındaki bahçe düzeni yine formlu yapıdadır. Düzenli kesilmiş çitlerle sınırlanan çiğme ve çiçekli alanlar bulunmaktadır. Bahçede geometrik formlu çitlerin etkisi farklı cinsten ağaçların oluşturduğu doğal görünümle yumuşatılmaya çalışılmıştır. (Şekil. 4 29)

Şekil. 4 29 Set Bahçeleri'nin ilk katındaki formlu yapıdaki bahçe düzeni (Kişisel Çekim)

Set Bahçeleri'nin üçüncü bölümünü diğer bahçelere göre daha darır. Diğer setlerdeki alanlar burada formlu çizgili küçük alanlara dönüşmüştür.

Üst kata kadar olan bütün setlerdeki bahçe düzenlemeleri birbiriyle uyumlu olacak şekilde yapılan formlu yapıdaki alanlardır.

“Üstteki seddin bir balkon-teraz niteliği taşıması İtalyan Toksan karakterine yaklaşıktadır. Ancak merdivenlerin biçimi ve konumları İlerî Rönesans-barok çağı Roma bahçelerinde görülen minari bir şahıkaya ulaşma çabasıındaki düzeni de hatırlatmaktadır. Nitekim set sayılarının çokluğu, genişlik ve uzantıları alçak gönüllü Toksan ölçülerini aşmakta; ayrıca en gerideki sette yer alan gayet geniş bir havuz gelişimini tanımlayıp, koruluğun başlangıcını simgelemektedir”. (Evyapan, 1974).

Bahçeler gerek genel konumca, gerek de ayrıntıları bakımından İlerî İtalyan Rönesans’ına en yaklaşan Türk örneğidir. Saray yapıtı önündeki alt düzlem bahçe, ortadaki havuza göre aksiyal ve bakışını düzeniyle tipik bir formler batı bahçesidir. Heykelleri ve diğer bahçe eşyası da gene aynı etkiyi belirgin bir şekilde yansıtır. Ancak tarhlar içinde yer alan bazı ağaçların varlığı bahçeyi tamamen çıplak batı formler bahçe yapısından ayırıp Türk bahçesindeki gölge ve algılanma köşeleri yaratma kavramına yaklaştırmaktadır. Alt düzlemde, İlerî Rönesans-barok tipi iki yönlü merdivenlerle üstteki set dizilerine ulaşılır (Evyapan, 1974). (Şekil. A 2)

Beylerbeyi Sarayı bahçesi 1979 yılında Peyzaj Mimarı Ekrem Günenli tarafından yapılan projeye sadık kalınarak restore edilmiştir.

4.2.2. Beylerbeyi Saray Bahçesinin Bitkisel Materyal Açısından İncelenmesi

Çok önemli bitki türlerinin bulunduğu Beylerbeyi Sarayı bahçesi, bugünde oldukça bakımlı durumdadır. Anıt ağaç niteliğindeki dev Manolyalara (*Magnolia grandiflora*), Kırmızı yapraklı kayın (*Fagus Sylvatica*), İstanbul’da çok sık rastlanmayan Akkestanesi türü (*Aesculus glabra*), saraya tünel den girişte karşıma çıkan dalları aşağı sarkık Karaağaç (*Ulmus Glabra* “ *Pendula*”), yine girişe yakın geniş bir alana yayılmış Bambular (*Philastachys bambusoides*) vb. gibi pek çok önemli ağaç ve çalı türleri rastlanmaktadır. (Yaltırık ve diğ., 1997) (Şekil. 4.30)

Saray bahçesinde geçmiş dönemlerde uygulandığı bilinen, ağaçlara budama ile şekil verme, topiary sanatı bugün de porsuk ve kurtbağı türlerinde uygulanmaktadır.

İlerî Rönesans-Barok bahçe şekillenmesinde önemli yer edinmiş olan çiçek ve çim parterleri ile bunların etrafında bodur şifirler ile bordür çekilerek oluşturulan geometrik şekilli düzenlemeler ve ağaçlara budama ile şekil verme sanatı kullanılmıştır. (Ekşi oğlu, 2001) (Şekil. 5.31)

Şekil. 4 30 Saray bahçesi ne girişte bulunan Bambul ar (*Phyllostachys bambusoides*). (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 31 Sol da bodur şimşirlerle bordür çekilerek yapılan geometrik şekilli düzenlemeler görülmektedir. Sağda ağaçlara budama ile şekil verme sanatı kullanılmıştır. (Kişisel Çekim)

Mabeyn-i Hümayun binasının önünde bulunan ve aksı oluşturan havuz içindeki grotto dan oluşan fıskiyesi ve çevresindeki tarhları ile formleri çizgiyi yansıtmaktadır. Tarhlar içinde simetrik olarak yerleştirilmiş palmiye ağaçlarının gövdelerine sarılan sarımsıklar dekoratif etki yaratmaktadır. Havuzun içinde yer alan grotto fıskiyesinin çevresini saran nilüfer çiçekleri doğal bir görünüm kazandırmaktadır. (Şekil. 4 32)

Setli bahçelerin altında ve duvara bitişik olarak bırakılan alanda yer alan tropik ormanları andıran bölüm formleri çizgilerin hakim olduğu bahçede farklı bir kimlik taşımaktadır. Bahçenin bazı noktalarında dairesel formu çiçekli alanlar içinde dekoratif şekilde budanmış çitler görülmektedir. (Salman, 1999)

Şekil.4 32 Sarayın önünde bulunan ve aksı oluşturan havuz ve içindeki grötödu fıskiye (Kışisel Çeki m)

4 2 3 Beylerbeyi Saray Bahçesi ni n Mimarî Öğeler Açısı ndan İncelen mesi

Aydı nlat m a Ele manları : Bahçe i çi nde aydı nlat m a ele manları, belirli bir düzen i çi nde yerleştirilip tarhları n dı ş çi zgi leri boyunca kapı giriş leri ne, bi naları n ön kısı mları na sabit şek il de konul muşt ur. Aydı nlat m direk leri nin yanı sıra rı hı m boyunca fenerli babalar da bu a naç la kullanı l mıştır. (Şekil. 4 33)

Günü müzde saray bahçesi ni n uygun görü l en böl ü m leri ne aydı nlat m a ele manları konularak gece bahçe ve bi nalar aydı nlatıl maktadı r.

Aks etrafında geliş en yollar üzerinde düzenli aralı k larla sıralanmış bahçe l a nbal arı he m yol u he m de çi çek tarhları nı aydı nlatacak şek il de düşünül müşt ü r. (Şekil. 4 34)

Şekil.4 33 Rı hı m boyunca yer alan fenerli babalar ve Saray yapı sı nı n ön kısı m na konul muş aydı nlat m a ele manı. (Kışisel Çeki m)

Şekil.4 34 Aks etrafında gelişen yollar üzerinde düzenli aralıklarla sıralanmış bahçe lambaları. (Kişisel Çekim)

Havuz : Beylerbeyi Saray Bahçesinde en önemli ve büyük havuz, set Bahçeleri'nin dördüncüsünde yer alan 40*70 metre boyutlarında ve 3 metre derinliğinde olan, eskiden Kuğu Gölü olarak adlandırılan havuz bulunmaktadır. Havuz bir çeşit su aynası görevini görmektedir. Fakat belli aralıklarla yerleştirilen fiskiyeler bu özelliğini zaman zaman bozmaktadır. Havuzun ucunda havuzdan kopuk olarak yapılmış küçük boyutlu bir grotto bulunmaktadır. Önemli günlerde çalıştırılan grottolu fiskiyenin biraz bakıma ihtiyacı olduğu saptanmıştır. (Şekil. 4 35)

Her set bahçesinde farklı form ve boyutta yer verilen su ögesi, dördüncü terasta bahçenin en güzel yeri olan grottodan beslenen dikdörtgen kuğu gölü ve alt setlerdeki barok havuzlar, çeşmeler birbirinden kopuk bir şekilde bahçede yer almaktadır. (Akdoğan, 1995)

Mabeyn-i Hümayun binasının önünde bulunan ve merkezi aksı oluşturan havuz gerek içindeki grottodan oluşan fiskiyesi, gerekse çevresindeki tarhları ile formel çizgiyi yansıtmaktadır. Harem bölümündeki bahçenin aksını oluşturan havuzda Selamlık bahçesindeki havuzdan farklı değildir.

Set bahçeleri'nin ikincisinde merkez aksın ortasında grotto fiskiyesi olan bir süs havuzu bulunmaktadır; havuz, çevresine simetrik aralıklarla sıralan bahçe aydınlatma elemanları ile aydınlatılmaktadır. (Şekil. 4 36)

Bahçe Zemin Döşemesi : Bahçenin yeşil parterlerle çevrilmiş kısımları dışında kalan ve sirkülasyon alanlarını oluşturan düzgün yollar renkli çakıllı kum kullanılarak kaplanmıştır.

Şekil.4 35 Set Bahçeleri'nin üst set bahçesinde yer alan büyük havuz ve havuzun ucunda bulunan grotto (Kişisel Çekim)

Şekil.4 36 Sol da Set bahçeleri'nin ikinci setinde merkez aksın ortasında grotto fıskiyesi olan bir süs havuzu Sağda Mabeyn-i Hümayun binasının önünde bulunan ve merkezi aksı oluşturan havuz (Kişisel Çekim)

Set bahçeleri'nin yanında merdivenlerin dışında bahçenin üst setten boğaz sahiline kadar kesintisiz devamını sağlamak amacıyla bir rampa düzenlenmiş, bu rampanın zemin döşemesi Arnavut kaldırım ile yapılmıştır. (Şekil.4 37)

Diğer Elemanlar : Eski den bahçede, hayvanat bahçesi ve içinde Abdülaziz'in kendi içine eğittiği, yaz günlerinde saray gittiğinde oynadığı bir aslanı bulmaktaymış. Bu yüzden bahçe içinde çok sayıda aslan heykelleri görülmektedir. Batıda yer alan Selamlık kapısının önünde yarı m daireler biçiminde mermerden Barok stilli merdivenler ile sütunlu girişin iki yanında yine mermerden iki aslan heykeli yer almaktadır. Deniz Köşkleri'nin bulunduğu alanda bulunan dönemin Avrupa saray bahçelerinde görülen çeşitli hayvan heykelleri'nin benzeri olan aslan heykelleri aynı Mabeyn-i Hümayun'un giriş kapısındaki benzerleri gibi sanki Anadolu Aslanları'na referans vermektedir. (Evyapan, 1974) (Şekil.4 38)

Şekil. 4 37 Sol da Arnavut kaldırımı ile zemin döşemesi yapılmış rampa. Sağda ve altta sirkülasyon alanlarını oluşturan düzgün yollar renkli çakıllı kum kullanılarak kaplanmıştır. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 38 Sol da sarayın deniz tarafındaki Deniz Köşkü önünde bulunan aslan heykeli. Sağda Beylerbeyi Sarayı yapısının giriş kapısında bulunan aslan heykelleri (Kişisel Çekim)

Selamlık Bahçesindeki havuzun çevresini süsleyen bronzdan hayvan heykelleri de bulunmaktadır. (Şekil. 4 39)

Set bahçeleri'ne geçişleri sağlayan merdivenlerin korulukları bitkisel formu de mirağlardan oluşmaktadır. (Şekil. 4 40)

Şekil.4 39 Beylerbeyi sarayı bahçesinde yer alan hayvan heykellerinden birkaç örnek (Kişisel Çekim)

Şekil.4 40 Etkisel formu demir ağlardan oluşan merdiven korkulukları. (Kişisel Çekim)

4.2.4 Beylerbeyi Sarayı Bahçesi İnceleme Sonucu

Beylerbeyi Sarayı 1979 yılında Ziraat Yüksek Müh. Ekrem GÜRENLİ tarafından yapılan “Beylerbeyi Sarayı Bahçe Restorasyon Projesi” ‘ne sadık kalınarak düzenlenmiştir. Beylerbeyi Sarayı bahçesinde geçmişte olan bazı arazi kayıplarının

yanı sıra, Boğaziçi Köprüsü'nün Anadolu yakasındaki ayağının bahçenin içinden geçmesi, saray bahçesi ne ve peyzajına büyük katkı vurmuştur. Bunun dışında bahçenin genel konseptinde bir değişiklik yoktur. Beylerbeyi Sarayı bahçesi incelenen diğer saray ve kasır bahçelerine (bitkisel materyal açısından bazı değişiklikler olsada) göre en bakımlı ve kaliteli en iyi muhafaza eden bahçedir.

Beylerbeyi Sarayı'nın bahçe düzenlemesinde dikkati çeken en önemli öğe yapının arka tarafında yer alan ve arazinin topografyasına göre düzenlenmiş, koru ile son bulan Set Bahçeleri'dir. Set bahçeleri birbirine merdiven ve rampalarla bağlanmıştır.

Mimari öğelerden çöp kutusu dışında diğer elemanlar bahçenin atmosferini yansıtmaktadır. Bahçede iki tür aydınlatma elemanları kullanılmaktadır: tarhları ve yol güzergahını aydınlatmak amacıyla kullanılan direkler ve rıhtımboyunca bulunan fenerli babalar. Beylerbeyi Sarayı bahçesi içerisinden dönemin padişahı tarafından sevilendiği için çok sayıda ve çeşitte hayvan heykellerine rastlanmaktadır.

4.3 Yıldız-Şale Köşkü

4.3.1 Yıldız-Şale Köşkü Bahçesinin Tasarım Açısından İncelenmesi

Beşiktaş- Ortaköy yolu üzerinde bulunan Yıldız Parkı'nda II. Abdülhamit zamanında yaptırılmış olan köşklerin en büyüğüdür. Yıldız Parkı'nın kuzeyinde bulunmaktadır.

Yıldız Sarayı yapılar topluluğunun önemli bir üyesi olan Şale Köşkü, 19. yüzyıl Osmanlı sivil mimari örneklerinin en ilgi çekicilerinden biridir. Köşk yapısı birbirine bitişik, farklı tarihlerde yapılmış üç bölümden oluşmaktadır.

Yıldız Sarayı bahçesinden geçilerek gelinen Şale Köşkü girişinde, Yıldız sarayı bahçe mimari özellikleri, yol kenarındaki korkuluklarla görülmeye başlar. Büyük bir demir kapıdan bahçeye girildiğinde de, Şale Köşkü sarayın bir uzantısı olduğundan bahçenin hem içeriğinde hem de donatı elemanlarında bu saraydan esintiler hissedilmektedir. Yıldız Sarayı'ndaki gibi geometrik desenler ve simetriden çok, doğal bir biçimlendirme görülmektedir. (Yaltırık ve diğ., 1997)

Bahçenin üst kısmındaki geniş alan hariç, genel de hafif bir eğimsöz konusudur. Yer yer rampalar, yer yer de merdivenler yapılmıştır. Arazi üzerindeki eğimden faydalananlar kastkatlar oluşturulmuştur. (Yaltırık ve diğ., 1997) (Şekil. A3)

Şale Köşkü, yüksek kagir bodrumkatı üzerine iki katlı olarak yapılmıştır. (Şekil. 4 41) Köşkün bahçe dekorasyonu fornel özellik göstermektedir. Naturalist yaklaşımın pitoresk öğelerle beslendiği bir düzenlemenin başarıyla uygulandığı bir bahçedir. Bahçenin Yıldız Sarayı hasbahçesindeki gibi yapay bir havuz etrafında geliştiği görülmektedir. (Salman, 1999) (Şekil. 4 42)

Havuz bahçenin bazı kısımlarında geniş su alanları oluştururken, bazı kısımlarda akan dere görünümünü almakta ve bazı yerlerinde de yer altından ilerleyerek daha ilerideki havuzla birleşmektedir. Bu haliyle oldukça doğal görünen havuz, bahçenin informal çizgileriyle uyum içindedir. (Yaltırık ve diğ., 1997)

Şekil. 4 41 Yüksek kagir bodrumkatı üzerine iki katlı olarak yapılmış, Şale Köşkü (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 42 Yapay bir havuz etrafında geliştiği görülen bahçe. (Kişisel Çekim)

Yapıya yakın yerlerdeki köprülerin karaya bağlantı noktalarındaki bahçe alanlarında düzenlenmiş çiçek tarhlarının varlığı formal bir yaklaşımın izlerini taşıırken, genel anlamda doğallık bahçenin tümüne hakimdir.

Havuzun daralan kısımlarında bir nehir görüntüsü veren noktalarda su içinde doğal oluşmuş gibi bırakılan küçük kayalar doğallığı kuvvetlendirir. (Şekil. 4.43)

Köşk yapısından uzaklaştıkça, artan naturalistik ifade biçimini dikkat çekmektedir. Havuz etrafındaki alanlar çimolarak bırakılmış, farklı cinsteki ağaç grupları gölgeli alanları oluşturmuştur. Yapının eğimli arazi üzerinde konumlandırılması ve bahçenin bu topografyaya bağlı kalınarak düzenlenmesinin doğal kurguyu destekleyici bir etken olduğu söylenebilir. (Salman, 1999) (Şekil. 4.44)

Şekil. 4.43 Bir nehir görüntüsü veren noktalarda su içinde doğal oluşmuş gibi bırakılan küçük kayalar. (Kişisel Çekim)

Bahçe tasarımımda gölge veren alanların yaratılması için kullanılmış ağaçların diplerinde küçük boyutlu çiçekli alanlar görülmektedir. (Şekil. 4.45)

Şale Köşkü bahçesinde yer alan önemli bir bölün de Li monluk'tur. Dökme demir ve camkullanılarak yapılan sera dönemin güzel örneklerinden biridir. Li monluk yapısı içinde farklı türde bitkiler yetiştirilmektedir

Şekil.4 44 Havuz etrafındaki düzenleme ve arazinin eği minden yararlanılarak yapılan kaskatları gösteren fotoğraflar. (Kişisel Çeki m)

Şekil.4 45 Şale Köşkü bahçesindeki çiçekli alanlarla gölge veren ağaçların birlikte kullanıldığı tarhlar bulunmaktadır. (Kişisel Çeki m)

Dol mabahçe Sarayı arşivi'ndeki bir evrakta köşk bahçesinde kullanılmak üzere 45 adet çam ağacının alınmış olduğu görülmektedir. Bahçenin doğal kurgusu naturalistik İngiliz bahçeleri ile paralellik gösterirken, yer yer görülen for mül ifadeler, 19. yüzyıl Osmanlı mîmarisinde olduğu gibi bahçe düzenlemelerinde de eklektik ifadenin göstergesidir. Genel olarak bütün bahçelerde kullanılan bahçe süsleme elemanları, grotto'lar, kaskatlar, nişanlar ile pitoresk bir atmosferin kurulmasına dikkat edilmiştir. (Sal man, 1999)

4.3.2 Yıldız-Şale Köşkü Bahçesinin Bitkisel Materyal Açısından İncelenmesi

Bitkisel materyal açısından zengin olan bahçede, *Acer negundo* “ Variegatum”, *Ginkgo biloba*, *Taxodium distichum*, Çam Sedir türleri gibi değerli ağaçlar bulunmakta ve bunların bakımları düzenli olarak yapılmaktadır. (Yaltırık ve diğ, 1997)

Şale Köşkü ve Kuşluk binalarının bulunduğu alan içinde farklı türden ağaçlar grupları bulunmaktadır. *Taxus baccata*, *Picea abies*, *Cedrus deodora*, *Magnolia grandiflora* bunlardan bazılarıdır. (Şekil. 4 46)

Bahçenin sınırları içinde bulunan sera bugün de faaliyettedir ve burada hem Şale Köşkü, hem de diğer saray bahçeleri için üretilmektedir.

Bahçede geometrik çim, çiçek parterlerine, kaskatlardan oluşan bahçenin aşağı kısmında yer alan havuzun etrafında ve yanındaki diğer parterlerde ağaç budama sanatına uygun budanmış, *Taxus baccata*lara rastlanmaktadır. (Şekil. 4 47)

Şekil. 4 46 Şale Köşkü bahçesindeki bitkilendirme gösteren birkaç fotoğraf. (Kişisel Çekim)

Şekil.4 47 Bahçede budama işlemi uygulanmış *Taxus baccata* (Kişisel Çekim)

Bahçenin belli noktalarında ortanca (*Hydrangea microphylla*) ve oya (*Lagerstroemia indica*) ağaçlarına rastlanmaktadır. (Şekil.4 48)

Şekil.4 48 Bahçede yer alan ortancalar (*Hydrangea microphylla*) ve Oya ağaçları (*Lagerstroemia indica*). (Kişisel Çekim)

Arazinin kotları üzerinde yer alan ağaç kümeleri ve diğer bahçe süsleme öğeleri pitoresk bir yaklaşımın ifadesidir. Doğal görünümünde bırakılmış ağaçlarla, şekillendirilmiş çitlerin birlikte kullanılması eklektik biçimin bir göstergesidir. 19. yüzyılda Osmanlı bahçelerinin eklektik ifade biçimleri Şale Kasrı bahçesinin düzenlenmesinde de örneklenmiştir. (Şekil. 4 49)

4.3.3 Yıldız-Şale Köşkü Bahçesinin Mimari Öğeler Açısından İncelenmesi

Havuz : Şale Köşkü'nün bulunduğu arazinin genel eğimi olduğundan yararlanılarak kaskatlı havuzlar yapılmıştır.

Havuz bahçenin bazı kısımlarında geniş su alanları oluştururken, bazı kısımlarda akan dere görünümünü almakta ve bazı yerlerinde de yer altından ilerleyerek daha ileri deki havuzla birleşmektedir. Bu haliyle oldukça doğal görünen havuz, bahçenin informal çizgileriyle uyum içindedir. (Yaltırık ve diğ., 1997) (Şekil. 4 50)

Şekil.4 49 Doğal görünümünde bırakılmış ağaçlarla şekillendirilmiş çitlerin birlikte kullanıldığı gösteren bir fotoğraf. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 50 Bahçede eğimden yararlanılarak kaskatların yanı sıra, bazı kısımlarında ise geniş su alanları oluşturulmaktadır. (Kişisel Çekim)

Yer yer daralan ve genişleyen havuzun iki tarafı ahşap görünümlü korkuluklu köprülerle birbirine bağlanmaktadır. Merdiven korkuluklarında ve havuz üzerinde yer alan köprülerde görülen dal ve sürgün desenleri bu bahçede doğaya aykırı uygulamalardan kaçınıldığı izlenimini vermektedir. (Yaltırık ve diğ., 1997) (Şekil. 4 51)

Şekil. 4 51 Ahşap görünümlü korkuluklu köprülerle birbirine bağlanan havuzdan bir görünüm (Kişisel Çekim)

Havuzun daralan kısımlarında bir nehir görüntüsü veren noktalarda su içinde doğal oluşmuş gibi bırakılan küçük kayalar naturel anlatım kuvvetlendirmektedir. (Şekil. 4 52)

Şekil. 4 52 Bahçedeki havuzlardan ayrıntılar (Kişisel Çeki m)

Aydı nlat m a Ele manları : Bahçe i çinde aydı nlat m a ele manları, belirli bir düzen i çinde yerleştirilip tarhların dı ş çizgileri boyunca kapı girişlerine, binaların ön kısım larına sabit şekilde konul muşt ur. (Şekil. 4 53)

Şekil. 4 53 Bahçe i çindeki aydı nlat m a ele manları. (Kişisel Çeki m)

Aks etrafında geliş en yollar üzerinde düzenli aralıklarla sıralanmış bahçe l a nbal arı ta m a men yol u aydı nlatacak şekilde düşünöl müşt ür. (Şekil. 4 54)

Şekil.4 54 Bahçede aydınlatma elemanları yolu ve çiçek tarhlarını aydınlatacak şekilde yerleştirilmiştir. (Kişisel Çekim)

Bahçe Zemin Döşemesi : Bahçede, düzenlenmiş çiçek tarhları ile çim olarak bırakılan alanların dışında kalan ve sirkülasyon alanları olan yolların döşemelerinde tamamen renkli çakıl kullanılmıştır. Su olukları olarak yol kenarlarında bırakılan eğimli boşluklar, iri çakıl kullanılarak döşenmiştir. (Şekil.4 55)

Diğer Elemanlar : Bahçede bulunan simetrik şekilde köşelere yerleştirilen bitkisel dekorlu nergisler çiçek vazoları ile aydınlatma elemanları bütünlük oluşturmaktadır. (Şekil.4 56)

Şekil.4 55 Solda bahçede renkli çakıl kullanılarak yapılan gezinti yolları. Sağda yol kenarlarında bırakılan, iri çakıl kullanılarak döşenmiş su olukları. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 56 Bahçede si metrik şekil de köşelere yerleştirilen çiçek buketlerini andıran bitkisel dekorlu mermer çiçek vazoları (Kişisel Çekiş)

Bahçede gelen ziyaretçilerin oturmaları ve dinlenmeleri amacıyla yer alan oturma gruplarına rastlanmaktadır. Fakat bu elemanlar tamamen bahçenin tasarımı özelliğine aykırı olan demir materyallerden oluşmaktadır. (Şekil. 4 57)

Ayrıca bahçede çöp elemanı olarak kullanılan materyal, dışarıda herhangi bir bahçede görebileceğiniz, yeşil renkli bir malzemeden yapılmıştır. Bu eleman da bahçenin diğer elemanlarıyla bir bütünlük sağlamalıdır. (Şekil. 4 58)

Şekil. 4 57 Bahçede gelen ziyaretçilerin oturması için konulan oturma elemanları. (Kişisel Çekiş)

Şekil. 4 58 Bahçede bulunan herhangi bir bahçede de görülebilecek çöp kutusu elemanları. (Kişisel Çekim)

Bahçenin for mül anlayışla düzenlenmiş böl ümlerinde gör ülen si metrik yerleştirilmiş çiçek vazoları, bahçe lambaları dönemin üslup özelliklerini yansıtmaktadır. Köşk bahçesi genel düzenleme prensipleri açısından sarayın diğer bahçe böl ümleri ile paralel bir yaklaşım izlerini taşımaktadır.

4.3.4 Yıldız-Şale Köşkü Bahçesi İnceleme Sonucu

Yıldız-Şale Köşkü, 19. yüzyıl Osmanlı sivil mimarisinin en ilgi çekici örneklerinden biridir. Köşk yapısı birbirine bitişik, farklı tarihlerde yapılmış üç böl ümden oluşmaktadır. Köşk yakınlarında for mül bir tasarım gör ülrken, köşk yapısından uzaklaştıkça, artan naturalistik ifade biçimi dikkat çekmektedir. Bahçenin, Yıldız Sarayı hasbahçesindeki gibi yapay bir havuz etrafında gelişti ği gör ülmektedir.

Yer yer daralan ve genişleyen havuzun iki tarafı ahşap gör ünümlü korkuluklu köprülerle birbirine bağlanmaktadır. Merdiven korkuluklarında ve havuz üzerinde yer alan köprülerde gör ülen dal ve sürgün desenleri bu bahçede doğaya aykırı uygulamalardan kaçınıldığı izlenimini vermektedir.

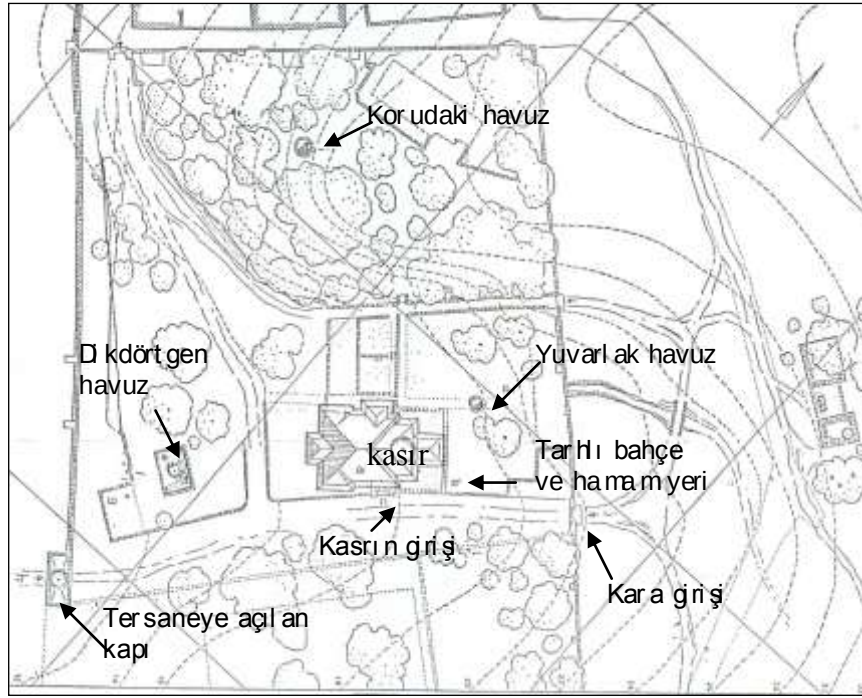
Yıldız- Şale Köşkü dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarına nazaran daha bakımsız gör ülmektedir. bahçe düzenlemesinde tasarımıyönünden değışiklikler gör ülmese de, bitkisel materyal açısından bir çok değışikli ğin olduğu saptanmıştır. Bahçede, bahçenin ki mi ğine uymayan oturma elemanları ve çöp kutularına rastlanmaktadır.

4.4 Aynalıkavak Kasrı

4.4.1. Aynalıkavak Kasrı Bahçesinin Tasarım Açısından İncelenmesi

Haliç kıyısında eski Tersane sarayı'nın bulunduğu arazi üzerinde yapılan Aynalıkavak kasrı günümüze ulaşan en önemli kasır yapılarından biridir. 1616 yılında Sultan I. Ahmet döneminde, sarayın yanına Sultanın emri ile bir de çiçek bahçesi düzenlenmiştir.

Aynalıkavak Kasrı, III. Selim II. Mahmut ve II. Abdülhamid dönemlerinde tersaneye yapılan eklemeler nedeniyle denizden ilişkisi kesilmiştir. Günümüze ulaşan yapının kara tarafında olan ön cephesi iki katlı, Haliç yönünde olan cephesi ise arazinin eğiminden dolayı üç katlıdır. (Şekil. 4.59)

Şekil 4.59 Aynalıkavak Kasrı'nın ilk halini gösteren plan

Aynalıkavak Kasrı Batı etkisinin Türk bahçe eğilimleriyle bağdaştığı örneklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Kasrın iki yanında biçimlenen formlu bahçecikler, aksiyal olmalarıyla havuzlar, birkaç basamakla birbirine geçilen setler üzerindeki düzenlemeler, yapıya göre aksiyal olmalarıyla servis giriş yolu, parter ve yol boyunca dikilen ulu ağaçlarıyla batı formlu düzeni kadar Türk bahçe özelliğini de yansıtmaktadır. (Akdoğan, 1995)

Aynalıkavak Kasrı Projesi, 1986 yılında Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI tarafından yapılmıştır. (Şekil. A4)

1986 yılında yapılan projede ana felsefe, kasrın tarihi gelişiminde de belirtildiği gibi çiçek olayının vurgulandığı bu kasırda soğanlı çiçek sergilenen alanlarına ağırlık verilmiştir. (Yıldızci, 1986a)

Yapılan projede mevcut doku aynen korunmaya çalışılmıştır. Kasır yakın çevresinde geometrik biçimdeki bahçeye karşın, uzak mekanda tamenen doğal görünümünü plan kavramı getirilmiştir. Kasrın kuzeybatısındaki alan üzerinde, boylu ağaçların yer aldığı setler değişik mevsim çiçeklerini sergilendiği alanlar olarak planlanmıştır. (Yıldızci, 1986a)

Bahçeler bir yönde meydan, öbür yönde denizle sınırlanmaktadır. Giriş, kasır yapısının bir yanından, ağaçlı bir yoldandır. Bu yol deniz kıyısı kulesine dek uzanır. Ağaçlı ve yapıya göre aksiyal olmaayan giriş yolu adeta erken Toksan Rönesans bahçelerini Servili giriş aventürlerini anımsatır. Yapıtı iki kısa önünde birer formlu bahçecik yer almaktadır. (Yaltırık ve diğ., 1997)

Sundurmalı giriş ilişkisi, meydan önündeki bahçe daha küçük ve yalındır. Sundurmalı altındaki ufak mermer havuzun iki yanındaki alçak gönüllü tarhlarıyla ve aksiyal olmaayan ilişkilerde bir yanda yer alan kuşluk ve kuşlu havuzuyla, yüksek ağaçların he men yanında yer almasıyla denilebilir ki, bahçe Türk bahçesinin kendine özgü formlu çizgilerini yansıtır. Öbür uçtaki giriş ilişkisi bahçe yapıyla aynı düzlemde kalmakta, giriş yolu eğilerek kuleye ulaştığında bahçe bir-iki metrelik bir duvara oturmaktadır. Bahçe diğerinden daha formlu çizgiler taşır; ana tarihi içinde yapıya göre aksiyal bir havuz yer almaktadır. (Yaltırık ve diğ., 1997)

Havuzun çevresini saran düzgün çiçek ekili bantların formlu etkisini, farklı konularda yerleştirilen ağaç ve çitlerin doğal görünümü yumuşatmaktadır. (Salman, 1999) (Şekil. 460)

Şekil. 4 60 Kaseri'nin arkasında yer alan kare formlu havuz.

Aynalı kavak Kaseri'nin doğu yönünde olan bahçe alanı araziinin eğimli oluşundan dolayı setli olarak tasarlanmıştır. Küçük ölçülerde düzenlenmiş setlerde formlar yaklaşımgörül mektedir.

Bahçenin genel tasarımı ögesi içinde yer alan yumuşak formlar yaklaşım koruluğa yaklaştıkça yerini doğal bir ifadeye bırakmaktadır. Bahçede uygulanan bu tasarımı anlayışı Avrupa'da gelişen Naturalistik bahçe anlayışının yansıması durumundadır.

Kırsacası, Aynalı kavak bahçeleri batı etkisinin Türk bahçesine yabancı düşmediği, aşırı olmayan yalın ölçülerde uygulandığı ve harmonik bir karışım meydana getirebildiği bir örnektir.

4.4.2 Aynalı kavak Kaseri Bahçesinin Estetik Materyal Açısından İncelenmesi

Bahçede minyatürlerde görülen, fıstık çam ve servi ağaçları dışında II. Mehmet döneminde ait olduğu söylenen üç tane sakız ağacı ile erguvan, manolya, çitlenbiç, at kestanesi, kavak, sedir ve porsuk ağaçları bulunmaktadır.

Şiirlerle çevrelenmiş tek tür çiçeklerin bulunduğu tarhlar, geniş çim alanlar ve yüzey üzerinde serpiştirilmiş şekilde bulunan yaşlı ağaçlar bahçenin genel tasarımı öğelerini oluşturmaktadır.

Aynalı kavak Kaseri bahçesinin meydan girişinden girildiğinde Tersane Kapısı'na kadar uzanan yol boyunca İhlamur ağaçları yer almaktadır. Kaseri'nin ön cephesindeki

bahçe içinde büyük manolya (*Magnolia grandiflora*) aēaları na ve *Cedrus deodora* (sedir) 'lara rastlanmaktadır. Kasrı n  n cephesinde yer alan bu bahçede , sıkıştırıl mş toprak zemimli patikalar dışında kalan alanlar baheni n tümünde olduēu gibi i m olarak bırakıl mştır. Ayrıca g l ge veren aēalardan meydana gelen küçük gruplar da bahçe düzeni içinde yer almaktadır. Baheni n bazı duvarların sar maşık bitkileri ile sar dırıl mş olduēu görülmektedir. (şekil. 4 61)

şekil. 4 61 Aynalı kavak Kasrı  n bahçesinden bir görüntü

Aynalı kavak Kasrı 'nın doēu yönünde denize kadar ilerleyen bahçe içinde yer alan aynı cins çiçeklerden oluş mş tarhlar, çeşitli cinslerdeki aēalar tümüyle doēal bir anlayış çerçevesinde düzenlenmiştir.

Kasır yapı sı nın arkasında kalan büyük havuzun bulunduēu bahçede yol boyunca sıralanmş at kestanesi (*Aesculus hippocastanum*) aēaları bulunaktadır. Havuzun evresi düzgün iek tarhları ile çevrelenmiştir. Ayrıca bu bahçede sedir (*Cedrus deodora*) ve porsuk (*Taxus baccata*) gibi aēalar da yer almaktadır.

Baheni n sol tarafındaki küçük yuvarlak havuzun bulunduēu bahçe koru ile sınırlanmaktadır. Koru içinde (*Pistacia atlantica*), akasya (*Robinia pseudoacacia*) gibi geniş yapraklı aēalar yer almaktadır. (şekil.4. 62)

Şekil. 4 62 Bahçeni n sol tarafı nda bul unan korudan gör ünt üler.

4.4.3 Aynalı kavak Kasrı Bahçesi ni n Mimar i Öğeler Açısı ndan İncelenmesi

Havuz : Kasrı n arka cephesi ni n baktı ğı bahçede büyük süs havuzu bul unma ktadır. Havuzun i çinde yer alan kare for mlu mer mer fıskiye oryantalist etkiler taşı ma ktadır. Havuz ufak ve orjinal dir. Ancak yapı t-havuz ili şki si dı şı nda aksiyal ve bakı şı nı bir düzen gör ülm e me ktadır. Öyle ki, havuzun ortasında yer al dı ğı kare biçim li tarhla yapı t arasında, şekillenmesi ni n yür üm e düzeninden çı ktı ğı anlaşı lan ve havuzla yapı tın ver dı ğı yönlendirmeden hiç de etkilen me yen bir başka tarh yer al ma ktadır. (Yaltır ık ve dı ğı ,1997)

Yapı ya girerken, güney cephesi nde ortası yükseltil mi ş yalı n üsl ubu ile saçak altı nda yer alan mer mer sahanlı ğı n ortasında küçük bir havuz bul unma ktadır. Fıski yeli küçük mer mer havuz oryant al etkiler taşı ma ktadır.

Kasrı n ana giriş kapısı ndan aşı ğı doğru i nerken yapı nı n solunda dairesel for mlu küçük bir havuz bul unma ktadır. Bu havuzun çevresi çi çek tarhları ile çevrelen mi ştir.

Kası n doğu yönünde küçük ölçülerle setlendiril mi ş bahçede Barok etkili mer mer bir çeş me bul unma ktadır.

Aydı nlat ma Ele manları : Aydı nlat ma ele manları bahçeyi ve çi çek tarhlarını aydı nlatacak şekilde düzenli olarak yerle ştiril mi ştir. Aydı nlat ma ele manları di ğer saray ve kasır bahçelerinde oldu ğu gibi, beyaz de mir dök ümden yapı lmı ştır. (Şekil. 4 63)

Şekil. 4 63 Sol da saçak altında yer alan küçük havuz. Sağda Aynalıkavak Kasrı bahçesi nde aydınlatma elemanları ve konuları.

Bahçe Zemin Döşemesi : Bahçede, düzenlenmiş çiçek tarhları ile çim olarak bırakılan alanların dışında kalan ve sirkülasyon alanları olan yolların döşemelerinde tamamen sıkıştırılmış toprak zeminli renkli çakıl kullanılmıştır. (Şekil 5. 64)

Şekil. 4 64 Aynalıkavak Kasrı bahçesinde kullanılan zemin döşemesi.

Diğer Elemanlar : Kasrın ön bahçesinde bulunan dairesel formu küçük havuzun kenarlarında kartal heykelleri bulunmaktadır. Sımetrik olarak havuzun kenarına yerleştirilmiş olan kartal heykelleri çeşitlilik katmaktadır. (Şekil. 4 65)

Şekil. 4.65 Havuz kenarında bulunan simetrik olarak yerleştirilmiş kartal heykellerinden biri.

4.4.4 Aynalıkavak Kasrı Bahçesi İnceleme Sonucu

Günümüze ulaşan en önemli kasır yapılarından biri olan Aynalıkavak Kasrı, Haliç kıyısında eski Tersane Sarayı'nın bulunduğu arazi üzerinde yapılmıştır.

Aynalıkavak Kasrı Batı etkisinin Türk bahçe eğilimiyle bağdaştığı örnek olarak büyük önem taşımaktadır. Kasır bahçesinde, aksiyal olmayan havuzlar, birkaç basamakla birbirine geçilen setler üzerindeki düzenlemeler, parter ve yol boyunca dikilen ulu ağaçlarıyla batı formal düzeni kadar Türk bahçe özelliğinin de yansıtıldığı görülmüştür.

Aynalıkavak Kasrı Projesi, 1986 yılında Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI tarafından mevcut doku aynen korunmaya çalışılarak yapılmıştır. Kasır yakın çevresinde geometrik biçimdeki bahçeye karşın, uzak mekanda tamamen doğal görünümü ü plan kavram getirilmiştir.

Aynalıkavak Kasrı bahçesi günümüzde tümüyle bakıma alınmış ve restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. Çalışmaların mümkün olduğunca orijinaline uygun olmasına çalışılmaktadır. Kasır bahçesinde zemin döşemesi olarak çakıl-kum malzemesi yanı sıra granit parke taşı da kullanılmıştır.

4.5. İhlamur Kasrı

4.5.1. İhlamur Kasrı Bahçesinin Tasarım Açısından İncelenmesi

Köşk yapıları ile birlikte 24.727 m²lik bir alan üzerine yayılan kasır bahçesi tümüyle İngiliz Naturalistik bahçelerinin yansımalarını taşıyan bir Türk bahçesidir. Mırcıoğlu Köşkü'nün bulunduğu dairesel formu bahçe içinde bulunan informal çizgili havuz etrafında tasarlanan çim parterleri genel bahçe çizgilerinin belirlemektedir. Havuzun çevresinde yer alan gölge veren ağaçların oluşturdukları küçük gruplar Türk bahçesi fikrinin yansımalarıdır. Havuz çevresinde belli aralıklarla yerleştirilmiş bodur ağaçlar, çim alanı kaplayan ve yer yer ağaç diplerine kadar gelen sarmaşıklarla ile sırtlan heykeli ni yarattığı görsel etki Naturalistik İngiliz bahçelerinin küçük boyutlu alanda uygulanmasının güzel bir örneğini oluşturmaktadır. (Salman, 1999) (Şekil. 4.5) (Şekil. 4.66)

Mırcıoğlu Köşkü'nün sol tarafında, sık ağaçların bulunduğu yamaçlara sırtını dayamış alanda yer alan set üzerinde bulunan dairesel formu fiskiyeli havuz Türk bahçesi anlayışının tipik örneğini oluşturmaktadır. Türk bahçesindeki gölgelik ve kuytu alanlar yaratılmasındaki fikrini destekleyen anlayış olan sık olarak dikilmiş ağaçlar bu küçük set bahçesinde de görülmektedir. Ayrıca ağaçların diplerinde görülen çiçekler doğal bir etki yaratmaktadır. (Şekil. 4.67)

Şekil. 4.66 Sol da İhlamur Kasrı yapılarının bulunduğu bahçe içindeki informal tarzdaki havuz görülmektedir. Sağda bahçe içinde çim alanı kaplayan ve yer yer ağaç diplerine kadar gelen sarmaşıklar görülmektedir. (Kişisel Çekim)

Kasır yapılarının kuzeyindeki alanda informal yapıda bir havuz daha bulunmaktadır. Bu havuzun etrafı çiçek tarhı ile çevrelenmiştir. Havuzun bulunduğu bu bahçede gelen ziyaretçilere hizmet etmesi için yapılmış bir cafe bulunmaktadır. (Şekil. 4.68)

Şekil. 4.67 Mırasım Köşkü'nün sol tarafında, sık ağaçların bulunduğu yamaçlara sırtını dayamış alanda yer alan set bahçesi. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4.68 Kasır yapılarının kuzeyindeki alanda etrafı çiçek tarhı ile çevrelenmiş, informal tarzdaki havuz. Resmin tam karşısında gelen ziyaretçilere hizmet eden kafe görülmektedir. (Kişisel Çekim)

4.5.2 İhlamur Kasrı Bahçesinin Bitkisel Materyal Açısından İncelenmesi

Düzenlenmede yer alan ağaçlar büyük ve yaprağını döken ağaçlardır. Yerli ağaçlar dışında dekorasyonda Mavi sedir (*Cedrus atlantica* “ *glauca*”), Sekonya (*Sequoia sempervirens*), Mabet ağacı (*Ginkgo biloba*) gibi yabancı orijinli ağaçlar da kullanılmıştır. Bahçe dekorasyonunda kullanılan ağaçlar arasında kasra adını veren İhlamur ağacına (*Tilia* ssp.) bahçe içinde pek fazla rastlanmamaktadır.

Havuz çevresinde, belli aralıklarla yerleştirilmiş bodur ağaçlar, çim alanı kaplayan ve yer yer ağaç diplerine kadar gelen sarmaşıklar yer almaktadır. Ayrıca havuz etrafında dikey çeken diğer bir bitki de Cortaderia selloana'dır. Her zaman yeşil olan bu bitki yazın sonuna doğru açan krem beyaz çiçekleri bahçeye değişik bir hava kazandırmaktadır. (Şekil.4.69)

Bahçe düzenlenmesinde genelde tarhlar geniş çim alanları olarak düşünülmüştür. Tarhların kenarlarına yol güzergahları boyunca mevsimlik çiçeklerden oluşan kırmızı rengi ağırlıkta olduğu çiçek parterleri düzenlenmiştir. (Şekil. 4.70)

Arka bahçeyi ön bahçeye bağlayan yolun iki tarafında ağaçlıklı çim alanlarını sirkülasyon alanlarından ayırmak amacıyla, yolun sınırlarını oluşturan ortanca dizileri gölge veren geniş tepeli ağaçların altında kullanılmıştır. (Şekil. 4.71)

Şekil. 4.69 Solda ağaç diplerinde görülen ve çim alanlarını kaplayan sarmaşıklar. Sağda informal havuz etrafındaki tarhda yer alan Cortaderia selloana. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4.70 Mevsimlik çiçeklerden oluşan çiçek parterleri. (Kişisel Çekim)

Şekil.4 71 Ağaç altlarında yer alan yolun sınırlarını oluşturan ortanca grupları. (Kişisel Çekişme)

Kasır yapılarının kuzeyinde yer alan informal havuz etrafındaki genel bitkilendirme anlayışı diğer bahçelerdeki gibi gölgelik alanlar yaratılmasına yöneliktir. Bu amaçla Umus minor gibi iri gövdeli ve geniş tepeli ağaçlar kullanılmıştır. (Şekil.4.72)

Şekil.4.72 Informal formlardaki havuz etrafındaki, mevsimlik çiçeklerden oluşan çiçek tarhı ve bahçede geniş tepeli ağaçlarla yaratılan kuytuluk ve gölgelik hissi görülmektedir. (Kişisel Çekişme)

İhlamur kasrı bahçesinde yaprak döken geniş tepeli ağaçların yanı sıra Cedrus libani, Cedrus deodora gibi iğne yapraklı ağaçlar da bulunmaktadır. (Şekil.4.73)

Şekil. 4 73 Bahçede yer alan iğne yapraklı ağaçlardan örnekler. (Kişisel Çeki m)

4 5 3 İhlamur Kasrı Bahçesi nin Mimari Öğeler Açısından İncelenmesi

Havuz : MİRASI m ve Maiyet Köşk'lerinin bulunduğu dairesel for mlı bahçe i çinde infor mel çizgili bir havuz bulunmaktadır. Gül dolu olan bu bahçede iki kasır arasındaki aslanlı havuz 1978-85 yıllarındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarıl mış ve tekrar kullanılmaya başlanmıştır.

19. yüzyıl sonlarında yapılan bir yağlı boya tabloda bahçenin ortasındaki havuzun çevresinde sınırlayıcı bordürlere rastlanmaktadır, mer mer bordürlerin düzenlenmeye daha sonra katıldığı anlaşılmaktadır. Yağlı tablolar da mer mer bordürsüz olarak görülen infor mel havuz ,doğal bir gölet izleni ni yaratmaktadır. (Şekil. 4 74)

Bahçenin setli böl ümünde yer alan küçük havuzsa daha yalın ve gözden uzaktır. Oval for mda düzenlenmiş bu küçük havuzun i çinde mer mer bir fiski ye bulunmaktadır. Set üzerindeki bu küçük fiskiyeli havuz daha sonra bulunarak kurtarıl mıştır.

Ayrıca bahçede kasır yapılarının dışında kalan, korul uğu andıran alan i çinde infor mel tarzda düzenlenmiş bir havuz bulunmaktadır. (Şekil. 4 75)

Şekil. 4 74 MİRASI MEVİYE KÖŞK'LERİNİN BULUNDUĞU DAİRESEL FORMLU BAHÇE İÇİNDE YER ALAN İNFORMEL ÇİZGİLİ BİR HAVUZ. (KİŞİSEL ÇEKİM)

Aydınlatma Elemanları : Belli aralıklarla yerleştirilen dönemin üslup özelliklerini taşıyan bahçe aydınlatma elemanları bahçeyi çevreleyen yolları aydınlatacak şekilde yerleştirilmiştir. (Şekil. 4 76)

Şekil. 4 75 Bahçe içinde yer alan diğer havuzlar. (KİŞİSEL ÇEKİM)

Bahçe Zemin Döşemesi : Bahçe zeminini genel olarak parke taşı döşemesidir. 19. yüzyılda yapılan gravürlerden bahçe zemininin toprak olduğu görülmektedir. Kasır bahçesindeki sirkülasyon alanları ile bu alanlar içinde kalan çim ve ağaç gruplarının oluşturduğu bahçe mekanları tümüyle informel çizgilere sahiptir.

MİRASI MEVİYE KÖŞKÜ sol tarafında yer alan set bahçesinde, havuz kenarındaki zemin döşemesi, bahçenin arkasında koru içinde kalan havuzun bulunduğu zemin döşemesi, çokgen formu kayrak taşlarıdır ve taşların arası çimlendirli olarak düşünülmüştür. Bu

düzenleme, bahçenin ana zemin dokusunu oluşturan çim alanlar ile birlikte sağlanmıştır.

Şekil. 4 76 Bahçede kullanılan aydınlatma direkleri. (Kişisel Çekim)

Diğer Elemanlar : Mürasim ve Miiyet Köşk'lerinin bulunduğu bahçe içindeki havuzun çevresinde iki aslan ve bir sırtlan heykeli bulunmaktadır. Eski den saray bahçelerinde serbestçe dol aşan hayvanların yerinin bugün yalnız heykelleri almıştır. Yağlı boya tablolar da aslan heykellerine rastlanmaktadır. Bu da aslan heykellerinin, bahçe düzenlemesine daha sonra katıldığı nın bir göstergesidir. (Şekil. 4 77)

Bahçe içinde duvara yaslanmış şekilde bulunan Barok çizgili çeşme, Türk kimliğini taşıyan bir başka önemli süsleme elemanıdır. Çeşme etrafını ve duvarı tümüyle sarmaşık bitkiler kaplamıştır.. (Şekil. 4 78)

Şekil. 4.77 Kasır yapılarının önünde bulunan havuz etrafındaki aslan ve sırtlan heykelleri. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4.78 Bahçe içinde duvara yaslanmış şekilde bulunan Barok çizgili çeşme. Çeşmenin etrafını saran ve duvarı tümüyle kaplayan sarmaşık görülmektedir. (Kişisel Çekim)

Bugünkü çevre duvarları, Mabeyn Köşkü ile aynı eksene yerleştirilen ajurlu bir demir döküm kapı ve aynı köşkün sağındaki bir başka kapı ile dış dünyaya açılmaktadır. Eksendeki kapının hemen yanında da Maiyet Köşkü için kullanıldığı anlaşılan üçüncü bir kapı dikkati çekmektedir (İhlal Kasrı, 1994). (Şekil. 4.79)

Şekil. 4 79 Bahçeyi dış dünyaya açan de mir döküm kapılar. (Kşisel Çeki m)

Bahçede ayrıca otur ma ele manlarına ve çöp kut ularına da rastlanm ştır. Ot ur na ele manları i ki t ürl üdür. Biri ncisi kasır yapıları nı n bul unduğu ön bahçe i ç i nde yer al an ot ur na grupları, i ki ncisi i se yapıları n dı ş ı nda kalan kor ul uğu andı ran bahçe i ç i nde, havuz etraf ı na konu mland ırıl mış, kafeye ait ol an ot ur na gruplarıdır. İ ki si de bahçeni n at mosferi ne uyma yacak şek il de tasarlanm ştır. (Şekil. 4 80)

Şekil. 4 80 Bahçe i ç i nde yer al an ot ur na ele manları. (Kşisel Çeki m)

4.5.4 İhlamur Kasrı Bahçesi İnceleme Sonucu

İhlamur Kasrı bahçesinin düzenlenmesi, geçmişten günümüze kadar bir çok değişikliklere uğramıştır. Önceleri büyük bir koruluk olan arazi günümüzde 24.727 m²lik bir alanı kaplamaktadır. Bahçenin kimliğini yansıtan Miyyet ve Merasim Köşklarinin bulunduğu alan içindeki informal tarzdaki havuz, çeşitli gravürlerden incelendiği kadarıyla, doğal bir gölet izlenimi verirken şu anda etrafı mermer bordürlerle sınırlandırılmıştır. Havuz 1978-85 yıllarındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarılmış ve tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca aynı gravürlerde bahçenin zemin döşemesi çakıl- kum olarak görülmekte, fakat günümüzde farklı türde zemin malzemeleri kullanıldığı gözlemlenmektedir: granit parke taşı ve değişik formlardaki kayrak taşları.

İhlamur Kasrı'nın elde edilen projesinin, gerek bahçe düzenlenmesi olsun gerekse bitkisel materyal açısından olsun bugünü yansıtmadığı gözlemlenmiştir. Bahçe bakımının orta derecede yapılmaktadır. Bahçe düzenlenmesinde, diğer bahçelerden farklı olarak, çim alanı kaplayan ve yer yer ağaç diplerine kadar gelen sarmaşıklar dikkat çekmektedir. Ayrıca bahçede kasra adını veren İhlamur ağaçlarının bulunması ilginç bir detayı yansıtmaktadır.

4.6. Mıslak Kasrı

4.6.1. Mıslak Kasrı Bahçesinin Tasarım Açısından İncelenmesi

Kasrın bölümleri Kasrı Humayun, Mabeyn-i Humayun, Çadır Köşkü, Paşalar dairesi ve Li monluk'tur. Yapılar 170.000 m²lik bir orman arazisinin ortasındaki koruda yer almaktadır. (Yaltınk ve diğ., 1997)

Mıslak Kasırları bahçe düzenlenmesine ait proje Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI tarafından 1986 yılında yapılmıştır. (Şekil. A6)

Eski döneme ait elde edilen Mıslak Kasrı bahçesinin röleve fotoğrafından yararlanılarak bu plan hazırlanmıştır. Bu çalışmaya göre Büyük Av Köşkü arkasında kalan bahçede yer alan ve üzeri toprakla kapatılmış bulunan 5 m çapındaki havuz, röleve sonucu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca seranın kuzeyinde görülen ve yine toprakla dolmuş olan yaklaşık 90 metre karelik gölet, kazılar sonucu ortaya çıkarılmıştır. (Yıldızci, 1986b)

Yapılan projenin raporunda belirtildiğine göre kasırda mevcut ağaç dokusu oldukça yoğun olduğundan bazı ağaçların kesilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Büyük Av Köşkü'nün ön ve arka bahçelerinde Barok stilini vurgulayan ve Türk Bahçesi bitki özelliğini yansıtan bitkilerin seçilmesinde dikkat edilmiştir. (Yıldızca, 1986b)

Kasır yapılarının en önemlisi Kasır-ı Hümayun'dur. Kasır bahçesinin giriş yönünde geniş merdivenlerin tam karşısında yer alan yarı kagir bir yapıdır. Kasır-ı Hümayun yapısının önünde ve arkasında iki formal düzenli bahçe bulunmakta, daha alt seviyedeki yuvarlak bir havuzun ve simetrik çiçek parterlerinin yer aldığı arka bahçeye basamaklarla inilmektedir. (Şekil. 4 81)

Şekil. 5 81 Kasır bahçesinin giriş yönünde, geniş merdivenlerin tam karşısında yer alan Kasır-ı Hümayun (Kişisel Çekim)

Kasır bahçesinde yer alan diğer bir yapı da Mabeyn-i Hümayun'dur. Bu yapının arkasında kalan, büyük bir salondan geçilen Li monluk'un, bir kenarı duvar, iki cephesi ve çatısı demir konstrüksiyon üzerine cam ile kaplanmıştır. (Göksoy, 1994) (Şekil. 4 82)

Kasır-ı Hümayun'un kuzeybatısında yer alan yapı Çadır Köşkü, alt katı ocaklı bir mекan ve üstte tek bir odadan oluşan sekizgen planlı bir yapıdır. Köşkün etrafı ahşap korkuluklu balkonla çevrilidir. Çadır Köşkü, Osmanlı saray ve kasırlarının hemen tümünde görüldüğü gibi, Ot ağı-ı Hümayun geleneğinin sonucu olarak, gerek mimari planı olarak gerekse de işlevsel yanı ile bu köşk yapısında kendini göstermiştir. Altında mutfak bölümü, üstünde çevresi balkon olan tek mекandan oluşan Çadır

Köşk, ormana ege men bir noktada bulunmaktadı r. (Göksoy, 1994; Sözen, 1990).
(Şekil. 4 83)

Şekil. 4 82 Mıbeyn-i Hümayun'un arkasında kalan, büyük bir salondan geçilen Li nınluk. Li nınluk'un bir kenarı duvar, iki cephesi ve çatısı de mır konstrüksiyon üzerine ca m ile kaplanmıştır. Resi nde Li nınluk önündeki for m el tarzda düzenlenmiş çim tarhları görülmektedir. (Kışisel Çekil m)

Şekil. 4 83 Altında mutfak böl ü mü, üst ünde çevresi balkon ol an tek m ekandan oluş an Çadır Köşk, ormana ege men bir noktada bulunmaktadı r (Kışisel Çeki m)

Dikdörtgen for m lu bir alan n dış çizgilerini oluşturan yapıların arasında kalan alanlardaki bahçeler for m el üslup anlayışı ile düzenlenmiştir. İki ayrı kotta düzenlen en set bahçelerden ilkinde si metrik olarak yerleştiril miş oval for m lu iki tarh göze çarp maktadır. Bu bahçenin yapılar dışında kalan ön cephesi simetrik çim alanlarla kapatıl mış, bahçeye giriş için doğ al bir açıklık bırakıl mıştır. (Şekil. 4 84)

Alt kotta kalan ikinci set bahçe içinde merkez aks üzerinde yer alan oval for m lu göbeğin iki tarafında si metrik olarak yerleştiril miş dairesel for m lu iki tarh

görülmektedir. Çiçek dikilmiş tarhlar üzerinde simetrik olarak yerleştirilmiş dekoratif formlu çitler görülmektedir. (Şekil. 4 85)

Şekil. 4 84 Sol da bahçenin yapılar dışında kalan ön cephesinde bahçeye girişi için doğal bir açıklık bırakılmıştır. Sağda set bahçelerden ilkinde simetrik olarak yerleştirilmiş oval formlu iki tarhın birinden görüntü (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 85 Alt settedeki bahçe içinde merkez aks üzerinde yer alan oval formlu göbeğin iki tarafında simetrik olarak yerleştirilmiş dairesel formlu iki tarh görülmektedir. Çiçek dikilmiş tarhlar üzerinde simetrik olarak yerleştirilmiş dekoratif formlu çitler görülmektedir (Kişisel Çekim)

Kasır yapılarının önünde yer alan bahçede düzenli aralıklarla simetrik şekilde iki sıra dizilmiş çam ağaçlarının bulunduğu alan aynı zamanda bahçenin sınırını da oluşturmaktadır. Bu bölündeki düzenleme anlayışı da harita üzerinde görülen planlama anlayışı ile aynıdır. Kasır yapılarının içinde bulunduğu bahçenin doğal sınırlarını oluşturan dikdörtgen formlu gül tarhları yine haritada yer alan plan ile paralellik göstermektedir. (Şekil. 4 86)

Maslak Kasırları'nın bulunduğu infor mel düzenlenmiş koruluk alan ve yapıların yer aldığı bölündeki kısıtlı formel alanlar ile 19. yüzyılın tipik bahçe tasarım özelliği olan Naturalistik bahçelerin İstanbul'da uygulanan tipik örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Şekil.4.86 Kasır yapılarının önündeki bahçede yer alan gül grupları.

4.6.2 Mıslak Kasrı Bahçesi'nin Bitkisel Materyal Açısından İncelenmesi

1986 yılında Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI tarafından yapılan proje referansında ve yapılan gözlemler sonucunda bahçede *Taxus baccata*, *Robinia pseudoacacia*, *Aesculus hippocastanum*, *Carpinus betulus*, *Picea conica*, *Cedrus libani* gibi farklı türden bitkilerin olduğu görülmektedir. Mevsimlik çiçeklerle de tasarımı desteklenmiştir.

Kasır yapılarının sınırlarını oluşturduğu ön bahçenin dış çizgilerini oluşturan tarh düzenlemesi içinde, belli aralıklarla yerleştirilen Conik ladin (*Picea conica*)'lara rastlanmaktadır. Conik ladinlerin önünde de mevsimlik çiçeklerden oluşan bir düzenleme uygulanmıştır. (Şekil.4.87) Fakat yapılan projede, kasra girişin sağ tarafında yer alan tarhda conik ladinlerin arkasında görülen *aucuba japonica* çalılarının yerlerinde bugün ortacalar bulunmaktadır.

Kasra girişte, Büyük Av Kökü'nün girişini vurgulayan aks boyunda dikilen çeşitli bitkilere rastlanmaktadır. Hemen girişte simetrik olarak yerleştirilmiş, büyük boyutlara ulaşmış *Cedrus libani* ağaçları dikkat çekmektedir. Ayrıca aksı vurgulayan ve aynı zamanda yolun aydınlatmasını sağlayan aydınlatma elemanları etrafına sarılmış, sarımsık gülleri görülmektedir. Bu düzenleme bahçede genel olarak görülen bir düzenlemedir.

Ön bahçe içindeki formlar olarak düzenlenmiş oval formu tarhlar geniş çim alanları olarak düşünülmüş, bu çim alanları mozaik şifirlerle sırlandırılmıştır. Mıslak

Kasırları bahçesinde genelde tarhların ortalarına yerleştirilmiş, mevcut Manolya (*Magnolia grandiflora*) ağaçları bulunmaktadır.

Şekil.4 87 Bahçenin girişinde sınırı oluşturan düzenleme. Yol boyunca belli aralıklarla dikilmiş *Picea conica* (conik ladin)ler ve öündeki mevsimlik çiçeklerden oluşan tasarım görülmektedir. Arka tarafta ise sık olarak yerleştirilmiş ortancalar dikkat çekmektedir. (Kişisel Çekim)

Sera içinde yer alan bitkiler arasında yerli ve yabancı bitkilerin olduğu görülmektedir. Sultan II. Abdülhamit'in Fransa'dan getirttiği kamelyalar burada yetiştirilmiştir. Ayrıca üzeri çeşitli çiçeklerle kaplı grotto ve antik cycas ağaçları bulunmaktadır. Li monluk içinde yer alan grotto sayesinde yaratılan havuz ve yanından çıkan merdiveni saran sarımsı kırmızı ve küçük boyutlu ağaçların yarattığı efekt, iç mekânı doğal bahçe mekânının bir parçası olarak yansıtmaktadır. Li monluk içinde yer alan bitki örtüsünü küçük boyutlu ağaçlar, palmiyeler ve yaprak dökmeyen yeşil bitkiler oluşturmaktadır. Li monluk zeminini çakıl döşenmiştir. (Göksoy, 1994) (Şekil.4 88)

Sera içindeki Cycas ağaçları bitki dokusunun çeşitliliğinin bir göstergesidir. 19. yüzyılda sera içinde bulunan ağaç ve sebzelerin bakımı ve yetiştirilmesi için Avrupa'dan uzman ziyaretçilerin getirildiği bilinmektedir. (Göksoy, 1994)

Şekil.4 88 Li mnluk içinde Horasan Harçlı grotto, grotto sayesinde yaratılan havuz ve yaprak dökme yen farklı türden bitkiler bulunmaktadır. (Kişisel Çeki m)

Bahçede Kasr-ı Humayun binasının arkasında kalan ikinci sette, binaya aksiyal olarak yerleştirilmiş havuzun bulunduğu tarh oval formda düzenlenmiştir. Bu tarhda si metrik olarak yerleştirilmiş Carpinus betulus (gürgen) ağaçları saptanmıştır. Farklı türden çiçeklerin dikilmiş olduğu tarhlar üzerinde si metrik olarak yerleştirilmiş dekoratif formlu çitler görülmektedir. (Şekil.489) Projede bu tarhlarda si metrik olarak yerleştirilmiş manolya ağaçları görülmeye nazaran bugün Miştemilat Binası yanındaki tarhda manolya ağacı rastlanmaktadır.

Şekil.4 89 Alt sette bulunan tarhların bitkisel tasarımına ait görüntüler. Sol da merkez aks üzerinde bulunan tarh içindeki havuz ve Carpinus betulus (gürgen) ağacı görülmektedir. Sağda merkez aksı si metrik olarak yerleştirilmiş tarhlardan birindeki tasarımı görülmektedir. (Kişisel Çeki m)

Bahçedeki setler birkaç basamaklı merdivenle birbirlerine bağlanmıştır. Ouşan duvarı ve merdivenin etrafını kamufle etmek amacıyla Karayemiş (Prunus laurocerasus) dikildiği görülmektedir. (Şekil.4 90)

Şekil. 4 90 Setleri birbiri ne bağlayan merdivenin etrafındaki sık olarak dikilmiş Karayemişler görül mektedir. (Kişisel Çekim)

Çadır Köşkü, kasır yapıları topluluğu dışında kalan, koruluğa yakın bir alani içinde yer almaktadır. Etrafında gül grupları ve Ligustrum (kurtbağrı) ile yapılmış bir bitkilendirme görül mektedir. Çadır Köşkü 'nü an bahçeye bağlayan yol içinde tamamen güllerden oluşan gül tarhi bulunmaktadır.

4.6.3 Mıslak Kasrı Bahçesinin Mimari Öğeler Açısından incelenmesi

Havuz : Bahçede yapılan projeye göre iki yapay gölet ve bir tanede de infor mael çizgili havuz bulunmaktadır.

Paşalar Dairesi' nin arkasındaki infor mael alani içinde görülen havuz etrafında dairesel formu çi malanları görül mektedir. Mıslar Kasırları bahçe düzenlemesine bu havuz, 1986 yılında yapılan projeye katılmıştır.

Yapılan projeye göre göletlerden biri Kasır yapıları dışında kalan alani içinde diğeri ise koru alanı içinde yer almaktadır. İnfor mael formda düzenlenmiş bu göletin etrafı kayrak taşları ile döşenerek, kasrı gelen ziyaretçilerin oturup dinlenecekleri bir mekan yaratılmıştır. (Şekil. 4 91)

Bahçe Zemin Döşemesi : Bahçenin zemin döşemesine tarihi doku ile uyum sağlayacak granit parke taşı ve podina kumu kullanılmıştır. Kasra giriş yolu granit taşlarla döşenmiş ve yer yer merkezi noktalarındaki döşemelerde çakıl derzli ışınsal merkezli bir tasarına gidilmiştir. Özellikle Kasrı Hümayun'a giriş yolunda, merdivenlerin çıktığı noktada ve Çadır Köşkü'nün önündeki meydana bu tasarımı

uygulanmıştır. Bahçe içinde for mül şekil de düzenlenmiş tarırlar dışında kalan alanlar ise podi na kumu ile düzenlenmiştir.

Şekil.4 91 Kuru içinde yer alan infor mül for mda düzenlenmiş gölet ve çevresi. (Kışisel Çeki m)

Ze m in döşe mesinde, özellikle bahçeye giriş için bırakılan doğal açıklık radyal düzende tasarlanmıştır. Düzenleme farklı renkte granit taşları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. (Şekil.4 92)

Şekil.4 92 Bahçe girişindeki granit taşlarla yapılan yer döşe mesi. (Kışisel Çeki m)

Ayrıca radyal olarak düşünülmüş bu tasarım Çadır Köşkü yapısının önünde de uygulanmış, fakat burada ze m in döşe me malzemesi olarak granit parke taşı değil, beton döşe me ve renkli podi na çakılları kullanılmıştır.(Şekil.4 93)

Şekil. 4 93 Çadır Köşkü önünde uygulanan zemin döşemesi. (Kişisel Çekim)

Aydınlatma Elemanları : Aydınlatma elemanları bahçeyi aydınlatacak şekilde belli bir düzen içinde yerleştirilmiştir. Kullanılan materyal diğer saray ve kasır yapılarında olduğu gibi beyaz demir dökümü aydınlatma direkleri dir. (Şekil. 4 94)

Şekil. 4 94 Bahçede kullanılan aydınlatma direkleri. Aydınlatma direkleri bahçe girişlerini ve tarhları aydınlatacak şekilde yerleştirilmiştir. (Kişisel Çekim)

Diğer Elemanlar : Bahçe içinde kullanılan diğer park mobilyaları, oturma elemanı, çöp kutuları ve belli noktalara yerleştirilen çiçek vazolarıdır. Ayrıca bahçede bir öğreti müyesi nin yapmış olduğu çeşitli heykeller bulunmaktadır. (Şekil. 4 95)

Şekil. 4.95 Bahçedeki park mobilyaları. Özellikle çöp kutusu ve oturma elemanları bahçenin genel konseptine uymaktadır. Herhangi bir mekanda rastlayabileceğiniz bu elemanlar bahçedeki diğer elemanlarla bir bütünlük oluşturmaktadır. (Kişisel Çekim)

4.6.4 Mıslak Kasırları Bahçesi İnceleme Sonucu

170.000 m² lik bir orman arazisinin ortasındaki koruda yer alan Mıslak Kasırları bahçe düzenlemesine ait proje, Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI tarafından 1986 yılında yapılmıştır. Eski döneme ait elde edilen Mıslak Kasrı bahçesinin röleve fotoğraflarından yararlanılarak bu plan hazırlanmıştır. Proje çevresel düzenleme olarak eski çizgileri korumakta, fakat bitkisel materyal açısından bir çok değişiklikler görülmektedir. yapılan restorasyon çalışmaları orjinaline uygun olarak yapılmaya çalışılmıştır. Mıslak kasırları bahçesinin bakıma ihtiyacı olduğu gözlemlenmiştir.

Bahçe düzenlemesinde Aynalı kavak, İhlamur kasırları gibi Mıslak kasrının da zemin döşemesi granit parke olduğu saptanmıştır. Bahçede, bahçe atmosferine hiçbir şekilde uymayan, herhangi bir yerde görebileceğiniz plastik çöp kutuları görülmektedir.

Maslak kasrı bahçesinde daha önce bir öğretimiyesi tarafından yapıldığı söylenen çeşitli heykel figürlerine rastlanmaktadır.

4.7. Küçüksu Kasrı

4.7.1. Küçüksu Kasrı Bahçesinin Tasarım Açısından İncelenmesi

1856-57 yıllarında yapılan yapı, Dolmabahçe ve Beylerbeyi sarayları gibi sürekli yaşanmaya yönelik bir amaç taşıdığından dolayı yatak odası gibi mekanlara gereksinim duyulmamış, bugün görülen yatak odalarıysa Cumhuriyet döneminde devlet ileri gelenlerinin kullanması için düzenlenmiştir. (Küçüksu Kasrı, 1995)

Küçüksu Kasrı'nın gerek konumu gerekse sanatsal biçimi açısından ayrı bir yeri bulunmakta, bu nitelikleriyle dönemin mimarlık ortamının tanımlanmasını sağlayan önemli örneklerden birini oluşturmaktadır. (Küçüksu Kasrı, 1995) (Şekil. A7)

Sultanlar Küçüksu Kasrı'na gitmek istediklerinde deniz yolunu tercih ettiklerinden, kasrın deniz cephesi giriş olarak düzenlenmiş ve cephelere oranla daha özenli ve süslenilmiştir. Bu cephede dikkati çeken ilk öğe, yalı kapısıdır ve bir kapıdan çok, boyut ve süslemeleriyle anıtsal bir heykel görünümündedir. Merdivenin kıvrık olarak yapılmış sağ ve sol kanatları arasında kalan selsebilli havuz, Osmanlı mimarlığında suya gösterilen ilgi'nin özgün örneklerinden biridir. (Şekil. 496)

Bahçenin çevresini, diğer saray yapılarındaki yüksek duvarların aksine danteller gibi dizilmiş, fenerli, dökümtekniğiyle yapılmış ve dört yönde kapısı olan zarif beyaz dökümü demir parnaklıklar çevrelemektedir. (Sözen, 1990; Akşit, tarihsiz) (Şekil. 497)

Kasır bahçesi ilk zamanlarda sadece yapının etrafını çevreleyen dökme demir tekniğiyle yapılmış demir parnaklıklarla sınırlıyken, günümüzde bahçe sınırı daha da genişletilmiştir. Bahçe sınırları içine sonradan yapılan yönetim binalarının bulunduğu alan ve Valide Sultan Çeşmesi, ayrıca iskelenin bulunduğu alan da dahil edilmiştir. Ayrıca daha önceleri denize sıfır olan kasır bahçesinin deniz cephesine, zaman içinde yapılan mermer döşemeli zemin ile bir açıklık düzenlendiği görülmüştür.

Şekil. 4 96 M e r d i v e n i n k ı v ı r ı k o l a r a k y a p ı l m ı ş s a ğ v e s o l k a n a t l a r ı a r a s ı n d a k a l a n s e l s e b i l l i h a v u z . (K i ş i s e l Ç e k i m)

Şekil. 4 97 B a h ç e n i n ç e v r e s i n i z a r ı f b e y a z d ö k ü m l ü d e m i r p a r n a k l ı k l a r ç e v r e l e n e k t e d i r . (K i ş i s e l Ç e k i m)

Küçüksu Kasrı'nın bahçesine ilk girişte ana bahçeye sonradan dahil edilmiş idare binalarının bulunduğu alan, dairesel formu tarhların yer aldığı ve yeşil çim parterlerin ağırlıkta olduğu alandır.

Kasır bahçesine kara tarafındaki kapıdan girildiğinde, kapının sağında ve solunda si metrik olarak yerleştirilmiş oval formu iki havuzla karşılanmaktadır. (Şekil. 4 98)

Şekil. 4 98 Kasır Bahçesinin girişinde yer alan, simetrik olarak bulunan iki havuz. (Kişisel Çekim)

Kasır bahçesinin de mir parmaklıklarla çevrili alanı dışında kalan Valide Sultan Çeşmesi'nin bulunduğu mekana yine de mir dökümlü kapıdan geçilmektedir. Bu bölgede zemini döşemesi granit parke taşı olup, dairesel bir form verilerek toplanma mekanı hissi yaratılmaya çalışılmıştır. (Şekil. 4 99)

Şekil. 4 99 Valide Sultan Çeşmesi önündeki düzenleme. (Kişisel Çekim)

Bu mekanda birkaç basamaktan oluşan bir mekan yaratılmış. Böylece çeşme ile kasır bahçesinin çakışması birbirinden ayrılmıştır.

4.7.2 Küçük Kasır Bahçesinin Bütünsel Materyal Açısından İncelenmesi

Ağaçlar yaprak döken iri tepeli ağaçlar olup informal şekilde düzenlenmişlerdir. Gölgelemek amacıyla dikilmiş ağaçların yanı sıra dekoratif amaçla düzenlenmiş ve budama işlemi görmüş ağaç gruplarına da rastlanmaktadır. Özellikle Taxus'u budayarak dekoratif bir görünüm kazandırılmıştır.

Küçüksu Kasrı bahçesinde diğer bahçelere nazaran daha sade bir bitkilendirme görülmektedir. Budama uygulanmış ve genelde kapı girişlerine simetrik olarak yerleştirilmiş *Taxus baccata*lar, grup halinde ortancalar, *Magnolia grandiflora*, *Lagerströmia indica*, *Laurus nobilis* (Defne), *Cedrus deodora* ve *Chamaerops excelsa* ağaçları dikkat çeken başlıca türlerdir. Ayrıca diğer bahçelerde de görülen aydınlatma elemanlarına sarılmış sarımsık gül tasarımı Küçüksu Kasrı bahçe düzeni içinde de görülmektedir. (Şekil. 4 100)

Şekil. 4 100 Bahçede yer alan gölge veren iri tepeli ağaç grupları. (Kişisel Çekim)

Küçüksu Kasrı bahçesinde dikkat çeken bir diğer tasarım özelliği de tarhların kenarlarında yol boyunca konumlandırılmış mevsimlik çiçek düzenlemeleridir. Mevsimlik çiçek olarak genelde yazın *salvia* sp., kışın *Viola* tercih edilmektedir. (Şekil. 4 101)

Mehrişah Sultan Çeşmesi ve Küçüksu İskele Binası'nın bulunduğu bahçe tasarımı henüz tam olarak tanımlanmamıştır. Tanımlanmış kısımla bahçe içinde tarh kenarlarında düzenlenmiş *Lagerströmia indica* ağaççıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca çeşmenin yakınındaki tarhda, büyük boyutlara ulaşmış geniş tepeli *Fraxinus excelsior* (Dışbudak) ağacı na rastlanmaktadır. (Şekil. 4 102)

4.7.3 Küçüksu Kasrı Bahçesini Mimarî Öğeler Açısından İncelenmesi

Aydınlatma Elemanları : Küçüksu Kasrı bahçesinde beyaz demir dökümlü aydınlatma direkleri dışında bahçe mobilyalarına rastlanmaktadır. Bu aydınlatma

elemanları da genelde yapının girişlerine yerleştirilmiştir. Kasır yapısı modern armatürlerle aydınlatılırken; bahçe aydınlatması, kasır bahçesini çevreleyen demir dökümü parnaklıklarının üzerindeki fenerlerle sağlanmaktadır. (Şekil. 4 103)

Şekil. 4 101 Bahçe içinde yer alan nevsimlik çiçek düzenlemesi. (Kişisel Çekim)

Şekil. 4 102 Sol da Mhrişah Sultan Çeşmesi ve yanındaki Faxinus excelsior. Sağda tarhlarda yer alan Lagerstroemia indica. (Kişisel Çekim)

Şekil.4 103 Üstte bahçe aydınlatmasında kullanılan demir dökümü parmaklıkların üzerindeki fenerler. Altta sol da Küçüksu Kasrı yapısını aydınlatan modern armatürler. Altta sağda kasır yapısının girişlerine yerleştirilen demir döküm aydınlatma elemanları. (Kişisel Çekim)

Havuz : Küçüksu Kasrı bahçesinde, bahçenin kara tarafındaki giriş iki havuz bulunmaktadır. Binayla göre bir aks üzerinde bulunan giriş yolunun iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş bu havuzlar oval formdadırlar. (Şekil.4 104)

Bahçe Zemin Döşemesi : Bahçe düzenlemesinde informal düzende tasarlanmış ağaç gruplarının yanı sıra büyük ölçüde geniş çimen parterlere yer verilmiştir. Çimen tarhlardan ve küçük ağaç gruplarından kalan yürüyüş alanları ise çakıl döşemeli dir. (Şekil.4 105)

Şekil. 4 104 Kasır bahçesinde si metrik olarak yerleştirilmiş, oval formlu havuzlar. (Kişisel Çekişme)

Vali de Sultan Çeşmesi'nin yer aldığı bahçede zemin döşemesi, dairesel formda düzenlenmiş granit parke taşıdır.

Şekil. 4 105 Küçüksu Kasrı bahçesindeki zemin döşemesi (Kişisel Çekişme)

4.7.4 Küçüksu Kasrı Bahçesi İnceleme Sonucu

Kasır bahçesi ilk zamanlarda sadece yapının etrafını çevreleyen dökme demir tekniğiyle yapılmış demir parnaklıklarla sınırlıyken, günümüzde bahçe sınırı daha da genişletilmiştir. Bahçe sınırları içine sonradan yapılan yönetim binalarının bulunduğu alan ve Vali de Sultan Çeşmesi, ayrıca iskenenin bulunduğu alan da dahil edilmiştir. Ayrıca daha önceleri denize sıfır olan kasır bahçesinin deniz cephesine, zaman içinde yapılan mermer döşemeli zemin ile bir açıklık düzenlendiği görülmüştür.

Küçüksu Kasrı'nın elde edilen projesi, 1996 yılında yapılan “ Küçüksu Mhrişah Sultan Çeşmesi ve Nâmazgahı, Küçüksu İskele Binası” projesidir. Elde edilen proje kasır bahçesi ve çevresinin gerek bahçe düzenlemesi olsun gerekse bitkisel materyal

tasarım m olsun, bugünkü durumunu yansıtmaktadır. Projede birçok değişikliğin olduğu görülmektedir.

Küçüksu Kasrı bahçesinin çevresini, diğer saray yapılarındaki yüksek duvarların aksine danteller gibi dizilmiş, fenerli, döküm tekniğiyle yapılmış ve dört yönde kapısı olan zarif beyaz dökümü de mır parnaklıklar çevrelemektedir. Kasır yapısı modern arnatürlerle aydınlatılırken, bahçe aydınlatması, kasır bahçesini çevreleyen de mır dökümü parnaklıkların üzerindeki fenerlerle sağlanmaktadır.

4.8 Bölüm Sonucu

Yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda, Milli Saraylar Bahçesi adı altında İstanbul'daki tarihi saray ve kasır bahçelerinde yeterli bakım ve onarımın yapılmadığı görülmektedir. Bitkiler bakımsızlıktan, bazı hastalıklardan ve bazen de elde olmayan doğal sebeplerden dolayı kesilmek zorunda kalmışlardır. Yapılan görüşmelerde (görüşmeler elde edilen projeler kapsamında değerlendirilmiştir), genelde ağaçların kesildikten sonra yerlerine yenilerinin dikildiği, fakat bazen birbirlerinin kök sistemini veya gölgelerini etkiledikleri gerekçesiyle yerlerine yenilerinin dikilmediği belirtilmiştir. Sonradan yapılan eklemeler, yıpranma ve yok olmalar, yerlerine yenilerinin konması gibi nedenlerle ortaya çıkan değişimlerin bahçelerin karakterine olumsuz etkileri olmuştur.

Bitkisel materyallerin yanı sıra bahçelerin mimari öğelerinin de bakımsızlık ve iklimsel koşullar nedeniyle çürüdükleri, bunun dışında bahçe mobilyalarının bazılarının bahçelerin atmosferine uymadıkları gözlemlenmektedir. Mimari elemanlarından oturma elemanlarının, saray ve kasır bahçelerinin bazılarında, herhangi bir parkta görebileceğimiz, hiçbir özelliği olmayan sıradan mobilyalar oldukları saptanmıştır. Bahçenin diğer mobilyalarıyla bir uyum sağlamayan bu elemanların bahçenin ruhunu yansıtacak, diğer elemanlarla bütünlük sağlayan mobilyalar olmaları sağlanmalıdır. Sadece oturma grupları değil, çöp kutuları da aynı şekilde bahçenin genel konseptine uygun elemanlar olmalıdırlar.

Bir insan topluluğunu ulus yapan öğelerin başında o ulusun kültürü gelir. Kültürün önemli bir bölümünü o ulusun geçmişte yapmış olduğu eserler oluşturur. Bu eserlerin yaşatılması ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için bunların

bakı m onarı m ve korunmaları gerekmektedir. Bu yönde çalışacak kişilerin gereksinme duydukları en önemli elemanlar, eserlerin plan ve fotoğraflarıdır. Bu uygulamalar tarihi eserlerin ortaya çıkarılması, korunması ve restore edilmesinde vazgeçilmez birer unsur olmuşlardır

Sonuç olarak, tarihi değeri olan bu bahçeler birer kültür anıtları olmaları yanı sıra günümüzde de içinde yaşanılan, kullanılan ve beğeni ile incelenen birer mekanlardır. Her birinin çok yönlü anlamı ve etkili görevleri vardır. Bu bahçeler, bitkisel ve mimari eleman tasarımlarıyla işlevsel ve estetik yönden bir çok özelliklere sahiptirler. Bu sebeple, Milli Saraylarımızın park ve bahçelerinin tasarım yönünden özgünlüklerini korunmaları yanı sıra bahçelerin bitkisel materyallerinin ve mimari öğelerinin güvence altına alınmaları gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de bahçelerin sürekli bir bakı m onarı m ve bilinçli bir kullanı m sağlanmalıdır.

BÖLÜM 5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çağlar boyu bahçeler, insanların günlük yaşamlarının sıradanlıklarından kaynaklanan sıkıntılarından kurtulup, doğaya ait varlıklarla bir arada olabilecekleri bir tür sığınak olmuştur. Mimarî yapıları belli bir sınır ve düzen içinde çevreleyerek estetik ve fonksiyonel bir dış mekan halinde onları kucaklayıp tanımlayan bahçe, zaman içinde çeşitli değişimlere uğrayarak her çağda yapısal ve bitkisel kompozisyon olarak ortaya çıkmıştır. Bahçeler zaman içinde yapılar gibi anıtsal bir değer kazanmakta, bir ülkenin tarihi kültür peyzajı ve mimarisinin bir parçası olmaktadır. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesindeki saray, köşk ve kasırlar da kendi başlarına birer sanat eseri olup, çevresini zenginleştiren anıt niteliğindedirler. Milli saraylar, içinde bulundukları çevre, mimari yapıları ve içinde yaşamış tarihle en geniş anlamda birer kültür belgesidir.

Milli saray ve kasırlarımız, Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli dönemlerinde genellikle padişahlar tarafından yaptırılmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla devlet sisteminde yapılan değişimler neticesinde önelerini yitirenler de bugün müze haline getirilmiş ve müze- saray olarak kullanılmaktadırlar.

Ülkemizdeki tarihi saray ve kasır bahçeleri, batının etkisi sonucu ortaya çıkmışlardır. Rönesans, barok ve naturalist bahçe stilleri, bahçelerinin ana temasını oluşturmaktırlar. 18. yüzyıldaki batılaşma hareketleri sonucunda, batı bahçe sanatı etkileri Türk bahçelerinde görülmeye başlamıştır. Özellikle Yirmisekiz Çelebi Efendi'nin 1720'lerde Fransa'ya ziyaretinde Versailles Sarayı bahçesinden etkilenmesi ve planlarını İstanbul'a getirmesiyle batı etkili bahçe tasarımları ilk olarak Sadabad Kasrı bahçesinde görülmüştür. O dönemlerde diğer konularda olduğu gibi bahçe tasarımlarında da Batıya açılarda yabancı ustalara, mimar ve bahçıvanlara başvurulmuştur.

Tez çalışması olan, “TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na Ait Tarihi Saray ve Kasır Bahçelerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi” başlığı altında Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Yıldız-Şele Köşkü, Aynalıkavak Kasrı,

İhlamur Kasrı, Mıslak Kasrı ve Küçüksu Kasrı bahçeleri; tasarı maçı sı ndan, bitkisel materyal ve mî nari öğeler açısından incele me altına alınmıştır. İstanbul'un çeşitli yerlerine dağı lmış bulunan bu yapıların ortak özellikleri, Aynalı kavak Kasrı dı şı nda hepsinin 19. yüzyıl yapıları olmaları ve günümüze kadar yaşa mış olmalarıdır. Yapıların en eskisi olan Aynalı kavak Kasrı ise, 18. yüzyıl başlarından kal ma bir yapıdır ve O smanlı sivil mî nari lî ğ ndan il ğ i nç izler taşı naktadır.

Yapılan incele me, araştır ma ve gözlemler sonucunda, bahçeler incelenirken göz önünde bulundurulan bazı kriterler doğrultusunda bir matris tablosu (Tablo 1) ol u ş t u r u l m u ş t u r. Bu tabloda; bahçelerin geç mi ş ten bugüne kadar çevresel tasarı mda yapılan de ğ i ş i k l i k l e r ve bu de ğ i ş i k l i k l e r i n i ç e r i ğ i, bahçelerde düzenli bakım-onarı m çalış maları nın yapı lı p yapı l m a dı ğ i, bahçedeki bitkisel materyal açısından yapılan çalış malar ve mî nari öğelerin orjinaline uygunlu ğ u ve uygulanan bakım konuları de ğ erlendiril mi ş tir. Yapılan çalış malarda, 19. yüzyıl yapıları olan saray ve kasır bahçelerinin tasarı mında batı bahçe düzeni etkileri saptanmıştır. Genel de bu etki saray bahçelerinde for m el düzen, kasır bahçelerinde i nfor m el düzen şeklinde kendi ni göster mektedir. Dol m abahçe ve Beylerbeyi Saraylarında for m el düzeni n aşırı ya kaç tı ğ i ve bu me kanların, i ç i nde yaşanır lı k t a n çok dı ş a r d a n seyre d i l e y e c e k me kanlar olarak düzenlenmiş ol d u ğ u gör ü l mektedir. Kasır bahçelerinde ise, padişahların sarayın res m i yetli ğ i nden kurtulmak, dinlenmek ve eğlenmek a m a cı y l a düzenlendi klerinden, tasarı mlarında doğallık ön plana çı kmıştır. Bu yüzden i nfor m el stillerde bahçe düzenlemeleri ol d u ğ u gör ü l mektedir. For mu ne olursa olsun bazı de ğ i ş i m l e r e r a ğ m e n, Türk bahçesinin i ç i nde yaşanabilirlik özelli ğ i hiçbir zaman kaybol m a mıştır.

Yapılan matrisdeki “Bahçelerin çevresel tasarı mında ki de ğ i ş i k l i k l e r i n de ğ erlendiril mesi”(Tablo:1. A) kriterince saray ve kasır bahçeleri incelendi ğ i nde, bahçelerin tasarı mında köklü bir de ğ i ş i m i n ol m a dı ğ i gör ü l m i ş t i r. Fakat zaman i ç i nde bazı bahçelerde, toplumun ihtiyaçları karşılamak a m a cı y l a, çevresel etkiler sonucu yapılan de ğ i ş i k l i k l e r saptanmıştır. Örne ğ i n Beylerbeyi Sarayı arazi sinde eskiden çok büyük ol d u ğ u söylenen ve i ç i nde geyiklerin serbestçe dolaştı ğ i Geyiklik'in 51 dönümü Karayolları' na, 30 dönümü Deniz Astsubay Okulu' na ve 7 dönümü de Beylerbeyi Ortaokulu' na veril mi ş, ayrıca son yıllarda yapılan ilkokul i ç i n de bir m i k t a r arazi ayrıldı ğ i tespit edil mi ş tir. Ancak bu kayıpların belki de hiçbir i Beylerbeyi Sarayı i ç i n Bo ğ a z Köprüsü kadar ö l ü m c ü l ol m a mıştır. Köprünün yapı m

Tablo 1. İncelenen Saray ve Kasır Bahçelerin Değerlendirilmesi

	<u>Dol mabahçe Sarayı</u>	<u>Beylerbeyi Sarayı</u>	<u>Yıldız Şade Köşkü</u>	<u>Aynalı kiosk Kasrı</u>	<u>İhlamur Kasrı</u>	<u>Maslak Kasrı</u>	<u>Küçüksu Kasrı</u>
(A) Bahçelerin çevresel tasarım ndaki değışikliklerin değerlendirilmesi	3	1	2	1	2	2	1
(B) Restorasyon çalışmaları orijinaline uygunluğu	2	1	2	2	2	1	2
(C) Bahçe düzenlemelerindeki işlevsel değışiklikler	1	1	1	2	2	2	3
(D) Bahçelerde bitkisel materyal açısından değışiklikler	3	2	2	2	3	3	3
(E) Bahçelerdeki periyodik bakım buda ma ve yetiştir me çalışmaları	2	1	2	2	2	2	2
(F) Bahçelerin elde edilen projeleri günümüz durumlarını yansıması	3	2	2	3	3	2	3
(G) Kullanılan mimari öğelerin orijinaline uygunluğu	2	2	2	2	2	2	1
(H) Bahçenin kınhi ğine uymayan mimari öğeler	3	3	3	3	3	3	1
(I) Mimari öğelere yapılan bakım ve yenile me çalışmaları	2	1	3	2	3	3	1
SONUÇ	9/4 ü (3)	9/5 ü (1)	9/6 ü (2)	9/6 ü (2)	9/5 ü (2)	9/5 ü (2)	9/4 ü (1)

1-İyi 2-Orta 3-Zayıf

(1973), Beylerbeyi Sarayı'nın peyzajını büyük ölçüde zedelemiştir ve İstanbul peyzajına katılmasına ket vurmuştur. Buna göre 1979 tarihli 'Beylerbeyi Sarayı Bahçe Restorasyon Projesi' nin büyük oranda orijinalliğini koruduğu görülmüştür. Küçüksu Kasrı bahçe sınırları, zaman içinde yönetimsi nasının eklenmesiyle ve Valide Sultan Çeşmesi'nin de alana katılmasıyla çok genişlemiştir. Ayrıca kasır bahçesinin sınırı önceleri denize sıfır iken şu anda birkaç metrelik çıkma ile mermer zemin döşemesi uygulanarak gezinti alanı tasarlanmıştır.

Milli saraylarımızın bahçelerindeki bitki dokusu içerisinde özellikle ağaç türleri bakım onarım ve yenileme açısından büyük önem taşırlar. Korumaya alınmış tarihi yapıların bahçelerinde doğa anıtı niteliğini taşıyan ağaçlara rastlamak mümkündür. Uzun bir geçmişi sügeleyen bu ağaçlar zaman ve hızlı gelişen kentlerin olumsuz koşulları altında yıpranarak yok olmaktadır. Onları olabildiğince uzun, sağlıklı ve türlerini karakteristik formlarını koruyarak yaşatabilmek mümkündür. 30-40 yıllık bir ağaç kurduğunda yerine aynı türün genç ve 2 metre boyunda bir örneğini dikmek bahçe görünümünü büyük ölçüde bozacaktır. Bu bilgiler ışığında "Bahçelerde bitkisel materyal açısından değişiklikler" (Tablo 1. D) kriteri değerlendirildiğinde, örneğin Dolmabahçe Sarayı'nda deniz kenarındaki bahçede ve ön cephede yer alan *Araucaria araucana* ağacının yerine küçük boyutlarda bir yenisi dikildiği görülmüştür. Ayrıca Beylerbeyi Sarayı'nda yanlış budama nedeniyle tarihi ıhlamur ağaçları dejenere olmuşlardır. Yapılan incelemelerde bütün saray ve kasır bahçelerinde bitkisel materyalin değişikliklere uğradığı görülmüştür. Özellikle Dolmabahçe Sarayı'nda bu değişikliğin diğer bahçelere göre daha fazla olduğu saptanmıştır.

Çalışma sonucunda, Milli Saraylar Bahçesi adı altında İstanbul'daki tarihi saray ve kasır bahçelerinde "Bahçelerdeki periyodik bakım budama ve yetiştirme çalışmaları" (Tablo 1. E) kriteriyle yeterli bakım ve onarımın yapıldığı görülmektedir. Bitkiler bakımsızlık, bazı hastalıklardan ve bazen de elde olmayan doğal sebeplerden dolayı kesilmek zorunda kalmışlardır. Gözlem ve görüşmelerde ağaçların kesildikten sonra genelde yerlerine yenilerinin dikildiği, fakat bazen birbirlerinin kök sistemini veya gölgelerini etkiledikleri gerekçesiyle yerlerine yenilerinin dikilmediği belirtilmiştir.

Araştırma sırasında, yapılmış olan projelerin güncel olması (Tablo 1. F) en büyük eksi klik olarak görülmektedir. Milli Saraylarımızın saray ve kasır bahçelerine ilişkin

elde edilen projeler 1978-1979-1986-1996 tarihli projelerdir. Geçen süre zarfında bahçelerde gerek bahçe düzenlemelerinde gerekse bitkisel materyaller açısından birçok değişiklikler meydana gelmiştir. Yapılan projelerde bahçelerin güncelliğini yansıtmaktadır. Bahçelerdeki bitki listeleri ile projelerdeki bitki listeleri birbirini tutmamakta, bu sebeple saray ve kasır bahçelerinin bitkisel tasarımı övelerinin en kısa sürede oluşturulmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra yeni yapılan projelerin de tam olarak bahçeye adaptasyonu sağlanamıştır. Bahçelerin uygulamaları tamamlandıktan sonra en kısa sürede yeni düzenlemesiyle bahçenin projesi çizilmelidir. Ayrıca bahçelerdeki bitkilerin kesilme nedenlerini, tarihlerini ve yerine yeni bitki dikilip dikilmediğini (dikildiyse bitkinin adı, boyutunu belirten) gösteren bir listenin eksikliği dikkat çekmektedir ve bu eksikliğin giderilmesi için gerekli belgeler hazırlanmalıdır. Böylelikle bahçelerde meydana gelen değişiklikler takip edilebilecektir.

Bahçelerdeki mimari elemanlar, parnaklık ve merdivenler, heykel lamba iskenle gibi bahçe eşyaları, yabancı stil çiçek vazoları, Avrupa saray bahçelerinde görülen motifleri ve ayrıntıları (Tabl 1. G) yansıtmaktadır. Simetrik şekilde yerleştirilen bitkisel dekorlu mermer çiçek vazoları ile aydınlatma elemanları bütünlüğü sağlayıcı şekilde düşünülmüştür. Fakat bahçelerde yer alan yeşil renkli plastik çöp kutuları (Tabl 1. H), bahçedeki Barok ve Rönesans stillerde olan diğer elemanlarla bir bütünlük oluşturmamaktadır. Tarihi çevrelerde, kullanılan mobilyaların, çevrenin kimliği ile uyum içinde olması gerekir. Eski çevreye onunla hiçbir uyum sağlamayan yeni tasarımlar ve renkler yerleştirilmesi, yalnız görsel bir kirlilik yaratmakla kalmaz aynı zamanda tarihi mekanın kimliğini de zedeler. Kullanılan mobilyalar, mevcut düşünülen işlevlere uygun olma özelliklerinin yanında, içinde yer alacağı çevrenin karakterini de yansıtmalıdır. Bir mekanda, mekanın kendi içinde ve çevresi ile uyumunu sağlamak için o mekanda kullanılan tüm donatıların birbirleriyle uyumlu olmalarına ve mekanın işlevsel özelliklerine uygun olmalarına dikkat edilmelidir. Aksi halde görsel olarak rahatsızlığa ve kaosa neden olacaktır.

Gerçekleştirilen matrisde, bitkisel materyallerin yanı sıra bahçelerin mimari öğelerinin de bakımsızlık ve iklimsel koşullar (Tabl 1. I) nedeniyle çürüdükleri, bunun dışında bahçe mobilyalarının bazılarının bahçelerin atmosferine uymadıkları (Tabl 1. H) gözlenmektedir. Mimari elemanlarından oturma elemanlarının, saray ve kasır bahçelerinin bazılarında, herhangi bir parkta

görebileceği niz, hiçbir özelliği olmayan sıradan mobilyalar oldukları saptanmıştır. Bahçenin diğer mobilyalarıyla bir uyumsağlamayan bu elemanların bahçenin ruhunu yansıtacak, diğer elemanlarla bütünlük sağlayan mobilyalar olmaları sağlanmalıdır. Sadece oturma grupları değil, çöp kutuları da aynı şekilde bahçenin genel konseptine uygun elemanlar olmalıdırlar

Bahçelerin düzenlenmesinde, değişik formlarda ve stillerdeki havuzlar, bahçelerin önemli süsleme ögesi olarak göze çarpmaktadır. Kullanılan havuzlar, ölçülerine göre fıskiye yerler, kaskatlar ve şelaleler gibi elemanlarla hareketlendirilmiştir.

Bahçelerdeki aydınlatma elemanları, belirli bir düzeni içinde yerleştirilip tarhların dış çizgileri boyunca kapı girişlerine, binaların ön kısımlarına sabit şekilde konulmuştur. Aydınlatma direklerinin yanı sıra Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı ve Küçüksu Kasrı bahçelerinde, rıhtım boyunca yer alan fenerli babalar da bu amaçla kullanılmıştır

Bahçelerde kullanılan zemin döşemesi, kullanıma macına göre farklılık gösterse de yollarda genellikle renkli çakıl-kum karışımı malzeme kullanılmıştır. Fakat İhlamur Kasrı, Aynalıkavak Kasrı ve Mıslak Kasrının bazı bölümlerinde zemin döşemesi olarak granit parke taşının da kullanılmış olduğu saptanmıştır. Bunun dışında, yapıların giriş kısımlarında, havuz kenarlarında mermer, kayrak taşı, mozaiik gibi malzemelerin de kullanıldığı görülmektedir.

Binaların tarihi eser niteliğine gösterilen titizlik, ne yazık ki onların ayrılma parçaları olan ve mekan fonksiyonları ile saraylara bütünlük kazandıran bahçelere gösterilmemiştir. Araştırmada incelenen bahçeler ait oldukları dönemin kültür düzeyinin ve sosyal yaşam tarzının yansıtıldığı açık mekanlardır. Bu nedenle bu bahçeler, kentin kimliğini ve tarihsüreci içinde İstanbul'da yaşayan farklı kültürlerin sentezinin görüldüğü önemli örneklerdir.

Sonuç olarak, yapılan çalışmanın neticesinde, bütün bahçelerdeki mevcut durum genel hatlarıyla saptanmıştır. Buna göre ortaya çıkan sorunlar için alınabilecek önlemler ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

- Bahçedeki bitkilerin korunması ve geliştirilmesi için bahçede yer alan türleri kapsayan bir yetiştirme alanı kurulmalıdır. Saray ve kasır bahçelerindeki mevcut ve çeşitli nedenlerle yok olmuş ağaç ve çalı türlerini listeleri çıkarılarak bu türlere

dayalı fidanlık ve seralar kurulmalıdır. Bu fidanlık ve seralarda büyük ölçülü, olgun bitkilerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

- Milli Saraylar Müdürlüğü'nde, gerek saray arşivliğinden gerekse başka arşivlerden yararlanılarak, bu konuda bilgi sahibi olan her kuruma ve kişiye başvurularak, saray bahçelerinin orijinal düzenini belirleyen dokümanlar toplanmalıdır.
- Temizlik işleri her bahçede ele alınmalı ve devamlı hale getirilmelidir. Bahçelerdeki terk edilmiş atıklar toplanmalı, bu çalışmalar iyi bir şekilde organize edilerek bahçelerin devamlı temiz kalmaları sağlanmalıdır.
- Bahçelerin yeniden ve aslına uygun olarak yapılmaları sırasında ait oldukları kültür değerleri ve o döneme ait üslup özelliklerine dikkat edilmesi nin önemli olduğu unutulmamalı, düzenlemeler bu doğrultuda yapılmalıdır.
- Bahçedeki canlı, cansız, bitkisel, tüm elemanların nitelik ve nicelikleri belirtilmeli, bahçelerin plantasyon projeleri çizilmeli, projeler mevcut olan ve eklenmesi önerilen bitkileri göstermelidir. Ayrıca mimari elemanlara ilişkin ayrıntı projeleri de (mevcut olanlar, onarılm gerekenler, yeni eklemeler için plan, kesit ve projeler) çizilerek diğer projelere eklenmelidir.
- Bahçelerin genel ve özel karakterlerinin değiştirecek şekilde bitki materyali eklemeleri, yaşlılık ve bakımsızlık nedenleri ile bitki eksilmeleri söz konusudur. Yaşlanma, bakımsızlık veya yanlış budama nedeniyle yok olan, sağlığı bozulan karakter ağaçlarının durumu, bahçelerin orijinal karakterlerini sarsmaktadır. Bahçelerin bakımında bitkilerin sağlıklı yaşamaları için periyodik bakım budama, yetiştirme çalışmaları yapılmalıdır.
- Milli Saraylar park ve bahçelerinin bakım ve onarım çalışmaları için İstanbul'da TBMM ne ait tarihi bahçeler konusunda deneyimli ve bilgili uzman bir kadro oluşturulmalıdır. Bu kadronun elemanları Avrupa ülkelerinde eğitim görerek, deneyimsahibi olmaları sağlanmalıdır.
- Bahçelerde bulunan oturma alanları, aydınlatmalar, havuzlar, merdivenler gibi bahçeyi oluşturan bölümler ve bahçe elemanlarının bakım ve yenilenme çalışmaları yapılarak düzensiz ve aykırı bir tarz yaratılması engellenmelidir.

Tarihi değeri olan bu bahçeler birer kültür anıtları olmaları yanı sıra günümüzde de içinde yaşanılan, kullanılan ve beğeni ile incelenen birer mekanlardır. Her birinin çok yönlü, anlamı ve etkili görevleri vardır. Bu bahçeler, bitkisel ve mimari eleman tasarımlarıyla işlevsel ve estetik yönden bir çok özelliklere sahiptirler. Bu sebeple, Milli Saraylarımızın park ve bahçelerinin tasarımı yönünden özgünlüklerini korumaları yanı sıra bahçelerin bitkisel materyallerinin ve mimari öğelerinin güvence altına alınmaları gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de bahçelerin sürekli bir bakımı onarımları ve bilinçli bir kullanımı sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

-, ... Beylerbeyi Sarayı. *Asırlardır İstanbul Ansiklopedisi*,
- AKDOĞAN, Gönül.**, 1995. Düünden Bugüne Bahçe Kültürümüz. *Sanat Dünyamız Dergisi* 58
- AKŞİT, İhsan**, Türkiye'nin Tarih Hazineleeri. *Sandoz Yayınları*, No: 3, İstanbul.
- ALGAN, Aygün**, Beylerbeyi Sarayı. *İstanbul Ansiklopedisi*.
- AREL, A**, 1975, 18. yüzyıl Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esad**, 1958. Bahçe Mimarlığı, *Sanat ansiklopedisi*, T. C. ME B milli Eğiti m Bası nıvi, 2. Fasikül.
- ARTAN, Tül ay., a** 1994. Aynalı kavak Kasrı, *Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* Cilt-1
- ARTAN, Tül ay., b** 1994. Bahçeler. *Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. cilt-1
- ARTAN, Tül ay., c** 1994. Küçüksu Kasrı, *Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* cilt-5
- ATASOY, Nürhan**, 2002. Hasbahçe, *Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Ççek*.
- AYDIN, Rana Fat ma.**, 1993. Tarihi Türk Bahçeleri Ve İstanbul Örneğı. Y. *Lisans Tezi*, İ. T. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aynalı kavak Kasrı**, 1994. *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın*, TBMM
- BAŞÇINAR, Nesi ne.**, 1987. İstanbul Dol mabahçe Sarayı Bahçesinin Peyzaj Planlarına Açısından İrdelenmes, *Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız teknik Üniversitesi, İstanbul.
- BATUR, Afife**, 1986. Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt IV
- BATUR, Afife, a** 1994. Beylerbeyi Sarayı. *Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Cilt-2
- BATUR, Afife, b** 1994. Yıldız Sarayı, *Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* cilt-7.

- BATUR Afife,c** 1994. Şale Köşkü, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Glt-7.
- BATUR Afife,d** 1994. Dol mabahçe Sarayı, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Glt-3
- BATUR Afife,a** 1998. Dol mabahçe Sarayı Mimarisi, *Dünden Bugüne Beşiktaş, Beşiktaş Belediye Başkanlığı*, İstanbul.
- BATUR Afife,b** 1998. Yıldız Sarayı, *Dünden Bugüne Beşiktaş, Beşiktaş Belediye Başkanlığı*, İstanbul.
- Beylerbeyi Sarayı**, 1993. *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını*, TBMM
- BİLGİN Bülent.**, 1988. Geçmişte Yıldız Sarayı, *Yıldız Sarayı Vakfı*.
- Büyük Laurous**, 1986. Maslak Kasrı.
- ÇELEM Doç. Dr. Hayran- PERÇİN Dr. Hali m**, 1985. Milli saray Bahçelerimizde Anıt Niteliğindeki Ağaç Varlığının Bakım Onarım Yenileme Teknikleri, *Milli Saraylar Sempozyumu Bildiriler*. 15-17 Kasım 1984.
- ÇELİK Z**, Değişen İstanbul. *TETTV*, İstanbul.
- ÇELİKBELEK P.**, 1988. Beykoz Kasrı, *Yüksek Lisans Tezi*. Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.
- DENEL S.**, 1982. Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri, Ankara.
- DOĞRUYOL A.**, 1978. İstanbul'daki Kasrı Hümayunlar, *Lisans Tezi*, İ.Ü., Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Dol mabahçe Sarayı**. 1989. *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Kütüphanesi*, TBMM
- Dol mabahçe Sarayı**. 1995. *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını*, TBMM
- EKŞİ OĞLU Ayşegül.**, 2001. Rönesans Ve Barok Bahçe sanatının İstanbul saraylarındaki Etkileri, Dol mabahçe Ve Beylerbeyi Sarayları. *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ELDEM Sedat Hakkı.**, 1969. Köşkler ve Kasırlar I, *Milli Eğitim Basınevi*, İstanbul
- ELDEM Sedat Hakkı.**, 1976. Türk Bahçeleri. *Kültür Bakanlığı*, Ankara
- ELDEM Sedat Hakkı.**, 1994. Boğaziçi Yalıları 2, *Vehbi Koç Vakfı Yayını*.
- ESMENLİ, Dr. Deniz.**, 1993. Osmanlı Sarayında Kuş sevgisi ve Kuşluklar. *Milli Saraylar Dergisi*.

- EVYAPAN Gönül.**, 1972. Eski Türk Bahçeleri Ve Özellikle İstanbul Bahçeleri, *ODTÜ* Ankara.
- EVYAPAN Gönül.**, 1974. Tarih İçinde Formel Bahçenin Gelişimi ve Türk Bahçesindeki Etkileri, *ODTÜ* Ankara.
- EVYAPAN Gönül.**, 1990. Türk Bahçesinde Batı Etkileri, *Yapı Dergisi* 98
- EVYAPAN Gönül.**, 1995. XVII.-XX YY. Türk Bahçe Sanatında İzlenen Batı Etkileri. *Sanat Dünyamız Dergisi* 58.
- FİDAN Refik ve GÜLSÜN Hakan.**, 1996. Başlangıçtan Günümüze Saray Havuzları. Milli Saraylar 1994/1995, *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını*.
- FİDAN Refik.**, 1987. Saray Bahçelerinde Kullanılan Ağaç Türleri. Milli Saraylar Dergisi I, *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Park-Bahçeler Şube Müdürlüğü* İstanbul.
- GÖKSÖY Cavidan.**, 1994. Mıslak Kasırları, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Cilt-5
- GÜLERSOY Çelik.**, 1983. İhlamur Mesiresi. *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını*, İstanbul.
- GÜLERSOY Çelik.**, 1985. Küçüksu Kasrı, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları*.
- GÜLERSOY Çelik.**, 1998. Dolmabahçe Sarayı, *Dünden Bugüne Beşiktaş, Beşiktaş Belediye Başkanlığı*, İstanbul.
- GÜLERSOY Çelik,a** 1984. İstanbul'un Anıtsal Ağaçları, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*.
- GÜLERSOY Çelik,b** 1984. Dolmabahçe- Çarşılar Boyu İstanbul Görünümleri III. *İstanbul Kitaplığı*.
- GÜLERSOY Çelik,a** 1994. Yıldız Parkı, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. cilt-7.
- GÜLERSOY Çelik,b** 1994. Dolmabahçe Sarayı, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* cilt- 1
- GÜLSÜN Hakan.**, 1999. Dolmabahçe, *Yapı Dergisi-sayı. 215*
- GÜRENLİ Ekrem.**, 1987. Dünden Bugüne Saray Bahçeleri. *Milli Saraylar sayı-1*
- İhlamur Kasrı.**, 1994. *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını*, TBMM
- Küçüksu Kasrı.**, 1995. *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını*, TBMM

Kluckert, E., 2000. European Garden Design from Classical Antiquity to The Present Day, *Könnemann*, Cologne.

Maslak Kasırları, 1994. *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını*, TBMM

Milli Saraylar Daire Başkanlığı Park ve Bahçeler Müdürlüğü, TBMM

Osmanlı Tarih Değımleri Ve Terimleri Sözlüğü, (1946-1947), “Kasır”.

ÖNER, Sevinç, 1996. Dolmabahçe Saray Kompleksini Oluşturan Yapıların Değerlendirilmesinde Yeni Bulgular. *Milli Saraylar 1994/1995*

ÖZTAN Prof. Dr. Yüksel- YAZGAN Yrd. Doç. Dr. Murat, 1985. Milli Saraylarımızın Park ve Bahçelerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Öneriler. *Milli Saraylar Sempozyumu Bildiriler*. 15-17 Kasım 1984.

PAMAY, Besim, 1979. Park, Bahçe Ve Peyzaj Mimarisi. *İ. Ü. Orman Fakültesi Yayını*, İstanbul.

SALMAN, Özlem, 1999. İstanbul’da Son Dönem Saray Ve Kasırlarında Bahçe Düzenlemeleri, *Yüksek Lisans Tezi*, İ. T. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

SEÇKİN Çağatay, 2000. XIX Yüzyıl Sarayları Ve Bahçeleri. *Yüksek Lisans Tezi*, İ. T. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

SÖZEN Metin, 1990. Devletin Evi Saray. *Sandoz Kültür Yayınları* No: 12.

ŞEHİSUAROĞLU, H., 1955. İstanbul Sarayları, *TOK Belleteni*, Sayı 9.

TAŞ, Ahsen, 1998. Rönesans Devri Bahçe Sanatı Ve Ülkemizdeki Yansıması olarak Beylerbeyi Sarayı Ve Set Bahçeleri. *Yüksek Lisans Tezi*, İ. T. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ÜLGEN, A., 1997. Boğaziçi Sarayları. İstanbul aramızın II, Gündelik Hayatın Renkleri. *İBŞB Kültür İşleri Daire Başkanlığı*

www.asa.com.tr/birosmanlisarayi/dolmabahce.htm

www.denizce.com/dolmabhcesarayi1

www.dergi.org/012001/1301

www.dergi.org/122000/1203

www.istanbul.edu.tr/4-boyut/dosyalar/bagaz.htm

www.tbmm.gov.tr/saraylar

- YALTI RI K Fai k- EFE, Asuman- UZUN Adnan,** 1997. Tarih Boyunca İstanbul'un Park Bahçe ve Koruları, Egzotik Ağaç ve Çalıları, *İBB İsfalt Yayın*, İstanbul.
- YALTI RI K Fai k,** 1994. Tarihte Önemli İstanbul Bahçeleri. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. cilt- 1
- YILDI ZCI, Ahmet Cengiz, a** 1986. Aynalıkavak Kasrı Bahçe Düzenleme Projesi Notları
- YILDI ZCI, Ahmet Cengiz, b** 1986. Mıslak Kasırları Bahçe Düzenleme Projesi Notları.
- Yıldız-Şale Kasrı Himayun,** 1993. *Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayın TBMM*

ÖZGEÇMİŞ

Aşire Devri miŞBECER, 1976 yılında N ğde' de doğdu. İlkokulu Üşküdar 60. yıl Vatan İlkokulu'nda, orta öğretimi Küplüce Ortaokulu'nda tamamladıktan sonra, 1993 yılında Beylerbeyi Lisesi'nden mezun oldu. 1995 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü kazandı. Bir sene hazırlık okuduktan sonra dört yıllık eğitimi 2000 yılında Şehir Plancısı ünvanı alarak tamamladı. Aynı yıl İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Peyzaj Planlama Yüksek Lisans Program'ını kazandı. Halen bu üniversitede öğrenimine devam etmektedir.